gheorghe schwartz

UCENICUL VRĂJITOR

cartea românească

GHEORGHE SCHWARTZ

UCENICUL VRĂJITOR

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de DUMITRU VERDEȘ

JURNAL CU DORU

18 noiembrie 1973

Transcriu aici propunerea de excludere a elevului Vancovici Doru :

„Notă informativă
întocmită cu ocazia ședinței Comisiei de înscriere de pe lîngă Școala generală ajutătoare Grui.

În conformitate cu sarcina primită la începutul anului școlar și cu Regulamentul de funcționare al școlilor ajutătoare, la cererea profesorului diriginte Cărăbuț Gheorghe, a educatoarei Vasilade Teodora și a altor profesori care predau la clasa a II-a a școlii mai sus numite, după o studiere îndelungată a elevului Vancovici Doru, avîndu-se în vedere că după aproape patru trimestre de școlarizare elevul nu a putut să-și însușească nici cele mai elementare noțiuni de citit-scris (nerecunoscînd nici literele), neputînd realiza numerația în cadrul 1—10, pentru a nu mai vorbi de noțiuni de calcul, luîndu-se în considerare că pronunția copilului este viciată de dislalii și paradislalii, că puterea sa de abstractizare este nulă, că nu poate realiza nici cele mai simple deducții, asociații etc., că dispune de o atenție dispersată, că indicele

său de inteligență nu depășește nici măcar cifra 40, COMISIA PROPUNE CA ELEVUL VANCOVICI DORU SĂ FIE EXCLUS DIN ȘCOALA AJUTĂTOARE ȘI ÎNDRUMAT CĂTRE UN CĂMIN-ȘCOALĂ.

Comisia :
Prof. Vasilade Adrian, președinte
S. S. indescifrabil
Prof. Brăteanu Alexandru, membru
(Nesemnat)
Educatoare Stănescu Cornelia, membră
S. S. indescifrabil

Grui, 18 XI 1973"

Excluderea lui Vancovici a fost votată cu două voturi pentru, unul contra.

Bineînțeles că cel care nu a semnat și s-a opus am fost eu. Pe urmă am așteptat să văd ce se va întîmpla cu elevul. Nu s-a întîmplat nimic și cred că o vreme nu se va mai discuta despre el. Hîrtia privind excluderea sa a dispărut în mapa lui Vasilade. Sînt convins că o va scoate la iveală atunci cînd i se va părea oportun. Deocamdată el e acoperit, existînd un act care confirmă că elevul Vancovici nu poate face față cerințelor școlii ajutătoare. După cîte îl cunosc, știu că nu va risca să trimită nota informativă mai departe fără o unanimitate în păreri, pentru a nu i se reproșa mai tîrziu la inspectorat că el, celebrul Vasilade, a permis ca în școala în care funcționează să nu se încerce totul pentru recuperarea unui copil. Dar asta mă interesează prea puțin.

Degetul moale și dulce. Nu atît de dulce ca prăjitura. Umed, plăcut.

Cald. Afară frig. Scările. Picioarele celui din față. Cineva din spate împinge. Scările în jos.

Supa se scurge pe bărbie la fel cum gîdilă degetele tatii. „Nu-i voie !"

Gras. Grețos.

„Nu !"

În curte e frig. În cameră e cald. Cuvintele bîzîie pe alături. Mașinile bîzîie pe stradă. Degetul e cald. E umed ca mîncarea. Pe stradă e frig. În clasă e cald. Banca e lată. Nu-i voie să pui picioarele pe bancă. Vocile zumzăie. E plăcut.

„doi și cu doi fac patru tata sparge lemne cînd intrați în clasă trebuie să vă ștergeți pe picioare". Zumzăie plăcut.

20 noiembrie

Vancovici are aproape zece ani, e grăsuț și are părul foarte creț. Fusese trecut în clasa a doua după niște criterii care mi-au rămas pentru totdeauna necunoscute. Pentru că așa cum cineva l-a putut promova clasa întîi, fără ca el să-și fi însușit cele mai elementare noțiuni, tot astfel ar fi putut să-l ducă pînă în clasa a opta sau pînă la bacalaureat. Aparent, între Vancovici și un elev de clasa a doua este o diferență mai mare decît între un elev de clasa a doua și un student din anul cinci al facultății de electronică. Cam așa ceva a spus și Vasilade.

Amintindu-mi astăzi de discuția furibundă care a urmat refuzului meu de a semna excluderea, am luat băiatul de mînă, ne-am dus în cabinetul logopedic și l-am privit pînă ce a început să mă doară capul. El se simțea

foarte bine, îi curgea nasul — ca întotdeauna — își sugea degetul mare de la mîna dreaptă, ședea în bancă și se distra rupînd vîrfurile creioanelor colorate pe care i le-am pus în față. După ce le-a terminat pe toate, a început să scîncească dorind să-i dau altele. Am luat o ascuțitoare, i-am arătat cum se folosește, apoi i-am întins creionul. L-am lăsat să-i rupă vîrful, apoi i-am dat și ascuțitoarea. A început să plîngă, cerîndu-mi un nou creion ascuțit. Am încercat să-i conduc mîinile obișnuindu-l să se folosească de ascuțitoare. Nu l-am obișnuit. N-a opus nici o rezistență atît timp cît îi conduceam eu mișcările, dar în clipa în care l-am lăsat să se descurce singur, n-a mai făcut nimic.

Nu-mi venea să cred : se purta în cel mai bun caz ca un imbecil *).

Dacă Vasilade ar afla la ce mă gîndesc eu acum, parcă-l văd surîzînd satisfăcut : nu era cazul să ajung la o concluzie înainte de a refuza să semnez actul de excludere ? Pe cuvînt dacă aș avea ce să-i răspund.

Scările în sus. Peretele e tare. Te poți sprijini de el. Balustrada nu e tare, nu-i voie să te sprijini de ea.

Creioanele fac „poc" cînd se rup. Pe urmă zgîrie. Fac „poc" și le arunci. Unele nu fac „poc" cînd se rup. Gata.

Nu mai fac „poc"... De ce nu mai fac „poc" ? De ce nu mai fac „poc" ? De ce nu mai fac „poc" ? De ce nu mai fac poc de ce nu mai fac...

*) În școlile ajutătoare sînt admiși doar acei elevi care au un indice de inteligență între limita inferioară a normalului și debilitate mintală. În mod uzual întîrziații mintali se clasifică astfel : debili mintali (cazurile cele mai ușoare), imbecili, idioți și idioți vegetativi (cazurile cele mai grele).

21 noiembrie

După ce am terminat facultatea m-am întrebat multă vreme ce am să le răspund colegilor dacă mă vor întreba de ce am ales meseria de profesor defectolog.

Aș fi început să vorbesc despre mulțumirea pe care trebuie s-o aibă un mecanic care ia în primire un motor stricat și îl restituie pus la punct ; dintr-un mănunchi de piese neînsufletite și inerte, înjgheabă un mecanism aproape viu.

Să preiei un copil căruia doctorii nu-i mai găsesc nici un leac, un trup viu care tinde să crească și să rămînă o povară pentru toată lumea, să-l iei în grijă, să te lupți cu natura, să-l modelezi încet și cu atenție și să-l redai părinților și societății apt de a se întreține, de a duce o viață socială, de a se integra în masa mare de „trecători de pe stradă", unul dintre cei mulți, pe care nimeni să nu-l mai poată deosebi de ceilalți... E important, e și mai important decît ceea ce face mecanicul. Le-aș fi amintit și ceva despre marea deosebire : dacă o mașină e prea stricată o pui la o parte, o retopești și o înlocuiești cu alta mai bună, dar nu poți să arunci o ființă umană, nu poți s-o abandonezi, oricît de greu ar părea cazul.

Nu le-am spus toate astea colegilor mei, ei le știau și singuri. Dar mi le ziceam mie, ori de cîte ori mă apuca disperarea.

22 noiembrie

Gîndul la Vancovici nu-mi dă pace. Am început să mă întreb care din doi e imbecilul, el sau eu.

Pentru mine lucrurile sînt foarte clare : dacă Vancovici va fi scos din școala noastră, șansele reintegrării lui în viața socială vor fi egale cu zero. La un atelier-școală va învăța să facă unele lucruri utile, dar orizontul lui nu va depăși zidurile acelei instituții. Iscălind hîrtia, îi semnam condamnarea nu numai la excluderea dintr-o școală ajutătoare, dar și dintr-o viață care să însemne locuință, stradă, loc de muncă, soție, copii, leafă, chirie, călătorii, vizite în alte case, planuri de viitor, plăcerea de a-ți programa din septembrie revelionul și nu mai știu cîte alte bucurii reale sau imaginare. Îi luam în primul rînd dreptul unui trai independent și-i îngrădeam posibilitățile de decizie.

Cînd nevasta lui Vasilade m-a chemat la orele de meditație ale clasei a doua, am avut certitudinea că Vancovici va progresa. Certitudinea ? Să nu exagerăm ! N-aveam certitudinea, dar cel puțin nu excludeam posibilitatea ca mintea băiatului să nu fie stricată, ci doar blocată. N-aveam nici o dovadă în sprijinul acestei ipoteze, dar nici argumentele pe care mi le opuneau ceilalți nu mi se păreau și nu mi se par prea serioase.

Mîncarea se sparge între dinți cu zgomot. Nu toată mîncarea.

Zumzăie. Tata zumzăie. Și mama zumzăie.

Degetul e cald. Nu se sparge. E umed.

Perna e rece. Moale. Adîncă. Zumzăie cînd te miști. Cînd nu te miști nu zumzăie. Zumzăie în cameră. Mama. Și tata.

Perna e caldă. Cuprinde. Apucă. Adînc.

Cald. Plăcut. Mult cald.

Zumzăie. Tata. Nu, mama. Nu. tovarășa. Nu...

Degetul. Te poți prinde de el și nu-l mai lași. E acolo... plăcut. Se întunecă. Mai zumzăie, dar nu prea mult. Liniște.

Sînt cel mai tînăr defectolog din Grui, cel mai lipsit de experiență, cum mi se explică de atîtea ori. Nevastămea e profesoară de franceză și face naveta. Seara vine frîntă de oboseală. Copilul nostru n-are nici doi ani și e predispus spre toate bolile pe care le-a inventat fecunda imaginație a naturii (expresia nu-mi aparține). Unii bărbați se însoară pentru ca, la necazuri sau în momentele de incertitudine, să facă o scenă, după care „se simt răcoriți". De cîte ori mă gîndesc la actul de excludere al lui Vancovici, aș avea chef să trîntesc și eu puțin ușile. Dar nu se poate. Copilul are gripă, iar nevastă-mea abia a ațipit. M-am înșurubat într-un fotoliu și stau acolo nemișcat, de frică să nu trezesc pe nimeni.

24 noiembrie

Sînt pornit împotriva tuturor : Cărăbuț ăsta e profesor cu gradul I, clasa lui e întotdeauna fruntașă pe școală. Vancovici îi strică toate socotelile. Iar educatoarea clasei, soția lui Vasilade, gîndește la fel.

25 noiembrie

La prima vedere, o școală ajutătoare nu se deosebește cu nimic de o altă școală. Copiii se joacă în curte, învață, se duc în grup la cinematograful din colt, poartă uni-

formă, sparg geamuri, se dau în vînt după fotbal, fumează prin W. C.

Este prima parte a miracolului pe care-l constituie totuși școala ajutătoare. Pentru că, dacă această instituție n-ar exista și nu i-ar fi asigurate de către stat condițiile de funcționare, dacă am doborî gardurile curții, dacă am da o altă destinație clădirii și am împrăștia profesorii pe la școlile de masă și în primul rînd dacă am irosi în toate vînturile căldura de aici, am găsi în locul acesta cîte un copil care nu-și poate spune nici numele, stînd tîmp pe un scăunel și vegetînd la soare.

Mă gîndesc și la asta cînd îmi este greu, dau o raită prin sala de gimnastică, stau de vorbă cu elevii despre o emisiune de la televizor și mă întorc la Doru de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic neobișnuit, sperînd că, pînă la urmă, peste un an sau cinci, îmi va spune și el ce părere are despre ultimul film de la telecinematecă.

26 noiembrie

Am avut o discuție în cabinetul directorului. I-am spus că Vancovici este capabil să copieze corect orice text. Vasilade a replicat că asta nu demonstrează absolut nimic, deoarece și o maimuță poate fi dresată să facă așa ceva. Avea dreptate, dar nu eram dispus s-o recunosc. Pe urmă, directorul a amintit că în școala noastră au mai fost cazuri de copii care în cinci ani n-au făcut nici un fel de progrese. Cei care sînt în această situație e firesc să fie îndrumați către instituțiile anume create pentru ei, făcînd loc astfel altor elevi care vor putea frecventa

cu succes școala ajutătoare, fără să-i țină pe ceilalți în loc. Știam toate astea, l-am ascultat dînd tot timpul politicos din cap, dar după aceea i-am spus că Vancovici a fost supus unor influențe educative neadecvate. Mi s-a atras atenția să nu jignesc tovarășii cu vechi merite, iar Cărăbuț a replicat că elevul nu este capabil nici măcar să vorbească. Cărăbuț este profesor de fizică-chimie-naturale-geografie-caligrafie-desen-muzică și tot ce vreți. Defectologie n-a făcut însă. Le-am amintit acest lucru și m-am cărat, ca să nu spun că am fost dat afară.

M-am dus din nou în cabinetul de logopedie. De data asta fără Vancovici. M-am întins pe pat și am încercat să judec. În loc de asta îi înjuram în gînd pe Vasilade și pe Cărăbuț. După aceea a trebuit să recunosc : de fapt, eu nici nu lupt pentru Vancovici ; nu fac altceva decît să mă răfuiesc cum pot cu niște oameni care mă calcă de mult pe bătături ; cum nu pot să le răspund altfel, sar prostește la ei, făcînd gălăgie. Mă pun într-o situație delicată. (Mă dau în vînt după expresia asta : „situație delicată". Ea desemnează acele împrejurări cărora dintr-un motiv sau altul ne ferim să le spunem pe nume. În cazul meu, acest motiv e foarte simplu : îmi e jenă să recunosc că situația mea nu e „delicată", ci de-a dreptul caraghioasă).

Încercînd să ajung la o concluzie în legătură cu Vancovici, mi-am zis că singura posibilitate de a demonstra adevărul spuselor mele ar fi să-l descui la cap pe tînărul meu protejat. Mi-am făcut tot felul de planuri cum să lucrez cu el după ore și — tocmai cînd eram gata-gata să mă înduioșez cît sînt de formidabil, de generos și de dezinteresat — mi-am amintit din nou că, dacă stau să mă gîndesc bine, puștiul, cu veșnicii săi țurțuri sub nas, mi-e total antipatic și că nu le-aș face pe toate decît pentru a-mi demonstra cît sînt de grozav.

Abia acum îmi dau seama că n-are rost să-mi fac scrupule de acest gen. Deocamdată, Doru Vancovici nu s-a corectat nici datorită dezinteresului și nici datorită interesului meu. N-a făcut nici un fel de progrese.

Zumzăie plăcut.

„Doi și cu doi fac patru cinci fără unu este egal cu patru patru și cu doi este egal cu șase".

Liniște. Caietul. Toți scriu în caiete. O linie și un bastonaș. O altă linie. Linie. Altfel de linie.

Iarăși zumzăie.

Dacă nu scoți degetul din gură, nu poți să apuci creionul. Nu apuci creionul.

— Hai. Doru. scrie ! Măcar să te văd că faci și tu ceva ! Unde ți-e creionul ?

— În dungă. (Între scîndurile băncii).

Dacă poți să scoți degetul din gură. poți să apuci și creionul. O linie. Linie. Linie.

Cald. Tovarășa se ridică, zumzăie, se duce la fereastră, se întoarce la masă. Copiii se scoală, rîndul, picioarele din fața ta, ușa, frig, scările în jos. Scările merg atît timp cît merge și peretele. Peretele e tare și te poți sprijini de el. Și de degetul cald. Și umed. Cînd îl ții mai mult timp în gură. începe să curgă : ca laptele. E dulce.

În curte e frig. Lîngă ușă nu-i ud. Afară e ud. Miroase a varză. Gălăgie.

Sună. Scările în sus. Coridorul. În bancă e cald. Cald. Cald. „Tata sparge lemne".

Tot în dimineața asta a venit un copil la catedră să-mi ofere niște bomboane. Era ziua lui.

Mi-a întins o mănușă de lînă în care se aflau multe bomboane ca niște boabe de piper, colorate și îngrozitor de lipicioase. Nu știu cum ar fi putut fi scoase una cîte una.

Toată ziua l-am văzut cu mănușa aceea de lînă la el. Mai mulți copii se țineau cîrd în jurul lui, trăgînd de el și de bomboanele pe care le avea în mînă.

27 noiembrie

După cum ați observat, pe actul prin care s-a propus excluderea lui Vancovici mai figura o iscălitură. Cea a Corneliei Stănescu.

Neli e educatoare și vrea să dea admiterea la defectologie, secția fără frecvență. Vasilade a declarat că a cooptat-o în comisia de înscriere, pentru că Neli ar fi în măsură să dea amănunte despre lucrul elevilor în timpul meditațiilor și al altor activități de după-masă. Eu sînt încredințat că n-a vrut decît s-o folosească pentru scopurile sale, știind că ea n-o să opună rezistență la orice ar întreprinde el în cadrul comisiei.

De două lucruri se ocupă Neli : se pregătește să dea examen de admitere la facultate și îmi face mie curte. De cînd am venit în Grui, și mai ales după ce m-a auzit turuind de cîteva ori pe la ședințe, i se pare neîndoielnic faptul că eu posed cea mai formidabilă cultură profesională din Europa. Mă feresc să folosesc vreun termen tehnic în prezența ei, pentru că mi-e groază s-o văd cum își dă ochii peste cap de plăcere și cum toarce fericită ascultîndu-mă. În rest, nu e proastă și arată destul de bine. După ce i s-a întocmit lui Vancovici actul de excludere și eu nu am vrut să-l semnez, Neli s-a aflat într-o situație teribilă. Să-l contrazică pe Vasilade nu îndrăznea — deși tare mi-ar fi prins bine —, dar nici

mie n-ar fi vrut să mi se puie în cale. A iscălit hîrtia. Azi a venit pocăită la mine și mi-a spus că a plîns toată noaptea. Am asigurat-o că, dacă va mai plînge trei sute treizeci și trei de nopți, se va putea socoti absolvită de orice păcat.

Curtea.

O băltoacă.

Dacă bagi piciorul și apeși repede și puternic face „pleosc !" Face „pleosc !" și stropește.

Piciorul e ud și rece.

Nu-i plăcut.

Face „pleosc !". „Pleosc !" Dar e ud și rece.

— Doru, potolește-te odată !

Nu Doru face, piciorul face. „Pleosc !", dar e rece

— Hai în clasă ! Te-ai murdărit ca un purcel !

28 noiembrie, duminică

Azi am mai mult timp să mă gîndesc la toate.

În primul rînd, n-aș vrea să exagerez. Dacă voi citi peste ani aceste însemnări, ar fi greșit să rămîn cu impresia că toată școala, toate cele patruzeci și șase de cadre, toți cei două sute șaizeci și trei elevi, femeile de serviciu, supraveghetoarele de noapte, bucătăresele și personalul administrativ ar fi interesați numai și numai de soarta lui Vancovici dintr-a doua. Adevărul este că nimeni nu se gîndește la el mai mult ca înainte, nici măcar Cărăbuț, dirigintele lui, care, de cîte ori îl vede pe Doru în bancă, cred că mă zărește pe mine în locul

băiatului. La urma urmei, chiar și eu mai mult mă preocup să deznod un ghem de urzeli imaginare, decît mă interesez efectiv de soarta elevului.

Dar, de discutat, se discută, iar cele care se spun sună de obicei cam așa :

— Dom'le, trebuie să recunoști că profilul școlii ajutătoare este constituit pentru copii slabi la carte, dar care posedă totuși un indice de inteligență care să le permită să facă față programei pe care trebuie să le-o predăm !

— Aici avem copii debili mintali. Cei mai mulți.

— Da, dar numai pînă la o limită. Nu putem să ne permitem să ținem idioți și imbecili. Locul lor este la cămine-școală, la cămine-spital...

— Vancovici nu-i nici imbecil și nici idiot.

— Are indicele de inteligență 31.

— Nu cred.

— Fă-i dumneata testele !

— Am să i le fac. Dar, pînă atunci, veți vedea că va începe să progreseze.

Continui să fac asistențe la clasa lui Doru. Azi am intrat la o oră de meditație la aritmetică. Elevii își făceau temele ; doar Vancovici stătea în banca lui, sugîndu-și degetul mare de la mîna dreaptă. În fața lui se afla o carte de citire închisă.

— Cum vreți să știe să răspundă la ore, dacă nici măcar nu-i dați cele necesare pentru a învăța ? am întrebat-o pe doamna Vasilade.

— Ați venit în inspecție ? (Tovarășa educatoare părea mult mai puțin încîntată de asistența pe care intenționam s-o fac decît înainte de întocmirea actului de excludere a lui Vancovici, cînd mă chema ea să vin cît mai des pentru a vedea cît este Doru de incapabil). Cum vreți să facă adunări pînă la douăzeci, cînd nu știe nici cît fac unu și cu unu ?

La început mi-a trecut prin cap ideea să-i cer să i se dea voie elevului Vancovici să-şi facă temele cu mine ; pe urmă mi-a fost frică să n-am şi eu numai eşecuri şi am lăsat-o mai moale. Pînă una-alta, pot să dau vina pe alţii.

Dar nu se mai poate continua : sau cedez şi recunosc că Doru nu e apt să înveţe mai nimic, sau demonstrez contrariul.

29 noiembrie

E uimitor în ce stare pot fi aduşi unii copii la şcoală la începutul clasei întîi ! Avem un elev care trebuie să fie dus pe sus în sala de mese pentru ca să fie hrănit. Colegii lui mănîncă sau învaţă să mănînce folosindu-se de tacîmuri, el stă şi plînge şi refuză supa şi felul doi şi prăjitura, pentru că nu-i obişnuit decît cu pîine şi cîrnaţi. Nu-i trebuie altceva. Şi fiindcă veni vorba despre sala de mese, e îngrozitor să-i vezi pe cei mici cum mănîncă. Ai impresia că pînă la vîrsta de opt-nouă ani, nu le-a pus nimeni în faţă o farfurie şi o furculiţă.

Un alt copil stă în bancă la ore împreună cu maică-sa de la începutul anului şcolar. Regulamentul nu permite aşa ceva, dar dacă am da femeia afară, n-am putea să obişnuim copilul cu clasa.

Un băieţaş refuză să-şi ţină altundeva picioarele decît în pupitrul băncii. Are o mobilitate de maimuţă, nu ştiu cum poate sta aşa.

O fetiţă se scoală de la locul ei, atunci cînd i se năzare, îşi ia ghiozdanul în spate şi începe să se plimbe în sus şi în jos prin clasă.

Mă uit la toate aceste fiinţe aflate la începutul activităţii lor într-o şcoală ajutătoare şi mă uit la cei din clasele mari. Nu cred că este nevoie de un argument mai puternic pentru a demonstra binefacerea pe care o reprezintă înfiinţarea unor asemenea instituţii. Ajunge să-ţi aminteşti cum se comportau cei din clasa întîi la intrarea în şcoală şi cum se manifestă cei mai mulţi dintre ei acum, după numai două luni petrecute în clasă.

30 noiembrie

Citesc dosarele copiilor şi mă cutremur.

Nici nu ştiu ce este mai trist : să vezi părinţi cărora nu le pasă de copiii lor sau părinţi care ar suporta toate chinurile iadului, numai să poată îmbunătăţi cît de cît situaţia bietelor lor odrasle.

Pe plan obiectiv este foarte greu să depistezi la mulţi elevi o oligofrenie certă, subdezvoltarea intelectuală putînd fi dată de condiţiile în care i-au crescut familiile lor dezorganizate. Nu trebuie neapărat să-ţi trăieşti copilăria în pădure, pentru a deveni un retardat din cauza lipsei influenţelor educative timpurii. Ajunge să te afli în primii ani de viaţă într-un focar de scandaluri şi indiferenţă. „Copiii sălbatici" din literatura de specialitate, cei ce au fost abandonaţi în natură şi au supravieţuit, au reuşit cel puţin să-şi dezvolte acele însuşiri care i-au făcut capabili să se adapteze modului respectiv de viaţă. O junglă familială nu permite adaptarea decît prin traumatizare.

Mă gîndesc la niște școli în care să fie internați și părinții care sînt răspunzători pentru traumatizarea copiilor lor...

Tot 30 noiembrie

Scriam că am devenit conștient de faptul că nu mai pot continua să tratez în felul acesta cazul Vancovici.

Devenisem conștient pe naiba! Nu devenisem conștient de nimic! Făceam pe nebunul, așa cum sînt pe cale de a începe din nou. Voiam să arăt cît sînt de grozav.

Ca să mă „documentez" și mai bine, m-am dus acasă la Vancovici. N-am găsit-o decît pe maică-sa. I-am povestit ce s-a întîmplat. Mi-a spus că știe cîte ceva de la dirigintele clasei. Dar asta mi-a povestit după ce m-a lăsat să-i relatez varianta mea. I-am înjurat pe Vasilade și pe Cărăbuț, arătîndu-i totodată cît sînt eu de bun și cît m-am luptat pentru odrasla ei. Sau cam așa ceva. Spre marea mea surprindere, ca să nu spun că spre marea mea dezamăgire, femeia mi-a mulțumit pentru interesul ce i-l port lui Doru, dar nu s-a arătat deloc pornită împotriva celorlalți.

I-am spus că am venit să aflu cîte ceva din anamneza copilului pentru că nu am încredere în datele din dosar. (De multe ori, datele psiho-medico-sociale din dosarele elevilor ne vin trecute brambura, cînd nu lipsesc cu desăvîrșire. Primim în schimb un stoc substanțial de chitanțe, adeverințe și alte acte financiare).

Nu m-am simțit prea în largul meu în timpul discuției cu mama lui Doru și m-a încercat tot timpul un

sentiment de vinovăție. Femeia suferea. Suferința ei era totală tocmai pentru că nu avea nici un fel de resentimente. Nu „se răzbuna", nu se „lupta" cu nimeni, nu căuta vinovați, nu se aduna, dură, decît în propria ei suferință. (Iar pe tărîmul acesta nu mai există nici o strategie). Cred că nu va scăpa niciodată și în nici un fel de suferința ei; nici o latură a acestei suferințe nu constituie o divagație, un scop în sine, ceva pe care, dînd vina, să te poți descărca. Mi-a povestit că Doru fusese un copil ca toți copiii pînă la vîrsta de trei ani și două luni. În timp ce călătorea cu vaporașul, dintr-un suport de bagaje a alunecat un geamantan care i-a căzut în cap. Dacă ești acasă, fugi la medic; dacă ești pe stradă, chemi salvarea sau te urci în primul taxi; dacă ești la țară, alergi la cel mai apropiat dispensar. Ei se aflau pe vaporaș. Pe de altă parte, nici nu și-au dat seama ce urmări va avea accidentul. Copilul a „leșinat". Atît. Toată lumea din jur i-a asigurat că o să-și revină. Dar nu-și revenea. Cînd au ajuns în sfîrșit la un medic, au aflat că Doru trebuie să rămînă la spital. După aceea li s-a spus că are un cheag de sînge undeva pe creier. Pe urmă a fost trimis acasă. Doru creștea, dar rămînea în urmă în jocurile cu ceilalți copii. După un timp au aflat... și-au dat seama... totul a venit treptat. Dar devenise o certitudine.

Pe cine să te răzbuni? Pe cine să dai vina? Dacă ar fi cineva cu care să poți lupta... Dar așa? Doctorii au spus că n-ar fi exclus ca pata aceea de pe creier să se resoarbă. Cu timpul. Dar pînă atunci copilul ar crește, ar deveni, aparent, un om matur. Ar îmbătrîni. Și poate că nici atunci nu ar ști ce se întîmplă cu el. Iar dacă ar afla, i-ar fi și mai greu.

Stăteam în fața ei ca un idiot. Indiscutabil, de data asta idiotul eram eu. Îmi storceam creierii să-i spun ceva. Dar ce? Ce rost ar fi avut să reîncep povestea cu

Vasilade ? Sau să-i explic că dirigintele clasei în care învață Doru e un carierist ? Cu ce ar fi ajutat-o ? Sau să-i spun că Vasilade e un geniu... I-ar sluji la ceva băiatului ? Și atunci ce să-i spun ? Era totuși clar că trebuie să deschid gura ; dacă nu ziceam nimic, degeaba stătusem atîția ani în facultate.

Vasilade ar fi replicat că n-am fost pregătit pentru copii cu un indice de inteligență... Iarăși Vasilade ? Stăteam în fața ei și-mi rodeam unghiile.

— N-ați încercat să-l operați ?

— Am fost la toți medicii. Ziceau că pata aia e într-un loc în care nu pot ajunge cu cuțitul. Riscă. Riscă să taie alte părți din creier. Și pe urmă, cică nu sînt siguri : dacă mai e și altceva ? Alte cauze...

— Sigur, sigur...

(Observați cît de deștept sînt și ce lucruri inteligente i-am spus ?)

Femeia aceea nu mai spera. Visa, poate : cum ar fi dacă ? De parcă ar fi fost vorba de un mort : cum ar fi dacă ar mai trăi ? Dar „mortul" ei chiar trăiește. Se află mereu în preajma ei și nu-i permite să-l uite.

Atunci, demult, trenul. Bucuria.

Vaporașul.

Nu vezi decît malurile fluviului, cîte-o casă și din cînd în cînd cîte o barcă.

— Nu sta acolo, că-i curent, spune mama.

— Stai jos ! Așează-te pe locul tău, spune tata.

Bancheta e largă și mare. Nu e moale, dar nu e nici tare. Pare un lucru foarte serios.

. . . . . .

Culori. Toate culorile. Nimic altceva decît culori.

Zumzăie. Nu sînt culori. Dar tu nu știi asta. Le crezi culori deși nu sînt decît niște nuanțe de gri. Mai închis, mai deschis.

În jur zumzăie. Se învîrtește.

(Ani de zile — dar tu nu știi cît — se tot învîrtește. Tot mai încet. Pe urmă nu se mai învîrtește. Din cînd în cînd zumzăie).

Doar degetul e cald și sigur. Ca laptele ; cînd îl ții mult timp în gură curge dulce. Și cald. Și liniștitor. Odată sînul mamei. Dar tu nu știi asta. Doar cald. Plăcut. Liniștitor.

1 decembrie

Am luat pe rînd toți elevii care se găsesc în situații foarte grele. În clasa întîi e un copil care nu poate scoate un cuvînt și care a scăpat de temuta noastră comisie de înscriere doar datorită faptului că am declarat că e afazic ; le-am promis că, dacă voi reuși să-l fac să vorbească, progresele lui școlare vor crește vertiginos. Am putut cel puțin să demonstrez natura defectului, am fost capabil să dau un prognostic și am avut la îndemînă și antecedente. Dar cu Doru ce să fac ?

Pe urmă, mai sînt și elevii foarte slabi. Ca să-l determin să-mi povestească ceva, l-am întrebat pe unul dintre ei ce să-i spun tatălui său dacă-l voi întîlni.

— Spuneți-i, m-a rugat el, că a fost duminică la mine.

Da, dar acest copil măcar vorbește și, cu multă bunăvoință, poți pretinde că ți-a răspuns la lecție. Dar Doru ?

Maică-sa mi-a povestit că s-au mutat cu serviciile, atît ea, cît și bărbatul ei, la Grui, tocmai pentru a-l putea urma pe Doru într-o localitate cu școală ajutătoare. Cum

să-i spună soțului că, după atîtea sacrificii, Doru va trebui să fie dat la un cămin școală, departe, într-un alt oraș ?

Zumzăie : „Spală-te pe obraz !“ „Spală-te pe față !“ Ușa, scările, singur, jos, Doru spală. „Prosopul, Dorule !“

Cei mai mulți dintre elevii care constituie cazuri foarte grave au cel puțin un aspect acceptabil. De Doru îți trece pofta să te apropii, văzîndu-l cu veșnicii săi țurțuri sub nas. Așa că primul lucru pe care-l fac în cadrul muncii mele nemijlocite cu el este să-l obișnuiesc ca, de cîte ori mă vede, să fugă la chiuvetă și să se spele pe obraz. Este singurul domeniu în care am obținut un început de succes. E mai curat, dar la fel de opac ca înainte.

Zumzăie. În jur liniște. Iar zumzăie.

Umed.

Zumzăie : „Spală !“. Zumzăie : „Spală !“. zumzăie : „Spală !“

Ușa. Nu ai picioare mergînd în fața ta. Nu-i rînd. Singur. Scările în jos. Peretele singur. Nu-i voie să te ții de balustradă.

Curtea. Frig. Miroase a varză.

Apa rece pe obraji. Ștergarul. Obrajii înțeapă. Ard.

Degetul în gură. Sigur. La fel ca odată... pe vremuri... Plăcut.

Dintre colegi, cel mai bine mă am cu profesorul de muzică. Zdrăngăne toată ziua la pian și lucrează la o vastă lucrare vocal-simfonică ce urmează să poarte titlul HADES. În rest, e un băiat de treabă. Și-a luat ca model fuga BACH a lui Schumann, care, se știe, a ales ca temă a lucrării sale notele corespunzătoare literelor din cuvîntul de titlu. Folosind și el notația germană a notelor muzicale, Cîmpeanu, amicul meu, își construiește lucrarea pe tema si (H) la (A), re (D), mi bemol (ES). Poartă toată ziua cele cîteva sunete pe buze și fluieră ; a ajuns să mă înnebunească.

Ieri, enervat că am pierdut iar de pomană o oră cu Doru, am luat copilul de mînă și ne-am dus în sala festivă unde vegetează, aplecat într-o rînă, un pian infirm cu mai multe clape lipsă. Am cîntat tema lui Cîmpeanu și m-am uitat la băiat. Gîndindu-mă la Hades, eram încredințat că tărîmul umbrelor s-a mutat foarte aproape de mine : Doru nu se arăta mai interesat de ceea ce făceam decît în alte împrejurări. Nu-și sugea degetul, reușisem să-l dezvăț, dar își ținea mîinile adînc înfipte în buzunarele hainei și privea în toate părțile fără să se oprească la un obiect anume.

Mă uitam la el și repetam la nesfîrșit grupul de sunete, de parcă aș fi încercat să invoc cu ajutorul lor zeul care ținea captivă inteligența copilului. Loveam atît de tare clapele, încît au băgat capul pe ușă cînd o educatoare, cînd niște elevi. M-au lăsat însă în pace, iar eu m-am încăpățînat să repet încă o dată și încă o dată aceeași succesiune de note. Pe urmă l-am luat pe Doru în brațe și apucîndu-i o mînă, am început să lovesc clapele cu degetele lui.

S-a speriat îngrozitor. Probabil că pînă atunci sunetele îl înconjurau la fel de indiferente ca atîția alți stimuli. Însă în clipele acelea și-o fi dat seama că devenise el însuși răspunzător de cele pe care le auzea ; apăsa o clapă și de undeva, de foarte aproape, venea un răspuns sonor.

Nu i-am dat drumul mîinii. „Cîntam“, lăsînd intervale mari între sunete, astfel încît ele să apară într-o

tăcere deplină, numai și numai pentru că degetele lui Doru atingeau clapele.

Cu timpul s-a liniștit. Își lăsa mîna ușoară într-a mea și apăsa ca un mecanism clapele. Am vrut să-l învăț și alte succesiuni de sunete, dar opunea rezistență.

A trebuit să facem o pauză în care Doru să meargă să se spele pe față și, după ce s-a întors, l-am lăsat singur la pian. Lovea clapele la întîmplare și se înfuria. La un moment dat, a început să lovească instrumentul cu picioarele și să plîngă în hohote.

Am cîntat din nou cele cîteva note. Și-a revenit și mi-a întins mîinile să i le conduc pe claviatură. N-am vrut. I-am cerut să mă roage în cuvinte cursive. A început să plîngă din nou. L-am lăsat să plîngă.

„Nu-i voie!" Zumzăie. Mîna stă în buzunar ca pe un suport. Se sprijină pe fundul buzunarului. E odihnitor.

Cald. Plăcut. Zumzăie. Cîntă.

Pune degetul meu pe masă și degetul începe să cînte! Nu! Degetul rău, degetul cîntă!

Nu-i rău degetul! Degetul cîntă.

Zumzăie tare, nu cîntă! Degetul zumzăie!

Nu! Nu! Cîntă. Bine. Frumos. Foarte frumos.

Nu! Nu! Cîntă. Bine. Frumos. Foarte frumos.

Zumzăie. Masa zumzăie. Nu! Nu! Nu! Nu!

Nu cîntă! Nu cîntă! De ce nu cîntă?

— Vleau! Vleau!

De ce nu cîntă? Zumzăie îngrozitor! Îngrozitor! Culori! Se învîrte. Zumzăie și se învîrte. De ce nu cîntă?

În curte miroase a varză.

Apa e rece pe obraji. De ce nu cîntă? Zumzăie. De ce nu cîntă?

Nu i-am mai arătat melodia lui Cîmpeanu. A descoperit-o singur. Nu știu cînd. Azi, de cum m-a văzut, m-a

tras după el în sala festivă și a cîntat cele cîteva note. Am pus două scaune în fața pianului și am înjghebat mai multe melodioare din cîteva note, sperînd că mă va imita. Orice făceam, pe el nu-l interesa decît veșnicul HADES.

Tovarășa stă la masă. Tovarășa se scoală. Tovarășa zumzăie. Tovarășa stă cu spatele. Zumzăie. De ce nu cîntă? Zumzăie. Copiii zumzăie: „doi și cu cinci este egal cu șapte doi și cu șapte este egal cu nouă trei și cu cinci fac șase nu-i bine Rodica fii atentă cît fac..."

De ce nu cîntă? Zumzăie. Tovarășa stă cu spatele. Ușa. Încet. Coridorul. Peretele. Scările în sus. Ușa. Alte picioare care merg într-altă direcție. Camera. Pianul. Nu masa: pianul. Capacul. Degetele cîntă. Zumzăie. Aproape cîntă. Cîntă.

Iar se învîrtește. Dacă nu cîntă, se învîrtește. Cîntă.

2 decembrie

Doru a început să fugă de la ore, de la meditații, chiar și de la masă. Se repede în sala festivă și cîntă la nesfîrșit melodia lui Cîmpeanu. Pînă și profesorul de muzică a început să se satureze. Așa că au pus un lacăt la pian.

Am în cabinetul logopedic un xilofon-jucărie pe care îl folosesc, în lipsa unui audiometru, pentru exerciții de dezvoltare a auzului lacunar. E o invenție proprie și mă amăgesc zicîndu-mi că dă rezultate. Pînă una-alta, l-am învățat pe Doru să cînte la xilofonul meu. Melodia sună puțin cam fals, dar Doru pare satisfăcut. Cred că l-am

cîștigat, în sfîrșit. Azi m-a căutat de cîte ori i se ivea prilejul.

Zumzăie : „Capra le-a spus iezilor : trei iezi...“ Tovarășa stă cu spatele. Ușa. Tovarășa nu cîntă, zumzăie.

Coridorul, alți pași, mîinile stau atît de bine în buzunare, scările în sus, pianul, degetele cîntă, nu zumzăie, cîntă. Odată, demult...

Tovarășa stă cu spatele. Ușa, coridorul... „Doru, treci imediat înapoi !“ Nu ! De ce nu cîntă ? De ce nu cîntă ? De ce nu...

A venit și tovarășul. Vorbește cu tovarășa. Ușa, peretele, scările în sus, ușa, pianul — nu masa, pianul. Doru știe — nu se deschide ? ! Nu se deschide ! Nu se deschide ! Se învîrtește ! Totul este gri și se învîrtește. Miroase dulceag. Nuuuuuuuu !

5 decembrie

Acum cîteva săptămîni, am dat întîmplător de un elev căruia îi place să deseneze și care a schițat în caietele sale niște personaje ciudate. Mi-am stors creierii să-mi aduc aminte unde am mai văzut astfel de figuri. Pînă la urmă am găsit într-o carte cu reproduceri după frescele din Tassili oameni care aveau nasul și ochii identici cu cei din desenele elevului. Am luat volumul cu mine și l-am arătat colegilor, împreună cu operele artistului din școala noastră. Au confirmat cu toții că seamănă, iar eu am început să le explic că asemănarea este firească : pe de-o parte, oamenii grotelor ; pe de alta,

niște copii care n-au avansat nici ei mult mai mult pe scara evoluției. Banalități. Nu știu ce le-am mai spus, probabil că lucruri foarte confuze ; oricum, Neli își dădea ochii peste cap de admirație. N-am aflat dacă discursul meu i-a convins sau nu, dar după aceea au dat năvală să-i ceară și ei cîte o operă copilului pictor.

L-am urmărit în continuare și am putut să observ cum, pe măsură ce i se întărea conștiința faptului că „are comenzi“, copilul se îndepărta tot mai mult de stilul primelor desene, adăugînd elementele decorative pe care le găsim în toate caietele elevilor. De azi a început să facă personaje în serie, colorate și cu obrajii roșii, aidoma tuturor mîzgăliturilor colegilor săi. Neli s-a ales cu un „Cavaleru Pardilan“ cu sabie, pistoale și... pipă. S-a dus asemănarea cu frescele din Tassili și va trebui să găsesc o altă explicație pentru bizara potrivire care mi-a atras atenția asupra ratatului meu pictor din clasa a V-a.

6 decembrie

Fantastică afecțiunea acestor copii pentru noi. Este un adevărat chin să-i dezobișnuiești pe unii dintre ei să te îmbrățișeze în mijlocul unei activități.

Chiar și pe stradă, spre deosebire de alți elevi, ei vor mereu să se convingă de faptul că i-ai văzut, că le-ai primit salutul, că reprezintă ceva pentru tine. La început mi-a fost de-a dreptul penibil să-i aud strigînd de la zece metri, din mijlocul mulțimii de pe trotuar :

— Bună ziua, tovarășu' !

Acest „tovarășu'" are, cred, semnificația unei apropieri care implică relații mai puțin rigide ca acelea pe care le presupune numirea funcției persoanei căreia i te adresezi. Oricît ne-am lupta, în numele unor principii pedagogice, să-l dezobișnuim, copilul tot așa va proceda atunci cînd va fi surescitat și va dori să ne împărtășească o bucurie sau o durere mare.

Cînd am ajuns azi la școală mi s-a spus că s-a descoperit o spargere la dulapul meu din cabinetul logopedic. Nu-i primul furt din școala noastră, însă pentru întîia oară mi-a părut bine că cineva a încercat să fure. Am sperat din tot sufletul să fi fost Doru cel care a forțat ușa dulapului și că a făcut aceasta pentru a putea cînta la xilofon. A fost un gînd prostesc și lipsit de orice motivare. Pînă la amiază s-a dovedit că alt copil a comis fapta. Iar mi se năruiau speranțele. Nădăjduisem ca un copil semiidiot să facă un lucru rațional, adică unul care să necesite un plan și o pregătire prealabilă.

Nu-l mai pot asculta zdrăngănind mereu cele patru sunete.

7 decembrie

În clasa a șasea, la partea de fixare a unei ore de geografie, profesorul a chemat doi elevi la hartă :

— Fiți atenți, i-a somat el. Acum unul dintre voi o să întrebe, iar celălalt o să arate pe hartă. Pe urmă celălalt o să întrebe și primul va preciza cu indicatorul localitatea respectivă. Ați înțeles ce trebuie să faceți ?

— Daaaa !

— Cine vrea să întrebe primul ?

— Eu, tovarășu' ! Eu întreb !

— Întreabă !

— Ei, Radule, ce mai faci ?

Intîmplarea a făcut imediat ocolul sălii profesorale, spre hazul tuturor. Măcar de-ar fi făcut o asemenea poantă și Doru. Zilnic se povestesc istorii similare în școală ; doar despre Doru nu se poate spune nimic altceva decît că stă ca un obiect în banca lui și că nu știe nimic, nimic. Săptămîna trecută, madam Vasilade mi s-a plîns că Doru a început să se bată. Vestea nu mi-a displăcut deloc, „Iată ceva nou", mi-am zis. Dar entuziasmul meu s-a stins, cînd am auzit că întrece măsura. Am început să fiu îngrijorat, gîndindu-mă că și așa abia fusese tolerat ; și așa ne era frică să nu facă de rîs clasa la o eventuală inspecție. Dacă a devenit și turbulent, șansele lui de a rămîne în școală scad considerabil. Iar Doru se face pe zi ce trece mai nervos.

Poate e bine că se întîmplă totuși ceva cu el, că în sfîrșit... Dar, dacă asta va fi singura lui realizare, îmi voi pierde și ultimii aliați. Știu și de ce a devenit atît de nervos : ar dori să-și cînte mereu și la nesfîrșit melodia. Să-i cumpăr un xilofon ? Aș risca să nu i-l mai pot lua înapoi nici în timpul lecțiilor. Pînă și Cîmpeanu a încetat să pomenească despre Hades în școală.

8 decembrie

Pun semnul de egalitate între nerăbdare și nervozitate. Ești nervos pentru că nu mai ai răbdare să se termine ceva, pentru că vrei să afli un lucru nou, să ajungi

undeva. Mă amăgesc spunîndu-mi că Doru nu mai are nici el răbdare, că toată nervozitatea lui provine din dorința neînfrînată de a putea cînta melodia, dar și de a trece restul timpului, de a-și depăși propria condiție. Îmi dau seama că forțez lucrurile, dar...

L-am dus după-masă acasă la noi. L-am așezat pe un scaun, i-am pus xilofonul în față, i-am dat ciocănelul și l-am lăsat să repete melodia Hades cît i-o face lui plăcere. Între timp îmi vedeam de treburile mele. Doru lovea tot mai tare scîndurelele și în loc să se calmeze se înfuria. I-am luat jucăria. A început să dea în mine. Nici măcar nu mi-o mai cerea ca în alte dăți. În ultimele zile, reușisem să-l fac să vorbească ; dacă voia să capete xilofonul, trebuia să-l denumească, apoi să spună toată propoziția : „Dați-mi jucăria !“ ; apoi îl întrebam ce nevoie are de ea și de vreo cîteva zile îmi răspundea că vrea să cînte. Nu-i ceream cu aceste ocazii o pronunție perfectă. Speram să-mi spună ceva nou și nădăjduiam că, dacă va vorbi cu mine, va vorbi și cu copiii, apoi și în clasă. Astăzi însă n-am mai reușit să scot nici un cuvînt de la el. Voia „jucăria“. Cînd i-am dat-o, a aruncat-o la pămînt.

Toți zumzăie. Doru nu poate cînta. Degetele nu pot cînta. Copiii zumzăie. De ce ? De ce nu cîntă ? De ce nu cîntă ?

Scările în sus. Altă cameră. Jucăria. Ciocănelul cîntă. Lovește și cîntă, Zumzăie puțin. Aproape cîntă. Frumos.

Tovarășa... ușa, scările în sus, camera, ciocănelul ! Unde-i ciocănelul ?

— *Nu-i voie, Dorule, să fugi de la ore !*

De ce ? De ce nu cîntă ? Doru cîntă aproape bine.

— *Ce vrei, Doru ?*

— *Vleau !*

— *Ce vrei, Doru ?*

— *Vleau !*

— *Vă rog, dați-mi jucăria !*

— *Vă log, dați-mi jucălia !*

Doru cîntă. Zumzăie puțin.

— *Dolu cîntă.*

— *Bine. Dorule.*

Doru cîntă. Doru cîntă. Ciocănelul zumzăie puțin. Azi zumzăie. De ce nu cîntă ? Se învîrtește. Miroase dulceag. De ce ?

— *Vă log, dați-mi jucălia !*

— *De ce ?*

— *Vleau să cînt.*

— *Ce vrei să cînți ?*

— *Vleau să cînt.*

Ciocănelul cîntă aproape bine. Nu el zumzăie. Melodia, ca atunci, odată... Altcineva zumzăie. Cenușiu pînă spre negru. Se învîrte. Ciocănelul cîntă. Cîntecul acela...

9 decembrie

Cărăbuț a chemat-o pe mama lui Doru la școală, ca să-i vorbească despre noile apucături ale fiului ei. Am văzut-o și eu. Mi-a spus că are de gînd să meargă la doctor cu copilul, sperînd, așa cum îi recomandase tovarășul diriginte, să obțină un calmant. N-am fost deloc încîntat.

Azi, sora i-a dat lui Doru o pastilă de diazepam. După aceea l-am găsit în clasă, ca și în urmă cu săptămîni, dormitînd în banca lui și sugîndu-și degetul mare

DOGARU D.

de la mîna dreaptă. Madam Vasilade pare încîntată : a scăpat de o problemă inutilă la meditații.

L-am chemat pe Doru în cabinetul logopedic și i-am pus xilofonul în față. Și-a cîntat melodia, dar am avut impresia că nu mai are nici o satisfacție. Se vedea de la o poștă că e drogat și că se lupta din răsputeri cu somnul.

Și asta e ceva. De ce nu doarme dacă-i e atît de somn ?

Seara am stat din nou de vorbă cu maică-sa. Am aflat că Doru, de mic copil, n-a vrut niciodată să se culce. Doarme agitat, strigă în somn și are coșmaruri.

Un coșmar conține o bună doză de imaginație. Nu cred că un idiot poate avea coșmaruri. Cu toate că... În stare de veghe, și unui idiot îi este uneori frică. De ce să nu trăiască și în somn situațiile care l-au înfricoșat cît a fost treaz ? Aș da oricît să aflu ce visează Doru.

10 decembrie

La o școală obișnuită, profesorul de serviciu trebuie să aibă grijă în pauze ca elevii să nu spargă geamuri să nu se bată între ei, să nu se murdărească. La noi se pot întîmpla lucruri mult mai grave. E posibil ca un copil să facă o criză sau altul să se joace într-un mod periculos. Un epileptic nu va renunța să se cațere pe gard, dacă vede că și alții o fac. Un alt băiețaș, care nu-și dă seama că scenele pe care le-a privit în filme nu pot

fi reproduse fără pericol, vrea să-i taie capul unui coleg cu ajutorul unui fierăstrău de traforaj. Altădată, cineva încerca să dea foc magaziei de alimente.

Azi, un elev din clasa a șaptea a făcut o criză și a încercat să lovească o profesoară. E un vlăjgan vînjos și mai înalt ca mine și a trebuit să ne luptăm trei bărbați cu el pînă să reușim să-l potolim. Pe urmă a fugit acasă. Seara a apărut din nou la școală și și-a cerut scuze de la profesoara pe care a vrut s-o bată. Ea pesemne că a refuzat să se împace cu el, deoarece, pînă ce am plecat eu acasă, l-am tot văzut ghemuit într-un colț și plîngînd amarnic.

12 decembrie

În privința lui Doru, mă învîrtesc în cerc. Puținele fire de care am dat, în legătură cu rezistența sa la somn, fie că se rup înainte de a apuca să trag de ele, fie că se dovedesc iluzorii. Iar timpul trece, ședința comisiei de înscriere a rămas de mult în urmă. Se apropie sfîrșitul trimestrului, iar Doru e corigent la aproape toate materiile. Are note bune la scriere și caligrafie și cinci „din milă“ la educație fizică. În rest, patru.

Doru cîntă. Și ciocănelul cîntă. Aproape că nu zumzăie. Numai cîteodată.

Cînd ești gata să abandonezi, îți găsești întotdeauna o justificare pentru a te retrage cît mai onorabil. De parcă asta ar conta în primul rînd... Decît să fac din

Doru un handicapat, un om mereu conștient că e cu multe trepte în urma celorlalți, mai bine îl las în întuneric, cu mintea rătăcindu-i în Hadesul drag sau în cine știe care alte tărîmuri ale umbrelor. Noroc că actorul din mine e orgolios și nu poate ceda în fața celorlalți. Altfel, probabil că aș fi acceptat de mult expedierea elevului Vancovici la un cămin-școală. Mai am și alte cazuri, alți elevi, alte probleme...

Mi s-a îmbolnăvit din nou feciorul.

Nevesti-mi îi murise o mătușă și a trebuit să plece în Moldova la o înmormîntare. Am rămas singur cu puștiul. Bine că se întoarce mîine.

13 decembrie

Au început repetițiile pentru serbare. Mi-a venit ideea să-l pun și pe Doru să se producă în fața publicului. Cu ce? Bineînțeles că baza o vor constitui cele cîteva note din Hades, prelucrate astfel încît să dea un scurt cîntec. L-am rugat pe Cîmpeanu să facă acest lucru, adică să pună succesiunea aceea de sunete în diferite tonalități și să le lege cumva, pentru ca totul să capete un cap și o coadă, iar eu m-am apucat să caut niște cuvinte care să se potrivească pe melodie. Pe urmă ne-am dat seama că la xilofonul meu lipsesc clapele negre, așa că amicul Cîmpeanu mi-a făcut rost de un mic pian, tot jucărie bineînțeles, doar că are și clape negre pe o întindere de două octave. Să vedem ce-o ieși.

14 decembrie

Am fost vizitat acasă de către clasa a cincea. Nu știu cum le-a venit ideea să treacă pe la mine cu toții, dar m-am pomenit cu ei în fața ușii. N-au vrut nici în ruptul capului să intre încălțați și mi-au lăsat în dreptul apartamentului culoarul plin de pantofi. A durat o veșnicie pînă ce și-au desfăcut șireturile și n-a fost chip să-i determin să intre, pînă ce nu și-a lăsat și ultimul dintre ei încălțările în fața ușii.

Unul mai curajos s-a așezat pe o canapea și au încercat și ceilalți să se așeze alături. Din nou, puterea mea de convingere s-a dovedit a fi nulă, atunci cînd am încercat să-i lămuresc pe cei care rămăseseră în picioare să ia loc altundeva.

S-a lăsat o liniște jenantă; nici unul nu îndrăznea să deschidă gura. Nevastă-mea i-a servit cu bomboane. A încercat să facă și conversație cu ei, dar se uitau prin odaie și tăceau cu toții. În vremea asta eu tremuram de frică să nu-i dispară vreunuia pantofii de pe culoar.

Între timp am observat cum doi dintre ei, mai îndrăzneți își scriau pe ascuns numărul telefonului de pe noptieră.

După ce au plecat, nevastă-mea mi-a reproșat că am fost la fel de stînjenit ca și ei. Avea dreptate.

16 decembrie

Se spune despre anumiți medici că nu-i mai impresionează un traumatism, că pot vedea orice rană fără să simtă nici o strîngere de inimă. Nu cred. Medicii

adevărați, cei care obțin rezultate profesionale deosebite, rămîn la fel de sensibili ca și ceilalți oameni la suferințele semenilor lor. Doar că reușesc să se disciplineze și — datorită faptului că în general un număr mare șterge caracteristicile individuale — văd în bolnavi, în timpul consultului sau al intervențiilor chirurgicale, exclusiv pacienți. Numai detaliile personale dau imaginea concretă a suferinței.

Un lucru asemănător se întîmplă și cu noi. Colegii mei cu state vechi de serviciu par nepăsători chiar atunci cînd au de-a face cu cazuri cutremurătoare. „Am văzut noi alții și mai și...“ Dar se întîmplă, atunci cînd te aștepți mai puțin, să-ți spună ceva, un cuvînt, sau să-ți arunce o privire din care să-ți dai seama că e vorba doar de o mască sau, poate, de o haină de protecție.

17 decembrie

Problema e să-l obișnuim pe Doru să accepte gîndul că melodia „lui“ poate avea mai mult de patru sunete : cînd i-o cînt eu, ascultă cu plăcere, dar cînd îl pun să apese clapele micului pian, tinde mereu să caute cele patru sunete cu care s-a deprins la pianul mare și la xilofonul din cabinetul logopedic. Cred totuși că se va obișnui și cu varianta nouă a cîntecelului ; mai greu va fi să-l fac să cînte și cuvintele. Încerc să-l țin departe de orice instrument și-i tot spun versurile ; pînă la urmă va trebui să accepte ideea că de cîntat cu vocea se poate oriunde și oricînd, pe cînd la pianul-jucărie n-ai acces decît atunci cînd ți-l dau alții.

Jucăria cîntă. Doru cîntă. Ceilalți zumzăie. Numai Doru cîntă. Doru cîntă frumos. Ceilalți zumzăie. Jucăria zumzăie puțin. Dacă Doru cîntă, nici jucăria nu mai zumzăie.

20 decembrie

În clasa lui Doru este o fetiță care în fiecare oră face patru-cinci crize mici de epilepsie. În cazurile acestea e necesar să fie sprijinită, altfel se prăbușește. Își revine după cîteva zeci de secunde și-și continuă activitatea întreruptă, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. A fost așezată într-o bancă din primul rînd, împreună cu o altă fetiță. Aceasta s-a obișnuit atît de mult cu boala colegei ei, încît, oricît de atentă ar fi la lecție, îi presimte criza și o sprijină să nu cadă.

Am făcut ore de corectarea vorbirii cu amîndouă și, deși n-aveam decît vreo patru-cinci copii în față, oricît m-aș fi străduit să aflu eu primul momentul declanșării crizei, întotdeauna cealaltă fetiță mi-o lua înainte.

Se vorbește mult despre răutatea copiilor care batjocoresc deseori fără milă infirmitatea. În legătură cu micuța epileptică din clasa a doua, copiii se comportă ca niște adulți înțelegători. Astăzi, după una dintre multele ei crize, fetița s-a simțit atît de eliberată, încît și-a destins tot trupul și a făcut pe ea. Incidentul n-a trecut neobservat de către colegi, dar nimeni n-a spus nimic. Poate că m-am înșelat, dar am avut impresia că încearcă să fie mai atenți ca de obicei la lecție, numai pentru a-și distrage gîndurile de la cele petrecute.

22 decembrie

În timpul unei serbări organizate de o școală ajutătoare, satisfacțiile pentru cadrele didactice nu vin numai de pe scenă. M-am uitat în sală și am privit la părinții acelor copii care tocmai se produceau în fața publicului. Indiferent cît de mic îi e rolul, dacă ridică doar cortina, dacă face cîteva mișcări de balet sau dacă e amestecat printre cei mulți care formează corul școlii, fiecare apare în ochii tatălui sau mamei sale ca un adevărat artist sau, mai bine zis, ca un copil normal.

Știu, ceea ce spun acum ar putea părea melodramatic, dar lacrimile din ochii aceia există și nu mi-e rușine să mă emoționez cînd le observ.

În privința lui Doru, totul a mers strună. „Numărul" lui n-a fost deosebit de al altora, dar Cîmpeanu și-a ascultat pentru prima oară, în audiție publică, un fragment din viitoarea lucrare vocal-simfonică Hades. Totuși, evenimentul n-a fost comentat prea mult. Nici eu n-aveam nici un motiv s-o fac : așa cum era de prevăzut, Doru termină trimestrul corigent la mai toate materiile.

Există copii în școlile ajutătoare care, deși nu fac față la învățătură, au o memorie mecanică perfectă, putînd să recite la serbări poezii lungi. Dacă mai posedă și o vorbire fără defecte de pronunțare, atunci numerele lor sînt incomparabil mai spectaculoase decît cel cu care s-a prezentat Doru. Și totuși nici acești copii nu pot rămîne în școala ajutătoare, dacă nu sînt capabili să țină pasul cu ceilalți la învățătură. E un lucru limpede pentru orice cadru didactic care a lucrat vreodată cu copii debili mintali, chiar dacă nu e specialist.

Cu ocazia serbării am avut ocazia să observ cît de ușor se poate greși față de acești copii. O fetiță repeta, împreună cu altele, un dans popular. A venit directorul. Părîndu-i-se că fetița respectivă nu ține ritmul, a hotărît s-o scoată din micul grup. Zis și făcut.

Am fost de față cînd s-a luat această decizie, dar din comoditate, din lașitate sau nu știu exact din ce altă pricină n-am intervenit. Am urmărit, în schimb, fetița, în timp ce colegii ei interpretau numărul la serbare. A început să plîngă cu sughițuri și cineva a condus-o afară din sală. După o vreme am uitat de ea, însă, mai tîrziu, intrînd întîmplător într-o clasă, am găsit-o plîngînd în continuare. Cred că, oricît de rău ar fi ieșit respectivul dans, nu s-ar fi greșit într-o asemenea măsură ca atunci cînd s-a renunțat la aportul ei. Noroc că acești copii uită repede și trec la fel de repede dintr-o stare într-alta.

De multe ori mă simt la serviciu ca într-un atelier de reparat suflete. Cum altfel ai putea numi o școală ajutătoare ?

Doar că noi, mecanicii acestui atelier, obținem rezultate ce nu apar de la o zi la alta ; trebuie să dovedim cîteodată o răbdare de fier, pentru a avea puterea să le așteptăm. Trăind în mijlocul copiilor, ai impresia de multe ori că nu au progresat deloc. Leacul e simplu : trebuie să-ți aduci aminte cum erau cînd au venit în școală. Capeți puterea de a continua.

23 decembrie

S-a terminat primul trimestru. L-am luat pe Doru în cabinetul logopedic și m-am uitat afară pe geam. Ultimele zile mi-am bătut cu adevărat capul pentru a afla ce-aș putea face cu Doru pentru a-l urni din punctul în

care se află. Sarcina mea oficială este să educ și să instruiesc. Dar pentru ca să educi și să instruiești, trebuie să ai de-a face cu un teren cît de cît utilizabil. În cazul lui Doru, trebuie început cu pregătirea terenului. Nu poți transmite cunoștințe unui scaun și nici nu-i poți dezvolta personalitatea. Mi-am amintit diferite experiențe făcute pe maimuțe. Una dintre cele mai cunoscute : s-a atîrnat o banană de tavanul cuștii și i s-au pus la dispoziție maimuței tot felul de cutii. Dacă ar fi așezat cutiile una peste alta, s-ar fi putut cățăra pe ele și ar fi ajuns la banană. Dar și-a pus cutiile pe cap, le-a aruncat în sus, le-a manipulat în fel și chip. După un timp, a ajuns și la soluția corectă. Dacă Doru ar fi fost o maimuță, aș fi putut să-i atîrn xilofonul de tavan și n-aș fi avut decît să repet cu el experimentul. Dar i-aș fi stimulat în felul acesta gîndirea ? Și pe urmă, e cazul ca acest copil de zece ani să manifeste și alte interese decît cele legate de acel unic cîntecel. „Trebuie să-l îndepărtez de Hades", îmi ziceam, mai în glumă, mai în serios. Cîmpeanu e de aceeași părere.

Mi-am adus aminte de Itard, cel care a încercat să educe un tînăr ce-și petrecuse primii ani ai vieții în sălbăticie. Voise să facă din „copilul pădurii" un membru al societății civilizate. I-a dat haine, l-a ajutat să se încalțe, l-a învățat să mănînce folosindu-se de tacîmuri. Doru merge îmbrăcat în uniformă de elev, de la o vreme are și fața curată, este la prima vedere un copil ca toți copiii. Nici cauzele rămînerii sale în urmă nu sînt aceleași cu cele ale „copilului pădurii", și nici cerințele care i se pun în față : pe Doru îl așteaptă în clasa a cincea botanica, în clasa a șasea istoria, zoologia, geografia, apoi elemente de chimie și fizică, matematici, gramatică...

Nu pot să transform programul școlii ajutătoare, care în fond tot un program școlar rămîne, într-unul de cabinet de psihologie experimentală. Există o ritmicitate în însușirea cunoștințelor pe care, între anumite limite, trebuie s-o urmeze fiecare elev. Altfel nu poate promova clasa respectivă. Singura libertate ce mi se permite este aceea de a lucra cu Doru, în plus, determinîndu-l să recupereze în cel mai scurt timp handicapul care-l desparte de ceilalți colegi ai săi.

Îi dădusem lui Doru o cutie de creioane colorate. Nu le-a mai rupt vîrfurile, ci colora cuminte niște contururi albe după modelele dintr-o carte pe care o avea alături.

N-am putut să mă bucur. Din două motive : pentru că acest mic progres fusese obținut într-un timp în care colegii lui realizaseră acumulări de cunoștințe care îi îndepărtaseră și mai mult de Doru și pentru că habar n-am de ce-a consimțit Doru să se folosească astăzi de creioanele colorate ca orice copil de vîrsta lui, iar cu cîteva săptămîni în urmă nu le-a luat în mîini decît pentru a le rupe vîrfurile. Tot ce-am făcut cu el în această perioadă mi se pare înfăptuit la întîmplare ; o bucată de drum, atît ; și nici măcar nu știu dacă am lăsat prea mulți metri în urmă.

Lumină puternică. Soarele. Puternic.

Puncte multe tremură.

Pui mîna și mîna are puncte nebune care tremură.

(E praful de pe-o rază de soare, ți-aș spune dacă m-ai întreba. Dar tot n-ai înțelege că se poate pune praf pe-o rază de soare).

Punctele dansează.

Nu poți să-ți iei ochii de la ele.

27 decembrie

Cîmpeanu e ocupat în continuare cu grandioasa lui lucrare vocal-simfonică ; față de ceilalți colegi nu vreau să mă plîng de teamă să nu înțeleagă cuvintele mele drept un semn de abandon sau ca o recunoaștere a propriei mele greșeli ; cu nevasta n-am cum să mă sfătuiesc, pentru că „nu știu să-i pun problema". Ea n-ar putea pricepe în ce privință vreau să mă ajute și, de fapt, nu știu nici eu.

Neli Stănescu, educatoarea care a semnat alături de Vasilade actul de expulzare, vine din cînd în cînd să mă caute pentru a-și arăta nemărginitul interes pentru soarta băiatului și mai ales pentru a mă asigura că mă aflu pe un drum bun, că elevul a făcut progrese formidabile și că „le voi arăta eu pînă la urmă".

Chiar și Vasilade m-a lăudat în două rînduri în ședințe pentru interesul lăudabil pe care-l depun în încercarea de a-l reda societății pe Doru. Nevastă-sa m-a declarat un carierist tipic, iar Cărăbuț se mulțumește să-l trimită, în orele sale, pe Vancovici în sala de mese.

29 decembrie

Acum, în vacanță, lucrurile au timp să se limpezească.

Uneori am impresia — în școală, cel puțin — că marile bucurii nu pot fi decît rezultatul micilor necazuri. Orele petrecute în clasă sînt pline de incidente ; multe sînt chiar neplăcute. Există zile care nu se mai termină ;

cînd ești mai obosit, te pomenești că un copil bun nu mai știe cît fac doi și cu doi. Altădată vă plictisiți toți, și tu și copiii. Te uiți la ceas și vezi că n-au trecut nici treizeci de minute din oră și n-ai realizat mai nimic. Se întîmplă ca nici în ora următoare să nu meargă mai bine. Iar în cea de-a treia, la fel. Și brusc — cînd ? — totul revine la normal. În clipele acelea uiți și orele cenușii și nervii pe care ți i-ai făcut. Și ești gata s-o iei de la capăt.

5 ianuarie

Poate că ar trebui să caut punctul sensibil al lui Doru. Mulți dintre elevii noștri sînt sentimentali. Anul trecut, un băiat care a lucrat în timpul vacanței de primăvară ca zilier, primindu-și retribuția, s-a întors acasă și i-a adus maică-si cinci sticluțe cu parfum. Femeia l-a dojenit : de ce a aruncat banii pe fleacuri ? Băiatul s-a încuiat în baie și, după un timp, a sărit pe geam de la etajul trei. A scăpat cu un picior rupt și s-a întors la școală. Dar se mai simte și astăzi vinovat față de maică-sa.

6 ianuarie

Elevii care nu stau la internat se mai ocupă în timpul lor liber, mai ales sîmbăta și duminica, de treburi care nu țin de vîrsta lor. Unul, de pildă, nu numai că duce

crucea pe la înmormîntări, dar e cunoscut de oamenii din cartier ca spălător de morți. Lipsește des de la școală, fugind de la meditații, să spele și să îmbrace morții.

L-am întîlnit azi pe stradă și am stat cu el de vorbă. L-am întrebat cu ce se alege de pe urma slujbei pe care o îndeplinește la cimitir. Mănîncă pe la pomeni și, lucru important, primește de fiecare dată cîte un prosop ; are acasă un vraf de ștergare.

— Și ce faci cu ele ?

— Le dau la soră-mea.

— Păi, cum i le dai ei, dacă spui că le păstrezi tu ?

Nu știa. A ridicat nepăsător din umeri.

14 ianuarie

Nu-i o piine ușoară cea pe care o cîștigă profesorul defectolog. Mă uit la dirigintele clasei întîi : a reușit să facă din adunătura aceea de mici animale speriate o clasă asemănătoare cu una de la o școală obișnuită. (Poate că dacă ar fi fost mai bine ajutat de policlinică, dacă nu i s-ar fi trimis și copii sub minimul de inteligență necesar frecventării școlii ajutătoare, rezultatele ar fi fost de-a dreptul miraculoase). Nu știu cînd a reușit să și-i disciplineze și să parcurgă cu ei programa școlară. Omul care vine în control nu te întreabă cu ce fel de copii lucrezi, ci de ce n-ai realizat toate sarcinile instructiv-educative care ți-au stat în față. De ce ? Cu atît mai mult cu cît programa școlii ajutătoare, zice-se, ține cont de deficiențele copiilor.

Zău dacă știu cînd s-au întîmplat toate aceste transformări cu copiii pe care-i văd zi de zi. Nu cred că jurnalul meu poate reda evenimentele care au loc la școală ; progresele realizate de la o zi la alta sînt la fel de greu perceptibile ca acelea ale ierbii în creștere. E ca și cum ai sta să te uiți la arătătorul mic al unui ceas. Îți vezi de ale tale și după o vreme observi că a mai trecut o oră. Cînd ? Cum ? De multe ori ai impresia nu numai că elevii nu progresează, dar că tind să cadă înapoi în ignoranța din care ai încercat să-i smulgi. Mai ales după o vacanță. Ți se pare că tot ceea ce ai clădit în atîtea luni s-a năruit în trei săptămîni. Și te întrebi ce se va întîmpla atunci cînd, absolvind școala, nu vor mai fi deloc sub controlul nostru. Se va dovedi că am lucrat de pomană ? Dar la fiecare început de trimestru ai nevoie de mai puțin timp pentru a-i readuce pe linia de plutire. Crescînd, copiii se readaptează mai repede și reînvață mai ușor.

19 ianuarie

Oamenii își văd de viața lor. Neli Stănescu nu vine în cabinetul logopedic numai pentru a discuta progresele lui Doru, îmi arată și modelele pe care le tricotează. Ei, da. Îmi face curte...

Modelele acestea sînt cel mai trăsnit lucru pe care l-am pomenit vreodată. Neli nu tricotează nici fulare, nici jerseuri, nici alte lucruri de purtat. Și-a procurat o sîrmă subțire și confecționează cu ajutorul ei un soi de pieptare de genul celor pe care pretinde că le purtaseră

pe vremuri cavalerii, sub armuri. De cînd a citit undeva că specia umană este într-un proces de creștere și că indivizii din evul mediu aveau media de înălțime cu vreo cincisprezece centimetri mai mică decît cea a populației actuale, pieptarele pe care le face nu ar putea fi îmbrăcate decît de adolescenți. După ce termină mai multe bucăți, le duce la muzeu unde, împreună cu directorul, vrea să amenajeze prima sală a cavalerilor din Grui.

Un voluntar s-a oferit să-și consacre timpul liber făuririi de armuri ; așa-zisele armuri au fost confecționate din tablă vopsită. Îmbrăcate, manechinele dau impresia autenticității. Păcat că armele, luate din panopliile muzeului, păstrează patina vremurilor și nu se armonizează defel cu personajele curate și strălucitoare.

Deocamdată, sala cavalerilor e populată de patru indivizi, trei înalți și unul mărunțel ; cînd i-au făcut pe primii, încă nu descoperiseră că oamenii evului mediu erau mai scunzi.

Ieri am fost cu Doru la muzeu. L-am scos de la meditație, spre marea bucurie a doamnei Vasilade și m-am plimbat cu el prin fața expcnatelor. Nu i-am explicat nimic, l-am lăsat să se uite în voie. DAR DE DOUĂ ORI M-A ÎNTREBAT EL. I-am dat lămuriri și i-am cerut să-mi repete ce i-am spus ca să văd dacă a înțeles. Nu mi-a răspuns. Văzînd că mă bucur de întrebările lui Doru, Neli a început din nou să mă laude. Aprecierile ei mă enervează. Întrece măsura. Am colindat în continuare, fără nici un chef, sălile muzeului și l-am lăsat pe Doru să se uite la ce-o vrea și cît o vrea. Și el începuse să se plictisească. Ne-am uitat la cei trei cavaleri înalți și la cel scund. La sfîrșit, așa cum fusese stabilit inițial, eu am plecat acasă, iar Neli l-a condus pe Doru înapoi la școală.

Seara, pe la șapte, m-am pomenit acasă cu Neli. N-a fost încă niciodată la noi și vizita ei neașteptată s-a explicat prin ceea ce ne-a povestit : în drum spre școală, pretindea că Doru i-ar fi povestit ceva în legătură cu dacii și cu turcii. Doru n-a rostit niciodată mai mult de două propoziții la rînd, iar acelea erau incomplete și se refereau doar la obiectele din jur. Copiii vizionaseră „Dacii" și „Mihai Viteazul" și se jucau de multe ori de-a „românii și turcii". Mi-am imaginat „povestea" lui Doru, formată din cîteva cuvinte disparate, în care dacii și turcii nu putuseră apărea decît ca urmare a reactualizării imaginilor din filme, datorată întîlnirii cu armurile.

Astăzi, destul de sceptic, l-am întrebat pe Doru ce i-a povestit tovarășei educatoare la întoarcerea de la muzeu. Nu mi-a spus nimic. Dar pe la prînz a venit la mine să mă roage să-l duc din nou la „daci".

„Exact așa cum mi-am închipuit". I-am spus că oamenii pe care i-am văzut la muzeu erau altfel îmbrăcați decît dacii ; e vorba de niște războinici care au trăit cu mulți-mulți ani mai încoace.

— Da, dal elau și daci cu ei ! Eu știu.

— Ce știi ?

— Pe el, pe dacu' !

Ținea morțiș să mă ducă la muzeu, ca să-mi arate „dacu'". L-am refuzat, temîndu-mă ca „dacul" lui să nu devină la fel de obsesiv ca tema lucrării lui Cîmpeanu.

Seara, am aflat că l-a dus Neli. Doru s-a repezit direct în sala cavalerilor și i-a arătat un manechin fără „zale", care aștepta să i se termine costumul. Acela era „dacu".

A doua zi l-am găsit uitîndu-se la o ilustrație dintr-o carte de istorie de clasa a șasea. Era o reproducere a unui fragment din Columna lui Traian. Dacii erau îm-

brăcați în costume simple, în timp ce romanii purtau coifuri. Deci, asta era...

I-am cerut caietele. M-am uitat în catalog. L-am întrebat cît fac doi și cu unu.

Totul e ca înainte.

Strada. Strada miroase a mașină. Și a ploaie.

În casa aceea mare e liniște. Obiecte. Ca altundeva. Multe. Dulapuri de sticlă. În spatele lor, jucării. Jucării și lucruri pe care nu e voie să pui mîna.

Oamenii umblă. Și tovarășa umblă și zumzăie cu alți oameni. În casă e cald. Nu foarte cald. Doru a obosit.

Și deodată dacu' și turcii.

Odată la cinematograf dacu'... și pe urmă tovarășa a spus... că nu-i voie să spunem așa... și pe urmă dacu' a venit în casă și Faurul Pămîntului i-a bătut pe turci. Odată, de mult de tot, cînd a mai avut o carte... mare... și pozele au arătat cum era casa... Pe urmă n-a mai avut multă vreme cartea... n-a mai avut cărți... numai lucruri a mai avut. Dar înainte, demult, a avut o carte cu poze multe și cu capră și cu dacu'.

Cei mari zumzăie și cel mic. Numai dacu' tace și dacă-l atingi nu e rece ca ceilalți. Nu-i om, e dacu'. Doru știe.

Odată a fost o casă și dacu'. Și au venit turcii cei mari... Cînd i-a atins pe cei mari au zumzăit. Numai dacu' nu.

Strada. Pașii. Totuși dacu' a rămas acolo și iar vor încerca să-l prindă turcii, dar el va fugi.

— N-o să-l plindă ?

— Pe cine să prindă ?

Tovarășa se miră. Tovarășa zumzăie. Tovarășa nu știe. Zumzăie.

Doru știe. Doru povestește.

Dacu' mic din lemn și turcii negri. Dacu' are cal și fuge. Nu-l pot prinde. Dacu' cîntă. Ceilalți zumzăie. Numai dacu' cîntă.

22 ianuarie

Cu vreo săptămînă în urmă, fiind de serviciu, l-am trimis înainte de începerea programului pe un elev să-mi cumpere un ziar de la chioșc.

El s-a oferit să-mi aducă în fiecare zi gazeta înainte de a veni la școală. M-am învoit cu plăcere și am început să-i dau întotdeauna, cînd pleca acasă, bani pentru jurnalul de a doua zi.

Azi am aflat că de vreo săptămînă încoace elevul meu întîrzie foarte des la prima oră. Am descoperit că presa nu vine pretutindeni la șapte dimineața ; cutreieră orașul, ca să-mi procure ziarul, pe care mi-l oferă în fiecare zi, punctual, în prima pauză.

27 ianuarie

Caracterul copiilor din școala noastră iese deosebit de vizibil în evidență din fiecare gest.

Sînt copii și copii. Doi gemeni : unul plînge ori de cîte ori ia frate-său o notă proastă. Celălalt fură și dă vina pe primul. Nici aici sentimentele nu sînt întotdeauna reciproce...

1 februarie

Ieri s-a întîmplat un lucru cu totul ieșit din comun : un puști din clasa a treia s-a dus la secretariat și a cerut voie să dea un telefon. Cei care se aflau de față l-au auzit vorbind cu miliția. Taică-său se îmbătase, ca de obicei, iar copilul de zece ani discuta cu un ofițer de miliție pe care-l ruga să-i ierte părintele de amendă. Cel ce vorbea nu era decît un copil debil mintal...

2 februarie

Povestea pe care mi-a istorisit-o Doru la o oră de corectarea vorbirii m-a uluit. Am vrut s-o notez cuvînt cu cuvînt. Cînd l-am rugat să mi-o repete, a dat nerăbdător din cap și nu mi-a mai redat decît un fel de rezumat. Acesta suna cam așa :

„Dacu' avea o casă. Acolo avea o vacă. Și a venit turcii. Și dacu' avea un copac. (Unde ?) Lîngă casă... acolo, la el. S-a urcat în copac și a dat cu pietre după turci. Turcii a fugit și a venit iarăși și a tăiat copacu' și l-a pus în sobă. Și dacu' n-a murit în sobă, dar la turci li s-a făcut cald lîngă sobă și a trebuit să se dezbrace și cînd s-a dezbrăcat de piept și de mîini și de picioare și cînd nu i-a mai rămas decît capu', dacu' a ieșit din sobă și... și s-a dus acasă".

— Și cu turcii ce s-a mai întîmplat ?
— Gata.
— Ce-i gata ? Povestea sau turcii ?

— Gata. Hai la dacu' !
— Poate că dacu' nu mai e acolo.
— Ba da !
— Poate l-au luat ceilalți turci.
— Ăia nu-s turci. Ăia jucării.
— De unde știi ?
— Știu.
— Și dacă nu-s jucării ?
— ...
— Dar dacu' nu-i jucărie ?
— Dacu' nu și turcu' mic nu.
— De ce ?
— Pentru că-s mici.
— Bine, dar eu sînt mare și totuși nu-s jucărie. Doru, eu sînt o jucărie ?
— Nu.
— Atunci turcii mari de ce-s jucării ?
— Așa.

Atîta nu l-am auzit vorbind niciodată. E drept, au fost o mulțime de greșeli de pronunțare. N-am îndrăznit să-i atrag atenția asupra lor, de teamă că nu va povesti mai departe.

5 februarie

În timpul zilelor ploioase sau cînd e prea frig să se zbenguie în curte, copiii își petrec timpul liber la diafilme, joacă tenis de masă sau șah. Doru se joacă singur cu piesele de șah. Unele sînt turcii, celelalte dacu'. Nu scoate niciodată mai mult de o piesă albă din cutie, cîte-

odată și caii. Piesele negre încearcă să prindă dacul și acesta scapă mereu. Între timp, cîntă melodia din Hades.

Am povestit despre toate astea în cancelarie. M-au ascultat politicoși. Știu cu toții că Doru a devenit subiectul meu preferat și că sînt foarte sensibil la tot ce se spune despre el. S-au abținut de la orice comentariu, dar Cărăbuț n-a pierdut prilejul să-mi atragă atenția că Vancovici se prezintă la fel de rău ca și înainte la materiile de bază. Doar în orele de desen a început să lucreze cîte ceva : smîngălește în neștire. Am cerut să-i văd desenele. Sînt identice cu scenele de război imaginate de alte milioane de copii : oameni din patru-cinci linii, munți, săbii și pușți. Doar că unul dintre aceste personaje este mereu colorat galben : dacul. (Probabil ca să semene cu piesa de șah care-l reprezintă de obicei în jocurile băiatului).

Am mai luat o dată catalogul în față : la desen, Doru primise notă de trecere ; la muzică, se vede că amicul Cîmpeanu nu l-a putut lăsa corigent pe primul său interpret ; la educație fizică, de la cinci a urcat la șapte ; la caligrafie, de la zece a coborît la opt. La citire, aritmetică, lucrări practice, în continuare patru.

6 februarie

Cînd l-am cunoscut, lui Doru nu-i păsa de nimic : stătea ore în șir cu degetul în gură și se uita. Între timp, a început să se intereseze de anumite lucruri : de o melodie, de un personaj... Acum trebuie să-l conving că a venit vremea să învețe. În cancelarie am declarat că

suferă de dislexie și discalculie, că acestea intră în sarcinile defectologului și că deci locul elevului Vancovici este în școala noastră.

N-aș fi fost capabil să le explic de ce are note de patru și la lucrări practice, dar nu m-a mai întrebat nimeni nimic.

Începe o perioadă plictisitoare și lipsită de orice element spectaculos. Mulți copii dislexici recunosc literele disparate, dar nu sînt capabili să le lege și în special nu pot să adune silabele în cuvinte. Atunci cînd, după mai multe zeci de ore de exerciții, nu recunosc nici măcar semnul grafic al unui sunet, lucrurile sînt mult mai grave și începi să te îndoiești de diagnostic. Doru îl recunoaște pe „x", căruia îi spune „isc". Atît.

9 februarie

Dacă, în locul celui care mi-a povestit întîmplarea cu dacul, aș fi avut în față un papagal, aș fi reușit să-i formez mult mai ușor recunoașterea și citirea corectă a cîtorva litere. Pe Doru e imposibil să-l conving să fie atent mai mult de cîteva secunde. Repetă un sunet, repetă după mine descrierea literei, își lasă mîna moale în a mea cînd îi conduc mișcările, încercînd să desenăm semnul grafic respectiv. Dar e evident că nu face decît să repete ce spun eu, că nu-l interesează cîtuși de puțin toată distracția. Am încercat să-l amăgesc, promițîndu-i că dacă va fi atent îl voi duce la muzeu sau voi lua lăcătul de la pian. Argumentele mele n-au fost suficiente. Am încercat atunci să fac cu el dresură, ca și cu un

animal, promițîndu-i la fiecare succes o recompensă. Zadarnic.

Neli Stănescu a scăpat astăzi singura observație inteligentă pe care a făcut-o de cînd o cunosc :

— De ce te enervezi pe el de parcă n-ar vrea ? Ești convins că e capabil să învețe ? De ce nu admiți că nu poate ?

Cum să admit ? Ar însemna că mi-am pierdut timpul degeaba.

Tovarășu zumzăie. Banca e lată și nu-i voie să te urci pe ea cu picioarele. Nu mai sînt creioane colorate care fac „poc".

Zumzăie : „bî, bî, bî, ce literă e asta ? spune și tu bî, bî, dî, vezi dî are burta spre perete. Ce literă e asta ?"

Peretele e zugrăvit în verde și nu-i voie să te sprijini de el.

Tovarășu bîzîie : „bî dî bî dî bî bî bî..."

— Isc.

„Uite. Doru, cîte picioare are mî și cîte picioare are nî..."

Zumzăie.

— Doru, cu tine vorbesc !

— Isc.

Zumzăie și pe urmă trebuie să spui „isc". Și pe urmă iar zumzăie și iar spui „isc". Pe fereastra deschisă intră miros de varză din curte. Închide. Nu-i voie să te joci pentru că tovarășul zumzăie. Așa că poți să stai cu mîinile în buzunare și să strîngi cu dreapta o gumă roșie de șters și cu stînga creionul. Guma e tare, abia se îndoaie. E caldă și bună. După ce o strîngi mai mult timp se mișcă și singură. Între timp tovarășu zumzăie. Prin fața geamului a trecut o pasăre.

Cu mîna stîngă simți creionul. Nu mai are vîrf. E lucios, numai într-o parte înțeapă. Nu mai face „poc", pentru că n-are vîrf. Acolo unde ar fi trebuit să fie vîrful e ceva ce înțeapă. Dacă ai vrea, ai putea să-l scoți din buzunar și să-l miroși. Spui „isc", tovarășu zumzăie. Afară, pe copac se pune o pasăre.

— Isc.

14 februarie

Munca mea cu Doru începe să semene mai mult cu o ceartă decît cu niște ore obișnuite. Lucrăm minute în șir o singură literă pentru ca după un sfert de oră să n-o mai recunoască. A trecut în felul acesta aproape o săptămînă și nu știu dacă a ajuns să mă urască, dar mă aflu la limita puterilor și ori de cîte ori îl văd, îmi vine să arunc cu ceva în el. Nu recunoaște decît litera „isc". M-am săturat pînă peste cap.

15 februarie

Nici noi nu sîntem tot timpul egali cu noi înșine. Unele zile trec tare greu, altele parcă nu trec deloc.

Și nu sîntem egali nici între noi.

Doru îmi pune mult mai multe probleme decît m-aș fi așteptat. Mă întreb : dacă nu m-aș fi angajat față de

atîta lume să fac din Doru om, aș mai continua lupta ?

În fond, dacă m-aș lăsa păgubaș acuma, nimeni nu mi-ar reproșa nimic. Dimpotrivă. Iar de lăudat, m-a lăudat și directorul pentru conștiinciozitate. Dacă m-aș debarasa de Doru, aș fi remarcat poate și pentru rezultatele activității mele. La urma urmei, nu lucrez numai cu Doru...

Pînă una-alta, Doru cunoaște tot atîtea litere ca înainte, iar eu nu știu cît am să mai rezist.

19 februarie

Într-adevăr, n-am mai rezistat. N-am cedat pe față : m-am apucat să-i rezolv discalculia, lăsîndu-l să învețe literele mai tîrziu.

M-a frapat de la început un lucru : cum de nu poate să numere nici măcar pînă la zece, deși memoria mecanică îi funcționează ? Dovadă : poeziile pe care le știe pe de rost și pe care, uneori, se învrednicește să le spună. E adevărat, nu întotdeauna. Cîteodată se întîmplă să reproducă și textele din manual, după ce le aude citite de mai mulți elevi. Și atunci, de ce nu reușește să numere corect măcar pînă la cinci ?

Munca e la fel de crîncenă ca și atunci cînd lucram la recunoașterea literelor. Îi arăt diferite lucruri : cîte unul de un fel, cîte două sau cîte trei. După aceea, ar trebui să-mi spună el cîte obiecte sînt. Dar nu-mi spune. Și iar simt nevoia de a-i da cu ceva în cap.

În loc să fac una ca asta, mă răzbun pe Neli. O pun să lucreze și ea ore în șir cu Doru. Nu-i obligată s-o

facă. Dar stă și ea destulă vreme pe lîngă Doru. Dacă ar progresa în vremea asta, aș muri de ciudă. Dar rămîne la fel de neștiutor, iar Neli se străduiește să-mi demonstreze că nu eu sînt de vină, ci Doru, care nu-i apt pentru nimic. Asta mă enervează și mai tare și țip la ea că nu se pricepe. Mă răcoresc pentru cîteva minute.

Zumzăie : unu doi trei patru cinci două obiecte vezi aici am două cărți aici am două cărți aici am mai multe sau mai puține cărți ?

Doru nu zumzăie. Doru cîntă. Cîntă în cap. Nu Doru cîntă. În cap cîntă cîntecelul. Cineva cîntă în cap cîntecelul.

— *Cîte bile am aici ?*

— *Două.*

— *Cum două ? Iar două ? ! Dar aici ?*

Zumzăie. Doru cîntă. Capul lui Doru cîntă.

— *Opt.*

— *Cum, opt ? !*

25 februarie

Încă o dovadă că munca pe care o depunem are totuși un rost : într-o pauză a apărut în cancelarie un tînăr despre care mi s-a povestit că a fost elevul școlii noastre pînă prin clasa a treia. După aceea, părinții lui s-au despărțit și a plecat cu maică-sa în altă localitate ; vreme de cîțiva ani noi i-am pierdut urma. Acum s-a întors la taică-său, e înalt cît mine, poartă mustăcioară și a urmat

doar trei clase primare. Cîtă vreme a frecventat școala ajutătoare, a fost un elev ca toți elevii noștri. Acum arată ca un huligan dintr-o caricatură stîngace. Și nici măcar nu știu ce se mai poate face cu el.

2 martie

O parte dintre elevii noștri interni pleacă sîmbăta acasă. Unul dintre ei s-a întors cu un batic pe cap, cu un palton pe care l-a luat de la cineva mai mare din familie și cu niște pantofi, unul maro și unul negru. În afară de asta mai avea la el o franzelă din care a mîncat jumătate pe drum, două mere și un kilogram de zahăr cubic. Toată dimineața a refuzat să se despartă de lucrurile pe care le-a adus cu el.

4 martie

Vasilade strînge timbre. Încetul cu încetul a transmis această pasiune și multora dintre elevi. Copiii cumpără plicuri filatelice, schimbă mărcile între ei, le sortează după criterii numai de ei știute, le îndoaie în pumn, se ceartă și suferă pentru ele. Odată, un puști mi-a arătat o jumătate de timbru. L-am întrebat ce are de gînd să facă el cu un timbru rupt și i-am spus ceva despre exigențele filateliștilor care se respectă. Mi-a răspuns că și bucata pe care o are reprezintă mai mult decît nimic, rațional-

ment pe baza căruia încerca s-o schimbe pe un exemplar întreg sau aproape întreg.

Pe neașteptate, a început și Doru să strîngă timbre. Cu cîteva zile înainte, bucățile acelea de hîrtie colorată, zimțată și lipicioasă pe-o parte, încă nu-l interesau. După ce și-a adunat cîteva zeci de exemplare, pe care le cără tot timpul cu el într-un plic, m-am gîndit că a sosit vremea să-l supraveghez cum face schimburile, astfel încît să-l învăț să nu dea decît un timbru pentru un alt timbru, două timbre pentru două timbre și așa mai departe. Poate că asta l-ar ajuta la formarea noțiunii de număr.

Doar că Doru nu acceptă nici un fel de schimb. Am încercat să-l amăgesc cu cele mai mari și mai violent colorate exemplare pe care am reușit să le procur. În zadar. Singurele timbre valoroase sînt cele care-i aparțin lui ; pe zi ce trece, ele devin mai îndoite și mai soioase. Cîteodată, e adevărat, arată interes și pentru unele dintre cele pe care i le aduc pentru „schimb" ; doar că nu e dispus să le primească decît pe gratis. Nu e chip să-l determin să-mi cedeze nici cel mai amărît dintre timbre, chiar dacă posedă valoarea respectivă în mai multe exemplare.

Se întîmplă să-i las mai multă vreme unul și același timbru ; cîteodată îl îndrăgește, îl ia în mînă și refuză să-l restituie. Și ce-am realizat cu asta ?

Colegii mi-ar putea replica — și pe bună dreptate — că și un idiot se atașează de unele obiecte, că și animalele ajung în unele cazuri să refuze să se despartă de anumite lucruri.

Am început să dezvolt o teorie în legătură cu simțul de proprietate care ar reprezenta o particularitate esențială a personalității și care ar sta la baza majorității actelor voluntare și involuntare. Necazul e că, în timp ce

le vorbeam colegilor, nici eu nu eram prea convins de cele pe care le spuneam, așa că îmi desfășuram noua „concepție" cu senzația că turui în gol. Cineva, mai mult din politețe, a venit cu contraargumente. Ceilalți dădeau din cap și discutau despre altceva. La urmă a intrat în joc și Cărăbuț, pentru ca să-mi spună că au mai trecut două săptămîni, iar elevul Vancovici stă în continuare fără nici o perspectivă în banca lui, nefiind capabil să învețe nici măcar cît fac doi și cu doi. (Ba atîta știe : Neli — ca să le „astupe gura" celor neîncrezători — l-a învățat o poezie în care sînt cuprinse mai multe adunări simple. Doar că dacă-l întrebi pe Doru cît fac unu și cu unu, îți spune nu numai rezultatul acestei operații, ci și restul poeziei).

Zumzăie. Nu-i voie să te joci cînd zumzăie. Trebuie să răspunzi.

— *Opt.*
— *Și aici ?*
— *Opt.*
— *Tot opt ? !*
— *Opt.*
— *Tu cîte timbre ai aici ?*
— *Opt.*

Între timp, fiindcă nu ai voie să te joci nici cu creionul și nici cu guma din buzunar, și pentru că n-ai voie nici să cînți cu jucăria și nici să te joci cu dacu și cu turcii negri, poți să ții timbrele în mîna din buzunar. Le scoți pe rînd din plic, unele cad și singure. Le pipăi. Între timp, capul cîntă și spui „opt". Tovarășu zumzăie. Cînd se termină cîntecul spui „opt". Tovarășu zumzăie mai tare.

Poți simți fiecare timbru în parte. Pe o față sînt mai lipicioase decît pe cealaltă. Au zimți. Unele, dacă le apuci într-un anume fel, înțeapă ca și creionul cu vîrful rupt, dar nu atît de tare. Odată te-ai tăiat și cu un timbru. Ăla a fost turcu. Turcu înțeapă și dacu-i lucios. Acum timbrele nu mai miros decît ca buzunarul. La început au mirosit altfel. Ca ziarul. Acum nici în curte nu mai miroase a varză. Miroase a fum.

— *Opt.*
— *Doru, fii atent !*
— *Opt.*
— *Așteaptă măcar pînă te întreb !*
— *Opt.*

10 martie

Cel mai greu moment de pînă acum în munca mea cu Vancovici a fost acela cînd, uitîndu-mă azi din nou în catalogul clasei a doua, am găsit în dreptul numelui său un șapte la citire și un cinci la aritmetică. M-am interesat ce s-a întîmplat și mi s-a spus că nota de la citire se explică prin faptul că Doru a reușit să spună o poezie pe de rost, iar în ceea ce privește acel cinci de la aritmetică, el se datorează „considerației pentru munca pe care am depus-o eu cu elevul".

Primul gînd a fost să dau totul dracului : și pe Doru și colegii și meseria. Am mai auzit de profesori care dau din cînd în cînd cîte un cinci „din milă", dar n-am mai pomenit ca și un cadru didactic să primească pe același considerent notă de trecere.

L-am luat din nou pe Doru în cabinetul logopedic și i-am ținut un discurs lung și foarte patetic. El se uita

cînd în tavan, cînd la pereți, cînd la tablă. După aceea am scos un calendar, am încercuit o dată și i-am spus că dacă pînă în ziua respectivă nu va reuși să numere pînă la zece în suire și în coborîre și dacă nu va recunoaște tot pînă atunci toate literele, îmi va face o plăcere deosebită să-l iau de mînă și să-l conduc la gară pentru a fi expediat cu primul tren încotro o vrea destinul lui să-l poarte.

— M-ai înțeles ? l-am întrebat.

— Da.

— Ce-ai înțeles ? N-ai înțeles nimic. Uite, pentru ultima oară îți spun : dacă pînă la... Ce dată e asta ? și i-am vîrît sub ochi calendarul cu cifra încercuită.

— Optsprezece.

Am rămas cu gura căscată. Am încercuit într-adevăr cifra optsprezece. Optsprezece mai. Sau s-a întîmplat o minune, sau și-a bătut tot timpul joc de mine.

— Dar aici ce scrie ? i-am arătat o altă cifră de pe calendar.

— Cinci.

(Îi indicasem un nouă).

— Dar aici ?

— Cinci.

(Era într-adevăr cinci).

— Dar aici ?

— Cinci.

— Păi, tot cinci ? Și aici și dincoace tot cinci ?

— Nu. Opt.

Culmea ! Îi arătasem un opt.

— Și ăsta ?

— Treisprezece.

— Exact.

În culmea surescitării, i-am scris o cifră pe tablă. N-a recunoscut-o. Nici pe următoarea. Din zece încercări, a

răspuns corect doar o singură dată, dar și atunci doar din întîmplare.

Am luat din nou calendarul. Primele trei cifre le-a citit corect. Pe urmă le-a greșit pe toate celelalte.

Asta am putut să mi-o explic : a obosit. Dar cum de a recunoscut atîtea cifre din calendar și cum de le-a greșit pe toate cele de pe tablă ? N-am spus nimănui nimic. Să vedem ce-o mai fi și mîine.

11 martie

Azi am repetat experimentul cu calendarul. Din zece cifre pe care i le-am arătat la întîmplare, Doru a recunoscut corect opt din prima încercare și una dintr-a doua. De pe tablă mi-a citit bine două din prima încercare și două din cea de a doua. Tot din zece.

Încă nu-i cazul să mă bucur.

13 martie

Am așteptat o zi și am repetat din nou experimentul. De data asta a recunoscut șapte cifre din calendar și nici una de pe tablă.

Nu știu ce să mai cred. Cu calendarul ăsta trebuie să fie ceva. Mi-a venit o idee stupidă. Am căutat o agendă veche. I-am dat să citească cifrele din calendarul de pe

prima copertă interioară. A recunoscut corect absolut toate cifrele. Spre deosebire de alte situații în care-l solicitasem mai mult de cîteva zeci de secunde, de data asta mi s-a părut că i-am cîștigat atenția. Am intenționat să-i cer să-mi recunoască doar zece cifre, dar timp de aproape un sfert de oră a citit orice număr i-am arătat.

Pe urmă am scris din nou cîteva cifre pe tablă. N-a recunoscut nici una. „Să zicem că a obosit", mi-am zis, căutînd să gîndesc. L-am lăsat să se joace cu ceilalți copii. După o oră, l-am chemat din nou la mine. N-a recunoscut decît prima cifră de pe tablă. În rest, le-a numit fără să le privească și pronunțînd numere la întîmplare.

I-am arătat din nou agenda. A citit toate datele din calendar pe sărite sau în succesiune.

Pe coperta a treia era lipit un calendar pentru anul următor celui pentru care a fost tipărită agenda. A citit în loc de patru cinci, în loc de optsprezece nouăsprezece, în loc de douăzeci douăzeci și unu : fiecare cifră cu o unitate mai mare decît scria pe agendă.

Nu mi-am putut explica acest lucru decît prin faptul că dacă în primul calendar o anumită dată căzuse într-o marți, în cel de al doilea aceeași zi se nimerise să fie miercuri ; o dată care în primul calendar căzuse într-o miercuri, dincoace se nimerise într-o joi — și așa mai departe. Pe urmă mi-am dat seama că în felul acesta nu se explică absolut nimic. Că mai degrabă totul se încurcă și mai mult.

Am rugat-o pe Neli să repete experimentul în absența mea. Rezultatele au fost aproape identice.

M-am bucurat și habar n-aveam de ce.

Zumzăie. Iarăși zumzăie.

Țipă.

Cînd țipă, nu-i voie să te joci. Stai și te uiți și aștepți să nu mai țipe. Pe zugrăveala peretelui este dacu și turcii. Nu-i voie să te joci pînă ce țipă, dar te poți uita la perete.

Fereastra e deschisă și afară plouă. Nu se aud copiii în curte. Copiii sînt cu tovarășele.

Pe perete...

... bagă un calendar sub ochii lui Doru.

Afară plouă și un copil strigă în curte.

Pe geam nu intră miros de varză, ci de ploaie.

Odată demult... era un pat cu Doru... în bucătărie... și tanti l-a învățat să se joace cu soldații... cu turcii...

— Optsprezece.

... era un calendar pe perete și numerele erau ca soldații : încolonate. Și tanti l-a învățat să se joace cu soldații.

— Cinci.

Pe urmă nu s-a mai jucat multă vreme cu calendarul. N-a mai avut calendar.

— Cinci.

Nu mai strigă nimeni în curte. Plouă și copiii sînt cu tovarășele.

— Cinci.

Seara m-am foit multă vreme în așternut.

De obicei, într-o școală ajutătoare lucrurile se întîmplă lent și chiar dacă au loc salturi sau regresii neașteptate, acestea sînt acceptate într-un anumit ritm interior cu care mai mult sau mai puțin am ajuns să ne obișnuim în evoluția sau — mai rar — în involuția elevilor noștri. Cele mai frumoase dintre realizările noastre iau naștere și se desăvîrșesc în decursul mai multor ani. De aceea, pe noi n-are cum să ne izbească saltul uriaș pe care l-a făcut un elev care a intrat în clasa întîi în școala noastră într-o stare de semi-animalitate și care în clasa a opta

se pregătește să îmbrățișeze o meserie pe care, practicînd-o, nu se va deosebi cu nimic de majoritatea colegilor săi de muncă, absolvenți ai unor școli obișnuite. Comportarea și reacțiile copiilor sînt, între anumite limite, previzibile. Greșelile pe care le fac la lecții sau răbufnirile lor nervoase n-au șanse de a ne uimi prea tare.

Ceea ce se întîmplă cu Doru este însă de altă natură : e ceva despre care n-am citit în literatura de specialitate, despre care n-am învățat, despre care n-am nici o bănuială cum se explică. Comportarea lui Doru, de cînd am început să-i dau să recunoască cifre din calendar, mi se pare ilogică ; dacă lucrurile mi-ar fi povestite de altcineva, aș rîde și nu l-aș crede.

Tanti l-a învățat atunci demult să citească din calendar. Mama rîdea.

— *Cinci.*

— *Păi tot cinci ? Și aici și dincoace tot cinci ?*

— *Nu. Opt.*

— *Și ăsta ?*

— *Treisprezece.*

15 martie

Citesc literatură de specialitate, dar nici ea nu mă ajută să înțeleg de ce într-un anumit moment obții rezultate uimitoare și în alte zile, oricît te-ai strădui, nu realizezi mai nimic. Nu mă refer la succesele de moment. Pentru acestea găsesc explicații suficiente. Dar atunci cînd, după două săptămîni sau după două luni, îl determin pe un copil să ajungă pe neașteptate să lege literele, după ce pînă atunci n-a reușit să le citească decît separat, nu pot să înțeleg de ce tocmai în ziua aceea, la ora aceea și în clipa aceea i s-a luminat capul. Ce-am făcut în plus ? Cu ce cuvînt neștiut și miraculos i-am tras perdeaua de pe creier ? Folosesc aceleași metode și totuși nu pot ști niciodată cînd vine momentul izbînzii. Nu cred că am de-a face numai cu acumulările cantitative care duc la știutul salt calitativ ; uneori, după un asemenea moment de luciditate, în care copilul își realizează integral sarcina, urmează o regresiune.

În legătură cu Doru, singurul lucru care mi-a dat prin cap a fost să-l întreb dacă știe ce este un calendar. Bineînțeles că nu știe. Sau poate nu e în stare să explice.

Am pus pe masă mai multe obiecte, printre care și agenda și l-am rugat să-mi arate calendarul. Mi-a întins agenda.

— Bine. Acum, arată-mi calendarul !

Mi l-a arătat pe cel de pe coperta a doua. L-am întrebat dacă cel de pe penultima copertă nu e tot calendar. Mi-a spus că acela e rău (adică greșit), dar n-a putut să-mi explice de ce e bun numai primul. I-am dat să se uite la el, pe urmă l-am pus să scrie numerele din prima lună pe tablă, fără să aibă calendarul în față. Le-a reprodus, în coloane de cîte șapte cifre. L-am rugat să le citească pe verticală, apoi pe orizontală. A greșit o singură dată.

Am șters tabla, i-am luat agenda și i-am cerut să scrie cifrele de la 1 la 10. A reprodus din nou coloanele de cifre ale lunii ianuarie din calendarul pe care tocmai i-l luasem.

— Tinere, am început să-i țin iarăși un discurs, pînă acum cîteva zile, toată problema era dacă ești numai de-

bil mintal sau imbecil. Odată cu afurisitele tale de cunoștințe legate de calendare, lucrurile s-au schimbat : acum încep să cred că idiotul sînt eu. Dacă ai vrut să mă încurci, atunci să știi că ai reușit de minune. Spune-mi, ești sau nu oligofren ? Poate că geamantanul acela de pe vapor a fost burdușit cu stocuri întregi de calendare...

Doru își admira timbrele. Sau ceea ce a mai rămas din ele.

I-am luat capul între mîini și l-am silit să mă privească între ochi :

— Mă poți ajuta să te învăț sau vrei să te trimit la un atelier-școală ? Și acolo ai să înveți ceva. Mă poți sau nu mă poți ajuta ?

— Da.

L-am trimis în curte să se joace cu colegii săi.

În bucătărie mirosea a săpun de rufe. În curte miroase a ploaie. Mirosea a săpun de rufe și tanti îi arăta mamei cum știe Doru să citească din calendar. Numerele erau încolonate, dar nu plecau. Stăteau pe loc și tăceau.

Mai tîrziu, după aceea, i-a fost frică de calendar, pentru că zumzăia. Numerele au început să zumzăie și mergeau repede-repede. A plîns după aceea și au luat calendarul.

Acum nu zumzăie numerele. Numai puțin. Nu toate.

— *Doru mare. Calendarul nu zumzăie.*

— *Dar aici ?*

— *Turcii merg încet și nu zumzăie.*

— *Fii atent, Dorule, ce număr e aici ?*

— *Șase. Ăștia turcii. Primu' căpitanu'.*

— *Dar aici ?*

— *Șapte.*

— *Fii atent !*

— *Ăsta căpitanu'. E acolo...*

— *Ce cifră ?*

— *Șapte.*

— *E șase. Dar aici ?*

— *Doisprezece.*

— *Doru, fii atent !*

— *Ăsta nu căpitan, ăsta nu acolo.*

— *Nu vezi că-i unsprezece ? Ce cifră am citit ?*

— *Doisprezece. Nu acolo. Acolo căpitanu' !*

Zumzăie.

17 martie

O fată din clasa a opta a rămas gravidă. Regulamentul prevede că nu mai poate continua școala. Ce se va întîmpla cu ea ?

25 martie

Iată că un lucru stupid poate să aibă pînă la urmă semnificații adînci : am ieșit furios de la o oră de muncă încrîncenată și fără rezultate cu Doru. Nu știu ce se întîmplase într-o clasă, pentru că, deși nu sunase de ieșire, copiii se aflau singuri și făceau o gălăgie de nedescris.

Am intrat supărat la ei și, deschizînd ușa, l-am lovit pe cel care-mi aduce întotdeauna ziarul. Nu pot nici acum să înțeleg cum de l-am izbit atît de puternic, dar știu că i-am făcut un cucui zdravăn în frunte ; de sub păr a început să i se prelingă un mic firicel de sînge. Ne-am speriat amîndoi.

În pauza următoare, am auzit întîmplarea comentată în cancelarie. Versiunea de acolo suna cu totul altfel : băiatul ar fi atît de neastîmpărat, încît a reușit să-și spargă singur capul. M-am interesat și într-adevăr, copilul declarase la toată lumea că a căzut și s-a lovit de muchia unei bănci. Nu „m-a pîrît" la nimeni. Nu cred că mă puteam aștepta la un atașament mai mare din partea unui elev.

1 aprilie

Din nou, un gest cu totul neașteptat. Din sala de mese s-au furat niște căni și cineva le-a explicat elevilor că cei care au comis fapta au făcut un lucru deosebit de urît și că bucătăresele vor fi obligate să plătească tot ce a dispărut. Probabil că cel ce le-a vorbit copiilor a dramatizat puțin lucrurile, fapt este că azi a apărut la școală o fetiță, aducînd de acasă două cești — ciobite și vai de ele — pentru ca femeile de la bucătărie să aibă mai puțin de plătit din cauza lucrurilor furate. O bucătăreasă a izgonit-o pe fetiță cu cești cu tot, spunîndu-i că n-are ce face cu cioburile pe care i le-a adus... Cînd am aflat, mi-a venit să mă duc în sala de mese și să fur și eu vreo zece căni, s-o răsplătesc astfel pe toantă.

3 aprilie

Am confecționat un calendar brambura, în care zilele nu urmează unele după altele, succesiunea datelor fiind întreruptă, dar forma grafică e la fel cu cea a unui calendar obișnuit : adică are coloane de cîte șapte cifre, cu excepția primei sau ultimei coloane care pot să fie mai scurte. Și așezarea „lunilor" în coală e aceeași cu cea pe care o cunoaște Doru.

I-am pus acest „calendar" în față și l-am rugat să citească cifrele. A recunoscut corect trei din zece.

Nemaipomenit !

Am luat un calendar adevărat : le-a citit fără greșeală.

L-am întrebat din nou dacă știe ce-i un calendar. Știa. A ținut minte ce i-am explicat cu cîteva zile în urmă. Și-a amintit și de literele care se află deasupra fiecărei coloane și care reprezintă abrevieri. I-am cerut să citească aceste șapte litere.

— L M M Ș V S D.

Fără nici o greșeală. Spusese Ș în loc de J, pentru că, neputînd pronunța sunetul Ș, îl sonorizează.

— Ia scrie tu pe tablă litera M !

Mi-a scris „L M M J V S D".

— Citește-le !

— L M M Ș V S D.

— Acum citește-l numai pe ăsta ? (Pe celelalte le-am acoperit cu mîna).

A început să dea din picioare și să plîngă. Am continuat să țin acoperite celelalte litere și l-am lăsat să se enerveze. În ceea ce mă privește, pentru întîia oară aveam impresia că înțeleg ceva din modul în care se manifesta. Așteptasem această criză de furie, sperasem

că o să vină, că o să se spargă în sfîrșit ceva din stereotipiile care s-au format și că asta îl va deregla.

După o jumătate de minut, am descoperit toate literele și i-am cerut să mi-l arate pe M. Mi le-a arătat pe toate. L-am trimis la loc și i-am arătat litera M de la „Marți". Apoi i-am cerut să citească litera M de la „Miercuri". Mi-a citit din nou tot rîndul. Am acoperit iarăși toate literele cu excepția lui M și l-am rugat să citească litera pe care i-o arătam. Mi-a citit din memorie L M M Ș V S D.

— Nu-i bine. Numai litera asta.

— L M M Ș V S D.

— Nu-i bine. Am aici o singură literă, nu atîtea cîte citești tu ! Ia să le numărăm pe toate : unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte. Tu nu trebuie să citești decît una singură, asta pe care ți-o arăt eu.

A început din nou să plîngă. L-am trimis să se spele pe față. Nu s-a mai întors în cabinet. S-a ascuns în bucătărie. Nici azi n-a vrut să mai vină cu mine.

Nu știu de ce, dar în clipele acestea simt ceea ce simte probabil dresorul în momentele în care animalul începe să cedeze, cînd, după zile lungi în care au fost împreună, își cunosc reciproc atît de bine intențiile, încît omul nu se mai poate înșela : a cîștigat. Există însă două deosebiri fundamentale între mine și dresor : prima ține de înțelegerea pe care o cer elevului, a doua de deruta mea în legătură cu cunoștințele pe care le are Doru atunci cînd îi pun un calendar în față și care dispar în oricare alt prilej. De ce tocmai un calendar ?

— *Doru, tu știi ce e un calendar ?*

— *Turcii mulți. Dar nu zumzăie. Numai cîteodată. În calendar bastoane și bețe. În calendar nu-s turci. Dacu e alb și jucării... Și timbre. Calendarul e ca la lecții. Și nu-s turci. Litere.*

15 aprilie

Au trebuit să treacă atîtea luni, pînă să-mi dau seama că timpul pe care-l petrec în școală n-are limite, că se prelungește în mai toată viața mea.

Nu poți să stai liniștit la un film la televizor și să nu-ți bați între timp capul de ce cutare copil continuă să nazalizeze, indiferent la tratamentul logopedic pe care-l faci cu el, sau de ce Doru a început să pară atent la lecții.

Meseria e ca un fel de gospodărie : întotdeauna mai ai ceva de făcut, de reparat un gard, de proptit o poartă.

19 aprilie

Da, dar de ce tocmai un calendar ?

Restul nu mai e mister. După ce a ajuns să accepte că grupul L M M J V S D este compus din mai multe litere, după ce a observat că M de la „Marți" este egal cu M de la „Miercuri", dar se deosebește de celelalte litere din șirul pe care-l aveam în permanență pe tablă, lucrurile au început să intre pe un făgaș care îmi este cunoscut.

Dar de ce tocmai calendarul ?

M-am dus din nou acasă la familia Vancovici. I-am întrebat pe părinții lui dacă nu i-au dat în fragedă copilărie un calendar cu care să se joace. S-au uitat mirați la mine și mi-au spus că nu. M-am uitat în jur și am descoperit pe peretele bucătăriei o pînză pe care era bro-

dat, alături de un bărbat și o femeie care se sărutau, un calendar al anului în curs. I-am întrebat dacă obișnuiesc de mult să pună asemenea lucruri pe pereți. Da, au întotdeauna în bucătărie cîte un calendar, dar de obicei le folosesc pe cele din ziare.

Bine, am aflat-o și pe asta. Am aflat și că Doru doarme pe o canapea exact sub calendar. Înainte de a adormi, vede întotdeauna coloanele acelea de cifre și litere...

Dar nu știu dacă asta explică ceva.

Afară s-a oprit ploaia. Atunci, odată, demult, mama a rîs și tanti i-a spus că Doru citește. Mirosea a săpun de rufe. Era cald. Și aici e cald. Dar nu tare. Miroase a ploaie. Nu turci, numere. Turcii sînt timbre și jucării. Aici e ca la lecții.

29 aprilie

Mă întreb de multe ori ce-și pot vorbi asemenea copii.

Toți au cîte un prieten cu care cutreieră în fiecare pauză curtea în lung și în lat, ținîndu-se pe după umeri.

Sînt foarte încăpățînați în unele privințe și de aceea se ceartă mai tot timpul. Dar cu prietena sau cu prietenul nu par să se certe. Povestesc.

Fetele mai mari se adună în grupuri și șușotesc, atunci cînd nu se ceartă între ele. Ce-și pot spune ?

Cînd vin printre ele, schimbă vorba sau mă iau aliat într-o dispută.

Dar cei mici ? Poate că, dacă aș sta mai mult printre ei, le-aș putea pricepe mai bine gîndirea.

Uneori auzi și lucruri caraghioase. Pe un puști l-am ascultat spunîndu-le celorlalți o poveste :

„A fost odată un babe si o mosu. Și babe avea o garine si mosu avea un cocosu"...

Era simpatic și l-am luat cu mine în cancelarie, să-l audă și colegii. Dar n-a scos un cuvînt.

— De ce nu spui povestea ?

— Care poveste ?

— „A fost odată un moș și o babă..."

— Unde a fost ?

5 mai

Între timp, Doru începe să recunoască literele și de pe tablă. Cele șase din șirul L M M J V S D. Am încercat să folosesc și altele, dar nu i-a plăcut. N-am forțat nota și l-am lăsat să se obișnuiască măcar cu acestea în diferite succesiuni. Știam că după un timp va trebui să mai accepte și altele, o vocală cu care să pot forma silabe, apoi încă una, pe urmă tot alfabetul. Îi dau tot mai des abecedarul, să se uite la poze și să se obișnuiască din nou cu el.

A început să și numere. Introduc tot mai des în discuțiile noastre numerale, obligîndu-l să opereze cu cantități.

Știu că Doru va rămîne repetent, dar știu la fel de bine că anul viitor va face față.

12 mai

Există o familie care, ori de cîte ori o zăresc, îmi lasă impresii puternice. Nu pot să nu încerc un sentiment de greață cînd îi văd în ce hal arată, dar în același timp nu sînt în stare să-mi stăpînesc mila. Uneori, îmi vine să rîd. Sînt trei : mama, fiica și fiul. Fiul este elevul nostru. Mama, am aflat, a făcut pe vremuri liceul, știe (sau a știut) mai multe limbi și e schizofrenică. La fel ca și copiii ei. Vin în fiecare dimineață toți trei la școală, apoi mama și fiica pleacă și se întorc seara pentru a se duce din nou împreună acasă. Se țin mereu de braț, mama la mijloc, copiii atîrnînd de o parte și de cealaltă, toți la fel de murdari ; aproape că nu li se mai pot deosebi trăsăturile fețelor. Nu i-am văzut niciodată vorbind între ei. Cînd merg, aproape că fug. Dau impresia că-s agresivi și totodată extraordinar de vulnerabili.

E un grup ca ieșit de prin cărți și nu poți să-l uiți. Nu-i exclus ca fiica să nici nu fie bolnavă și doar veșnicul contact cu mama ei s-o fi adus în halul ăsta. Pînă la urmă, dacă mă gîndesc bine, mama este cea care dă culoare grupului, pentru că băiatul singur, după ce îl lasă la școală, își revine cît de cît, devine comunicativ și chiar prietenos.

Ceea ce le dă puterea de a supraviețui este credința lor într-un formidabil belșug spiritual și material în care continuă să creadă că trăiesc. Băiatul se laudă toată ziua la școală cu fabuloasele sale averi.

Am impresia că dacă s-ar putea despărți cei doi copii de mamă, șansele lor de recuperare ar fi mult mai mari. Dar nu știu dacă mai pot fi separați. Cînd îi văd împreună, ținîndu-se de braț, încep să cred că am în față o singură ființă cu șase picioare și trei capete.

19 mai

Singura materie la care n-are Doru nici măcar un singur cinci în tot anul este lucrul manual.

— Dorule, de ce nu înveți tu la lucrări practice ?

— ...

— Nu-ți place de tovarășa ?

I-am arătat-o pe maestra instructoare de la clasa lui. Avusesem impresia că nu știe despre cine vorbesc. Dar știa :

— Tovarășa de plastilină...

24 mai

De multe ori, debilitatea mintală se asociază cu cele mai diferite manii. Avem o fată care fură tot ce găsește și aduce la școală. Norocul nostru e că nu-i prea abilă și că de cele mai multe ori este descoperită încă înainte de a face lucrurile să dispară. Tot ce aduce împarte încă în aceeași dimineață cu ceilalți copii, astfel încît, după cîteva ore, asupra ei nu se mai poate găsi nici un obiect furat. Nu cere nimic în schimbul lucrurilor pe care le dăruiește cu atîta generozitate. Dar fură în continuare. Le mai dă colegilor și obiecte pe care le aduce de acasă.

Azi a adus o mulțime de hăinuțe de copil mic. Le-a luat de pe o sîrmă dintr-o curte. Am reușit să-i dezobișnuim pe colegii ei să primească de la ea ceva, deși uneori tentația este foarte mare. Acum vin elevii să ne spună cînd a mai adus Adriana lucruri la școală.

1 iunie

Sîntem aproape de sfîrșitul trimestrului III. Faptele au devenit evidente pentru toată lumea : Doru a început să silabisească și să numere. Chiar și doamna Vasilade acceptă să se ocupe la meditații și de elevul Vancovici.

Ieri am surprins o discuție pe coridor între mama lui Doru și Cărăbuț. Cu lacrimi în ochi, femeia îi mulțumea dirigintelui clasei pentru tot ce a făcut pentru feciorul ei. Cărăbuț zîmbea superior și o asigura că în felul acesta procedează cu toți elevii.

Nu-i port pică. Pur și simplu nu mă interesează. Doar cu calendarele acelea aș fi vrut să mă lămuresc pînă la capăt.

L-am luat pe Doru, pentru ultima oară în acest an, în cabinetul logopedic. De anul viitor, voi lucra cu el doar în cadrul orelor obișnuite, ca și cu toți elevii.

Cînd l-am lăsat să meargă în curte, am încercat să văd de la fereastră ce face, cu cine se joacă. A dispărut din cîmpul meu vizual.

O rîmă. Merge încet spre copac.

Se tîrăște și lasă o urmă în nisip.

Ochii nu se pot desprinde de pe ea.

Rîma se tîrăște încet și ochii nu se pot desprinde de pe ea.

Pui o piatră în drumul ei numai pentru ca să vezi cum se va descurca.

Rîma merge încet spre copac.

Sună. Ochii nu se pot desprinde de pe rîmă.

S-o iau ?

Rîma se tîrăște în continuare încet spre copac.

Clasa. Tovarășa. Spune : „La o coperativă agricolă de producție s-a arat o suprafață de...“

Literele ca trenurile : lungi și fiecare cuvînt un vagon. În calendar, turcii. Sau și acolo trenuri. Ca pe tablă. Sau ca în caiet. Sau ca pe calendar.

7 iunie

Azi m-am uitat la elevul acela afazic din clasa întîi. Progresele pe care le-a făcut sînt neînsemnate. Cred că ar trebui să...

AȘTEPTARE CU TROMPETĂ

Stăteau culcați și se uitau în tavan.

El vedea în petele de umezeală un ciine și o mașină.

Ea vedea un tort mare de nuntă.

Ciinele deschidea și închidea botul și el îl auzea cum latră. În mașină se aflau un cetățean gras și șoferul. Cetățeanul gras citea ziarul, iar șoferul nu făcea nimic. Mașina staționa lîngă bordură, poate că cetățeanul gras aștepta pe cineva. Șoferul ambala din cînd în cînd motorul și atunci ciinele se dădea cu cîțiva pași înapoi. Pe urmă domnul cel gras lăsă ziarul și-i făcu semn șoferului să pornească automobilul. Mașina lovi ciinele care începu să scîncească.

După aceea veniră și alți ciini și se luară cu toții după mașină. Mașina trebui să oprească la un stop și ciinii își înfipseră dinții în anvelope. Aerul care ieșea din cauciucuri făcea un zgomot de sirenă, așa că toate vehiculele oprite la stop înconjurară mașina, îi priviră rănile și hotărîră s-o răzbune.

Un autobuz de culoare albastră porni cu toată viteza spre ciinii care se adunaseră pe trotuar ; abia în ultima clipă, ciinii reușiră să se refugieze într-un gang destul de îngust pentru ca autobuzul să nu-i poată urmări în continuare. Atunci își făcu apariția o motocicletă : se opri pentru cîteva clipe, apoi demară, gata să strivească haita

de lighioane. Spre norocul lor, potăile reușiră să-l muște pe motociclist de picioare. De o parte și de cealaltă se semnalaseră răniți.

Pe urmă ciinii trebuiră să părăsească ascunzătoarea, deoarece în casa aceea locuiau o mulțime de aparate casnice, iar animalele riscau să fie atacate din două părți deodată.

Pe stradă, ciinilor le mai veniră în ajutor trei buldogi și un foxterier. Mașinile nu se așteptaseră ca inamicii lor să revină atît de repede în stradă. Un camion cu remorcă preluă comanda și porni huruind la atac. Lipsit de experiență, foxterierul fu prima victimă. Două taxiuri verzi și un tractor atacau din flancul drept, în vreme ce autobuzul albastru le tăia calea din spate.

Situația ciinilor părea disperată. Noroc că buldogii, dînd dovadă de un curaj exemplar, săriră drept pe capota taxiurilor, spărgîndu-le parbrizurile și rupîndu-le volanele. Taxiurile își pierdură capul, unul dintre ele intră într-un zid, iar celălalt dispăru ca un laș.

Deși aveau acum cale liberă, situația ciinilor nu se îmbunătățise prea mult. Autobuzul venea cu toată viteza din spate. Buldogii încercară în zadar să repete isprava de mai înainte : autobuzul albastru trecu printre ei fără nici o dificultate. Un buldog fu rănit ; ceilalți doi reușiseră să sară la o parte. Restul animalelor se grăbeau să adune cît mai multe pietre ascuțite și cuie, doar, doar și-o sparge autobuzul cauciucurile.

Încercînd să se evidențieze cu orice preț, o mașină micuță se lovi, într-o viteză nebună, de un stîlp de înaltă tensiune, răsturnîndu-se într-un morman de bucăți de tablă roșie. Se formă o busculadă care mai angrenă tractorul și două mașinuțe decapotabile.

Nici ciinii nu se aflau într-o situație mai bună. Prinși între vehicule, încercau să se salveze prin fugă, fără să mai opună nici o rezistență.

El se uita la tavan și dezastrul general i se părea inevitabil. Noroc că le oferi ea șoferilor și ciinilor tortul de nuntă și în timp ce mîncau, uitară cu toții de luptă.

Ea își luă ochii de la tavan :

— Hai să povestim !

— Iar ?

— Hai, povestește ! Povestește !

Încet, își coborî și el ochii de pe petele de umezeală :

— Bine. În ziua aceea mi se părea că sînt atît de obosit... Așteptam. Se întîmpla ceva ciudat cu mine. Cîteodată — cred că din cauza oboselii — am senzația că totul se petrece în afara mea, că nu am nici un rol în cele din jur, privesc atunci fără să gîndesc, dar rațiunea fragmentată în mii de scîntei sclipește în judecăți surprinzătoare, nelegate între ele. Eram eu și nu eram eu : eu le vedeam pe toate, eu găseam comparațiile cele mai ciudate și între timp priveam la mine ca la altcineva, participînd (și) ca spectator la propriul meu spectacol. Nu sesizam nimic și vedeam totul.

— Erai obosit.

— Da... și musca aceea... Îmi amintesc perfect pînă și de ea, cum se izbea de sticlă... Îi era cald probabil și ei, voia să iasă la aer, să scape de zăpușeală, se simțea pesemne atrasă de verdele de afară, voia să-l atingă ; se lovea de sticlă și se mira neștiind ce se întîmplă de nu poate trece. Dacă n-ar fi fost atît de curat, geamul n-ar fi reușit să inducă musca în eroare, dar așa o păcălea iarăși și iarăși. Iar mica vietate încerca din nou, sperînd zadarnic și bîzîind infernal. Îi admiram perseverența și o compătimeam pentru eforturile ei inutile. (Deși „a

compătimi“ nu este cuvîntul potrivit face parte și el din ceea ce simțeam).

Voiam și eu aer. Am deschis fereastra. Afară era cald, la fel de cald ca înăuntru. Sau cel puțin așa aveam impresia.

O clipă doar, pentru că imediat cineva a protestat : era curent, așa că a trebuit să închid din nou. De unde curent în zăpușeala aceea încremenită ? Musca se lovea din nou de sticlă, iar oamenii bîzîiau și ei, încadrați de geamurile mari ale Conservatorului de Muzică.

Toată mulțimea aceea vorbea deodată și tăcea deodată și din cînd în cînd cineva se apropia de portarul ieșit în fața cuștii sale, supraveghind cu importanță tumultul.

„Nu vă supărați, cînd se afișează ?“

„La cinci, v-am spus că la cinci !“

Cel ce întrebase se întorcea umil în mijlocul celorlalți, pentru ca după cîteva clipe să apară altcineva care, și el foarte fistîcit, să-l întrebe pe portar dacă nu știe cumva cînd se afișează rezultatele.

„La cinci, v-am spus că la cinci !“

Omul mulțumea din suflet și se întorcea aproape fericit lîngă ceilalți. Apoi se mai ducea cineva să întrebe.

„La cinci. Sută la sută la cinci !“

Chiar dacă la intervale diferite, cuvintele cădeau cu regularitate și cu același accent ca picăturile unui robinet stricat. Nervii suprasolicitați le așteptau și se lăsau răniți, și cu cît întîrzia picătura, cu atît nervii o doreau mai mult, ca o izbăvire, pentru că pînă la urmă tot trebuia să sosească.

Îmi amintesc totul ca și cum ar rula la televizor sau pe ecranul mare un film cu mine protagonist. Cineva a intrat pe poartă, cineva salutat cu respect de către portar. Personalitatea purta servietă. Toată lumea s-a

oprit din vorbă. În liniștea perfectă s-au auzit pașii care au început să urce scările. După ce a dispărut, am pornit cu toții în goană în urma lui. Individul s-a făcut nevăzut după o ușă, iar noi ceilalți am rămas o vreme pe coridor, după care am coborît înapoi în hol.

Și iar s-a auzit vocea portarului :

„La cinci. V-am spus că la cinci !"

M-am plimbat printre oameni, apoi am intrat într-o odaie. Era o sală de studiu rămasă descuiată, m-am așezat pe un scaun, m-am sculat, m-am apropiat de pian, am vrut să apăs cîteva clape, dar aveam mîinile ocupate cu servieta și cu trompeta, am renunțat, m-am dus lîngă geam, afară era soare, am văzut strada, m-am întors și am ieșit.

În clipa în care am apărut din nou în hol s-a făcut liniște, toată lumea m-a privit, mi-am făcut loc printre oameni, ceasul mare din hol arăta că nu era încă nici măcar ora trei, portarul a spus că rezultatele nu se afișează decît la cinci.

Era cald. Transpiram.

Pe stradă era soare, spațiu ; agitația îngrămădită din holul Conservatorului se lăsa înlocuită de un tumult general, dar mai potolit, fiindcă avea loc să se întindă. Oameni, mașini, tramvaie, beția străzii marelui oraș.

— Astăzi povestești prea serios !
— Vrei să-mi amintesc lucruri mai caraghioase ?
— Da, dar să nu minți !
— Deloc ?
— Numai puțin de tot...

În fața unei alimentare se vindea pește. Mulți pești erau încă vii, își deschideau și își închideau gura, se uitau la trecători. Un bătrîn astmatic a cumpărat un

pește. Peștele îl privea pe bătrîn și se lăsa privit de el, mișcîndu-și amîndoi identic buzele.

După aceea..., după aceea am văzut un telefon public. Asta mi-a adus aminte să-mi sun rudele la care stăteam, să le spun că nu s-au afișat încă rezultatele. Pînă să dau de o fisă, aparatul s-a ocupat. Neavînd ceva mai bun de făcut, am stat și m-am uitat la trecători. Un individ mergea de unul singur, dar gesticula și bombănea. Cel care vorbea la telefon făcea cam același lucru, doar că avea receptorul în mînă. Mi l-am imaginat fără receptor și-l vedeam gesticulînd, discutînd, rîzînd, înfuriindu-se. Și el era tot singur, dar oamenii treceau pe lîngă el fără să li se pară ceva neobișnuit. Omul s-a mai consumat o vreme, apoi a plecat.

Am ridicat la rîndul meu receptorul, am băgat fisa, am format numărul. N-am mai apucat să aud cu cine vorbeam, nu-mi auzeam nici propria mea voce, prin fața mea treceau toate autobuzele orașului, mașini, motociclete, cineva țipa ceva de la un geam, un tînăr s-a postat lîngă mine cu un radioportativ : cîntau din răsputeri cinci chitare și trei soliști vocali. Mă simțeam tot mai mic în mijlocul acestei gălăgii, auzeam zgomotul întregului continent și vocea mea care cerea disperată glasului de la celălalt capăt al firului să vorbească mai tare. Mi-am astupat urechea liberă, dar zadarnic. Auzeam toată omenirea agitîndu-se în receptor, iar eu nu doream decît să-mi anunț mătușa că nu știu încă dacă sînt student sau nu și, eventual, mai doream să aflu dacă acest mărunt mesaj personal a fost recepționat. M-am scuzat, am promis că voi reveni de la un alt telefon, am pus receptorul în furcă.

Cît timp mă aflasem în stradă doar pentru a hoinări și pentru a încerca să mă amuz uitîndu-mă cine cu cine

seamănă, totul fusese în regulă. Din clipa în care am avut ceva precis de făcut, am devenit agitat, pierdut, mă uitam disperat în toate părțile, căutînd un telefon. Tu știi că întotdeauna mi-a fost frică de telefoanele publice...

Pînă la urmă am găsit un mic oficiu P.T.T.R. Cele cîteva cabine erau destinate convorbirilor interurbane cu prefix. Pentru „loco" se aflau trei telefoane dispuse unul lîngă celălalt, chiar în sală. Două aparate erau ocupate : la cel din stînga țipa un militar, la cel din dreapta urla o femeie. M-am agățat cu nădejde de aparatul din mijloc zbierînd la fel ca vecinii mei.

(Militarul) : Voi veni...
(Femeia) : Dacă voi putea...
(Eu) : Nu se știe încă...
(Militarul) : Dacă mă lasă...
(Femeia) : Pe foc...
(Eu) : Nu s-a afișat...
(Militarul) : Dacă toți proștii din lume...
(Femeia) : În supă... etc.

Trebuia să fi fost acolo ca să auzi ce frumos suna melodia noastră, numai că eu nu auzeam nimic în aparat și continuam tustrei să ne întrecem în țipete. Aproape că nu mă mai interesa ce mi se spunea de la capătul celălalt al firului, mă răzbunam pe vecinii mei, dar militarul avea vocea cea mai puternică și m-am pomenit repetînd în receptor exact ceea ce spunea soldatul. Pentru că nu înțelegeam nimic, aveam impresia că dacă voi urla eu mai tare, voi auzi mai bine. Numai că atunci cînd a terminat militarul, am isprăvit și noi, extenuați și aiuriți. Abia afară mi-am dat seama că lăsasem receptorul să atîrne în gol.

Întotdeauna, după ce pățesc așa ceva, îmi dau seama că în realitate n-am spus nimic și atunci vreau să mă întorc,

dar fie că s-a ocupat între timp telefonul, fie că îmi dau seama în ultima clipă că n-o să reușesc mai mult ca data trecută. Atunci încep să colind orașul în căutarea unui alt aparat, dar acesta îmi apare ori într-o cîrciumă arhiplină, ori într-o stație de autobuz în care-și ambalează motoarele șapte vehicule. Ori nu găsesc decît telefoane stricate.

— De ce rîzi ?

— Parcă te văd...

— Nu mă crezi ?

— Ba da, ba da ! Dar nu ți-ai pierdut toată ziua cu telefonul.

— Știi bine că nu...

— Și... și... și...

— Și pe urmă am intrat undeva să mînînc.

Eu nu intru niciodată decît în restaurante ticsite. M-am învîrtit un timp căutînd o masă liberă ; negăsind, m-am dus să stau la coadă. (Eram într-o autoservire). În vreme ce aștept la rînd, nu am decît o singură mulțumire : că în urma mea s-au mai postat și alții care vor avea și mai mult de așteptat. Doar că în ziua aceea am stat douăzeci de minute fără să avansez, iar după mine nu era nimeni.

În fața mea un bătrîn își molfăia gingiile, în vreme ce un individ tînăr, bine îmbrăcat, ofta din cînd în cînd cu zgomot.

— Cum de mai ții minte așa ceva ?

— La orice coadă se găsește un bătrîn care-și molfăie gingiile.

— Dar tînărul ?

— Poate era și el bătrîn...

— Atunci de ce afirmi ?

— Bine, dacă vrei, de acum înainte am să spun mereu „mi se pare".

Mi se pare că în fața vitrinelor cu preparate nimeni nu se putea decide, pentru că nu știa ce va găsi cu doi pași mai încolo. De aceea mi se pare că pe chipul fiecăruia dintre noi nu se putea citi decît panică. Toți întinzîndu-ne gîtul înainte, ezitînd să avansăm, întorcîndu-ne din drum, în vreme ce alții din spate mîrîiau.

Abia-mi duceam tava, țineam instrumentul — nesigur — între braț și corp. La plată a durat o veșnicie pînă să reușesc să scot portofelul. Între timp am vărsat o parte din supă.

Mașina de înregistrat funcționa, mi se pare, în felul următor : casierița apăsa mai multe clape, lovea lateral aparatul cu pumnul, apoi scria cu stiloul acolo unde nu se înregistra nimic, după care verifica manual dacă aparatul adunase bine. (De obicei, mașina nu aduna deloc). Între timp, femeia învîrtea o manivelă, toată sala începea să hîrîie, iar pe linia de serviciu automat farfuriile se porneau pe dansat.

Apoi, mi se pare...

— Încetează cu „mi se pare" !

Apoi a început pelerinajul printre mese cu tava în mînă și cu bagajele atîrnînd gata să cadă. Și azi încă mai am impresia categorică, atunci cînd mă aflu în situația respectivă, că lumea nu s-a așezat acolo ca să mănînce, ci doar ca să mă facă pe mine să mă plimb fără să pot găsi o masă. Parcă nimeni nu mai mestecă, toți povestesc și în clipele acelea sînt convins că fiecare se uită cu coada ochiului la mine, hlizindu-se încîntat. Cînd se elibera un scaun, porneau din vreo șase puncte ale sălii concurenți orgolioși, hotărîți să-l obțină. Ici-colo se

afla cîte un loc „ocupat". Mă postasem pe lîngă cineva care se afla la desert, dar după ce-și termina și felul trei, omul se apuca de regulă să studieze Mersul trenurilor sau Programul Loto-pronosport. Dar pînă la sfîrșit tot reușeam să mă așez și atunci le puteam eu zîmbi cu superioritatea celor care pribegeau cu tăvile în mîini și bagajele sub braț în căutarea unui loc.

Începeam să mînînc. Primele linguri le duceam la gură după cum îmi cădea bine. Apoi intram în cadența celorlalți. Din cînd în cînd se auzea hîrîitul mașinii de înregistrat de la casă. Acesta era semnalul pentru înghițit : toți înghițeam.

O femeie care strîngea farfuriile, tacîmurile și tăvile li se adresa din cînd în cînd consumatorilor :

— Dacă-mi permiteți... pardon... nu vă supărați, sînteți amabil să-mi dați farfurioara aceea ?

Avea o voce îngrozitoare : stridentă și repezită. Cînd începea să vorbească, se oprea toată lumea din mestecat, fălcile rămîneau înțepenite.

— Nu, nu asta ! Altădată povesteai mai hazliu ! Mă prăpădeam de rîs...

— Tot asta îți povesteam...

— Dar urechea ? Povestește năzbîtia cu urechea !

— Am fost..

— Sau nu ! Mai bine povestesc eu !

Tu stăteai zăpăcit ca întotdeauna, preocupat doar de mîncare, în vreme ce, la capătul celălalt al mesei, o fată îi șoptea alteia ceva la ureche și pufnea în rîs. Și iar îi vorbea în ureche și iar pufnea în rîs. Cealaltă rămînea impasibilă. Prima, în schimb, se distra de minune.

Atunci tu, făcînd un efort suprem, ai lăsat pentru cîteva clipe gîndurile să-ți părăsească mîncarea și ți-ai

imaginat o ureche autonomă prevăzută cu un mîner frumos cioplit și ți-ai imaginat chiar și un ghișeu la care să se vîndă asemenea urechi cu mîner ; lumea le cumpăra ca să poată vorbi în ele și să chicotească.

— De ce nu ? Cealaltă tot nu participa mai mult decît un obiect neînsufleţit la distracţia primei... Mă mir că ţii minte ce ţi-am povestit despre urechea aceea. Mi se pare că atunci cînd ţi-am vorbit prima oară despre ea, am făcut-o în cu totul alt context.

După ce am terminat de mîncat, mi-am ieșit cu greu din ritmul mestecatului. M-am rezemat de spetează și am început să mă simt bine, dar un individ cu o tavă încărcată și mai multe bagaje sub braț „mă aștepta să termin", adică se postase lîngă mine privindu-mă cu insistență și cu jale. Așa că a trebuit să mă scol, să-mi iau servieta și instrumentul și să ies printre mese. De data asta eram încredințat (și aproape că mai sînt încă) că cei care plimbă tăvile prin sală n-au venit decît pentru a le strica celorlalți siesta.

Apoi din nou strada cu soarele. După ce ai mîncat, toate par mai potolite. A fost prima clipă în care rezultatele admiterii nu mi se mai păreau cele mai importante evenimente de la facerea lumii. Cît timp stătusem în restaurant, izbutisem aproape să uit de examene. Peste cîteva zeci de minute voi afla că... Voi afla că sînt sau nu student... Știam că e un lucru grav, trebuia deci să fiu nervos. Nu se putea altfel. Eram teribil de dornic să simt ceea ce trebuia să simt. Mă supravegheam conștiincios și scăpam mereu de sub control. Între timp mă priveam cu severitate și îngăduință totodată, observînd cum mă agit. Și totuși, starea aceasta îmi îngăduia să mai văd și alte lucruri.

„N-aveți un bilet în plus ?"

„Nu."

N-aveți un bilet în plus ?"

„Nu".

Eram în stare să casc gura la oameni și la afișe și să răspund la fiecare patru-cinci secunde. „Nu". Nu numai să răspund, ci chiar să mă bag în vorbă, să întrerup discuția celor care treceau prin fața mea și să le arunc cîte un „Nu" între cuvinte.

Uitîndu-mă la pozele din vitrina cinematografului, nu făceam decît să trec dintr-o realitate în alta. Obosit și sătul, îmi era indiferent — pentru cîteva clipe, se înțelege — în care dintre lumi mă aflam. Erau expuse secvențe dintr-un film istoric ; eu continuam să mă dispersez și „vedeam" o bătrînică ce trecea cu o plasă cu ouă, dar în loc de ouă erau ghiulele de tun ; un bătrîn sprijinit în baston îmi apărea drept un cavaler rezemat de paloș. În mijlocul drumului treceau războinici călări, galopînd cu săbiile gata de atac, dar oprind la culoarea roșie a stopului. O doamnă cu o crinolină prea largă se căznea zadarnic să iasă dintr-o prăvălie cu ușa prea strîmtă, în vreme ce, zgomotoși, mai mulți pirați beți treceau cu aparatele portative de radio puse să urle la maximum. Sprijinit de un zid, un cardinal mînca semințe, de dovleac.

Am ajuns, transpirat tot, pentru a auzi :

„La cinci, tovarășe, v-am spus că la cinci !"

Apoi din nou agitație, din nou toată lumea a început să se buluceasca la afișier. Am încercat să-mi fac și eu loc, n-am reușit. Cei din primele rînduri s-au dat plouați la o parte. Pe afișier, un singur anunț : „Sesiunea de toamnă se va ține după cum urmează..."

Era cald, era groaznic de cald, portarul vegeta în cabină și mormăia din cînd în cînd : „La cinci, tovarășe, v-am spus că la cinci !" Ceasul mare din hol arăta patru și douăzeci.

Am citit toate anunțurile : „Se va lua la cunoștință..., în caz contrar..., în caz de incendiu..., lopețile vor fi agățate..., instrumentele se vor preda..., tov. M. Ionescu se va prezenta... va bate toaca pe coridor..., fumatul oprit".

Țigările. Toată lumea fuma. Doar eu stăteam cu instrumentul într-o mînă și cu servieta în cealaltă, fără să mă pot hotărî să le las jos, să-mi găsesc și eu loc într-un colț, să-mi scot o țigară...

Știi de ce fumez atît de rar ? Pentru că n-am timp. Țigara mă absoarbe cu totul. Adică nu țigara, ci fumul. Mă uit la formele pe care le desenează în aer și nu mai sînt în stare să mă gîndesc la altceva. De aceea țin minte toate țigările pe care le-am fumat.

În ziua aceea fumul (cînd, totuși, mi-am aprins o țigară) s-a încăpățînat să-mi înfățișeze un copac. Un copac și nimic altceva. După cîteva secunde m-am plictisit. Voiam să mă gîndesc la ale mele, dar copacul îmi stătea tot timpul în față. De voie, de nevoie, am încercat să observ ceva cît de cît interesant la el. O pasăre în frunziș ? Nici vorbă ! Un fruct ? Da' de unde ! Doar o scorbură. Pe urmă n-am mai văzut decît scorbura. Dar nu de afară, ci dinăuntru. Și două insecte cu puncte roșii și negre. Nu știu cum le zice, dar oricine a stat vara la umbra unui copac le-a văzut cu siguranță. Seamănă cu furnicile. Poate că-s chiar un soi de furnici, nu mă pricep. Una mergea în sus, cealaltă cobora. Cea care urca gîfiia din cauza efortului.

— O furnică să gîfiie ? !

— Și pe mine m-a mirat. Nu știu dacă era furnică. Și celeilalte îi era greu. Căra ceva. Cînd s-au întîlnit, s-a întîmplat ceva grozav. Prima a luat-o pe cealaltă în spate, cu povară cu tot, și a început să coboare. După cîțiva pași, și-au inversat rolurile. Am examinat mai cu atenție scorbura : nu era adîncă. Nu știu de unde au

apărut cele două furnici — hai să le zicem așa — și nici încotro se duceau. Dacă aveau într-adevăr un drum, atunci acesta nu putea fi decît spre exteriorul copacului. Eram curios dacă vor ieși. Dar mi s-a terminat țigara...

Pe stradă se vindea înghețată în hîrtie. Am încercat să mînînc „din mers", m-am murdărit. Era bine, aveam o preocupare. Să mînînci înghețată la pachet nu-i o treabă tocmai ușoară : hîrtia e lipicioasă, se închide acolo unde ai încercat să guști, se desface unde nu trebuie. Făceam ceea ce făceau și alții și nu mă înduram să mă descotorosesc de plicul diform ; nici ceilalți nu aruncau hîrtia, cîtă vreme mai conținea ceva. Era cald, iar înghețata, de bine, de rău, te amăgea.

Eram, mi se pare, într-o stație de tramvai. Împreună cu mulți alții, m-am urcat în primul vehicul care a oprit în fața noastră. Ajuns în dreptul taxatoarei, am avut o încercare de independență și, după ce un tînăr a cerut un bilet de 25 de bani, o femeie tot un bilet de 25 și un bărbat cu o valiză tot un bilet de 25, nu m-am putut stăpîni să nu cer unul de 40. Ne aflam însă probabil undeva spre capătul liniei, pentru că taxatoarea a căscat gura uimită ; m-am resemnat și am revenit la sentimente normale ; puteam să mă mulțumesc și eu cu un bilet de 25 de bani ; așa, intram și eu în rînd cu oamenii.

M-am lăsat în continuare înghesuit și-mi era atît de cald cum n-aș fi crezut că-mi va fi vreodată și între timp mai apucam să mă uit pe geam și să văd lumea plimbîndu-se pe strada suficient de largă încît să încapă cu toții ; doar noi ne strîngeam unii în alții în cutia aceea încinsă. Da, dar mergeam mai repede decît cei ce umblau pe jos și tocmai mă întrebam unde dracu' mă grăbeam eu, de nu puteam să mă mișc pe propriile mele picioare, în loc să mă las topit într-o cutie de conserve încălzită, cînd un filozof picat modest printre noi se găsi

să constate că în tramvai e ca și în căsnicie, adică cel ce mînă hardughia e bărbatul, în vreme ce taxatoare e femeia, care, bineînțeles, încasează banii. O cucoană se simți direct vizată și se grăbi să dea o replică potrivită, dar ajunsesem într-o stație și am coborît.

Apoi nu știu ce-am mai făcut. Dacă nu mă înșel, cred că am nimerit o fereastră de după care se auzea muzică bună, concertul pentru două trompete de Vivaldi sau așa ceva. După cîteva măsuri, cineva a schimbat postul, am bătut la geam, un individ a deschis, dar cînd l-am rugat să pună iar concertul, a făcut o mutră de parcă i-aș fi cerut nevasta de soție ; ne-am ciorovăit și timpul trecea și pe urmă mi-am dat seama că pînă îl lămuresc se termină și emisiunea, așa că l-am lăsat să-și arate în continuare singur indignarea și am plecat mai departe. Începuse să se adune și lumea, atît de drăguț ne vorbeam.

După aceea...

— După aceea ai ajuns într-o stradă cu magazine.

— Nu. Mai întîi...

— Ba da ! După aceea ai ajuns într-o stradă cu magazine.

— Într-una din vitrine se aflau mai multe manechine. Zîmbeau imbecil. Degeaba încercam să uit convenția și mi le imaginam făpturi umane : în clipa în care reușeam, oamenii născuți astfel în gîndurile mele o luau din loc, iar spațiul rămînea gol. O singură plăsmuire a rămas într-o vitrină, continuînd să se ocupe cu ceva, aranja niște papuci ; mi-au trebuit cîteva minute pînă să-mi dau seama că ceea ce priveam e o ființă vie. Vedeam ce face, dar nu puteam pricepe ce caută acolo. Totul s-a întîmplat într-un mod atît de neașteptat, încît am intrat în magazin să mă conving că ceea ce văzusem era

o fată vie. M-am tot zgîit la ea, după aceea am ieșit din nou în stradă și am rămas în partea cu soare, dar nu mai era nici o vitrină și nu mai era nici o fată ; peste geamul mare atîrna o pînză. Dar așteptam să apară iarăși și s-o pot privi din nou.

— De fapt, trebuia să aranjez vitrina aceea, cu o zi înainte, dar n-am mai avut timp și eram destul de plouată : înghițisem o chelfăneală zdravănă pentru ziua pierdută de pomană. Important este că mutam pantofii dintr-un colț în celălalt al vitrinei, cînd te-am văzut stînd caraghios înaintea mea, cu o servietă într-o mînă și o valijioară ciudată în cealaltă ; chipul nici nu ți l-am zărit, nu mă interesa, te holbai la mine și mi se făcea ciudă ; mi se mai întîmplase să se oprească golanii în fața vitrinelor pe care le aranjam, dar de cele mai multe ori făceau cîteva bancuri tîmpite la care mă învățasem să nu răspund în nici un fel, și plecau.

Ți-am făcut tot felul de semne să pleci, ți-am dat cu tifla și am scos limba la tine, am încercat să mă concentrez numai la munca mea, dar tu ai rămas de parcă te-ar fi turnat în ciment un vrăjitor rău, iar soarele care te lovea drept în creștet părea neputincios să te reînvie. Am pus în fața geamului o pînză pe care o atîrn acolo uneori, cînd vitrina se află în curs de amenajare, dar abia m-am văzut ferită de privirea ta, că am și simțit un imbold nestăpînit să caut o gaură în prelată prin care să mă uit dacă mai ești acolo. Iar orificiul găsit nu-mi oferea decît un mic fragment al unei case de peste drum ; oricum mă învîrteam, tot nu te găseam. Mi-am petrecut în felul acesta mai multe minute, pînă să mă reapuc de vitrină, însă curiozitatea s-a dovedit din nou a fi prea puternică. Am dat la o parte o margine a pînzei și în locul în care păreai să fi împietrit pe veci cu fața spre mine nu se

mai afla nimeni. După ce am dat perdeaua jos, nu te-am mai zărit nici altundeva.

Am mai pus cîteva sandale pe un cerc ce se învîrtea acționat de un motoraș, apoi, ridicîndu-mi privirea, te-am văzut șezînd pe un scaun în magazin, ținîndu-ți în continuare servieta într-o mînă și valijioara în cealaltă și cu ochii, bineînțeles, îndreptați țintă spre mine.

„Magazinul este închis", ți-am strigat.

— Și aveai o voce răgușită...

— Dar nici tu nu te-ai sinchisit de cele ce ți-am spus. „E închis !" am mai încercat o dată să te fac să înțelegi și mi s-a făcut ciudă că am uitat ușa descuiată.

— ... așa că am ieșit...

— ... te-ai uitat cu ochii tăi mari la mine, te-ai sculat și ai plecat. N-a trecut nici un minut și mi-a venit să plîng de ciudă că te-am lăsat să te duci, n-am văzut în viața mea pe cineva care să se uite cu asemenea ochi la mine, întîmplarea mi se părea nemaipomenită și nici nu-mi dădeam încă seama ce rău era să-mi fac.

Nu mai aveam nici un chef de pantofi și sandale, vitrina era terminată, am mai adunat cele cîteva hîrtii inutile și cutiile de carton, după care mi-am privit de afară isprava și zău că nu mai găseam nimic caraghios în motanul încălțat sub care scria : „De-aș fi avut asemenea sandale, nu mai purtam cizme !".

Apoi ți-am văzut din nou ochii.

— M-ai întrebat ce am în valijioară.

— Trompeta, mi-ai răspuns.

— Atunci mi-ai povestit că ai văzut filme în care spărgătorii intrau în prăvălii cu tocuri pentru instrumente muzicale, tocuri în care-și țineau armele sau uneltele lor de infractori.

— Da, dar tu te-ai revoltat și mi-ai răspuns că spărgătorii nu folosesc în acest scop decît tocurile unor instrumente de coarde, viori sau contrabasuri. Încercai să mă convingi cu tot dinadinsul că suflătorii fac parte dintr-o breslă alcătuită numai din oameni cinstiți.

— Apoi m-ai întrebat unde mergem.

— Mi-ai spus că la Conservator.

— Ai vrut să știi de ce mergem atît de repede. De ce rîzi ?

— Mi se pare caraghios : eu rostesc acum cuvintele pe care le-ai spus tu atunci, iar tu repeți ceea ce am zis eu. Au !

— Ce-i ?

— M-a împuns iarăși. Mă doare.

— Te iubesc.

— Știu.

— Nu te doare.

Înaintea panoului era aglomerație mare. Ții minte ce îngrămădeală era acolo cînd am ajuns noi ? Eram convins că s-a afișat. Cînd colo, cei din față lăsau locul, dezamăgiți, celor din urma lor. Lîngă anunțul „Sesiunea de toamnă se va ține după cum urmează..." cineva prinsese cu o pioneză un bilet : „Primesc doi băieți în gazdă. Str. Frăției nr. 28".

Apoi, lumea s-a potolit. Ții minte ce discutau ? Unii făceau planuri să dea la școli de tapițeri, la agronomie sau la tot felul de alte institute. Oriunde. O femeie... Ții minte femeia care povestea despre pasiunea fiului ei pentru muzică și mașini și care se consola cu gîndul că dacă odrasla ei nu va intra la Conservator, se va înscrie la o școală postliceală de paznici pentru parcări auto ?

Enumera avantajele acelei școli și se amăgea cu gîndul că nimeni nu prea știe unde este amplasată. Cu excepția ei, bineînțeles.

— De la început, de cînd te-am văzut, mi-ai părut mai ciudat..., adică mai trăsnit decît toți tinerii pe care i-am întîlnit pînă atunci. Dar cînd am nimerit la expoziția aceea, mi-am dat seama că ești într-adevăr tare țicnit... și că-mi plac băieții țicniți.

La început ne-am oprit și noi, la fel ca toți ceilalți gură-cască în fața unei săli de expoziții. Înăuntru erau prezentați trei pictori naivi. De afară nu ne-am putut da seama prea bine ce spunea vorbitorul, dar nici după ce am intrat n-am înțeles, pentru că lumea se agita și vorbea, în timp ce unii veneau și alții ieșeau, iar ușa scîrțîia înfiorător. Cei trei protagoniști, înșirați la vedere, se uitau vădit incomodați în jur, cel ce-i prezenta citea ceva și se încurca mereu. Unul dintre pictori mai fusese probabil în situații asemănătoare, pentru că-și umfla din cînd în cînd pieptul și zîmbea atunci cînd presimțea că va fi din nou fotografiat.

Nu te puteai uita la tablouri pentru că toată lumea privea în față și acoperea pereții, iar cînd s-au terminat discursurile și pupăturile, îngrozitor cît s-au mai pupat cu toții, după ce am crezut că vom începe să ne perindăm, în sfîrșit, prin fața pînzelor, vorbitorul a cerut din nou tăcere pentru a anunța, foarte încurcat, că din cauza emoției a uitat cu desăvîrșire să amintească despre activitatea unuia dintre cei trei expozanți și că a vorbit doar despre ceilalți doi. Cuvenitele scuze au mai durat o vreme, dar noi apucasem să vedem mai multe tablouri și te-ai pornit să-mi descrii realitatea care ne înconjura și o făceai în manieră naivă, nu tăceai o clipă, turuiai, turuiai...

Erau forme rigide, colțuroase, culori hotărîte, lipsite de echivoc, o lume infantilă : un bătrîn în pantaloni scurți sugea o acadea ; pe drum, autobuzele nu erau mai mari decît pietonii ; mîinile tuturor erau contorsionate și paraplegice ; fețele trădau sentimente categorice, cu gurile arcuite în sus sau în jos. Alte fețe nu trădau nimic. Prin vitrină, în stradă, coborînd dintr-un cer albastru, păsări cît oamenii zburau lin.

Totul era pueril și grotesc, aveam impresia că mă aflu într-o încăpere cu oglinzi de circ. Ne distram privind la un om gras care din corpolent devenea rotund, burta transformîndu-i-se fără echivoc într-un cerc, un altul purta în loc de mustăți trei fire groase de sîrmă deasupra buzei superioare. Mai neplăcut a fost că unele case...

— Nu, cu adevărat neplăcut era că și femeile erau groaznic de urîte, aveau umerii în unghi drept, cîlți în loc de păr, buzele vulgar roșii, picioarele rotunde, butucănoase, paralele, dar prea distanțate, cînd umblau aveau un picior de regulă mai lung decît celălalt, iar pantofii se puteau confunda ușor cu niște borcane colorate. Stăteau toate în poziții incredibil de oblice și rămînea secretul lor cum de reușeau să-și mențină totuși echilibrul. Da, țin și eu minte că ne-am amuzat copios, uitasem și de căldură și de examene și mi se părea că te cunosc de-o veșnicie...

— Cum, dealtfel, ne și cunoaștem...

— Da, dar după aceea am început să te văd și pe tine cu obrajii roz, cu gura rotundă și cu un ochi mai sus decît celălalt... Am crezut că înnebunesc, atît de urîtă erai...

— Te-ai întristat totuși cînd ți-am spus că trebuie să intru în magazinul în care lucrasem cu o zi înainte și că am să te las singur.

— M-am întristat ?

— Nici nu mi-a mai venit să plec : erai atît de plouat, atît de trist, de disperat... că te las singur... Cu o oră înainte încă nici nu mă cunoscuseşi...

— Parcă stabilisem că ne ştim de cînd lumea...

— După ce-am plecat, m-am uitat o dată în urmă ; rămăsesei pe loc, ca atunci în faţa vitrinei şi priveai după mine.

— Da, te-am aşteptat acolo, dar nu mă puteam concentra. Senzaţia că sînt şi spectatorul şi protagonistul unuia şi aceluiaşi film a revenit cu şi mai multă pregnanţă. Nu puteam gîndi logic şi mereu îmi veneau în minte tot felul de asociaţii trăsnite, cum le numeşti tu.

Ţin minte că m-am oprit lîngă un stand cu cărţi şi că interpretam în felul meu tot ce se petrecea acolo. Cineva a cerut o carte pentru un copil de vreo cinci ani şi pentru un copil „ceva mai mare" şi eu mi-am imaginat scaune ca la magazinul de pantofi unde fiecare solicitant să-şi „încerce" tomurile pentru măsura sa. Unii să se plîngă că-s prea mici volumele, că-i strîng. Cineva a întrebat dacă e „bună" cartea pe care o ţinea de o jumătate de oră în mînă, fără să se poată hotărî dacă s-o cumpere sau nu. Nu puteam să pricep cît de bună sau de rea trebuie să fie cartea, dulce sau acrişoară, mă pregăteam să cer şi eu o linguriţă să gust.

Pe urmă, un tînăr i-a întins vînzătorului nişte bani şi s-a îndepărtat.

„Ce-i cu banii ăştia ?"

Tînărul s-a întors şi i-a explicat :

„Sînt o sută treizeci şi patru de lei şi cincizeci de bani".

„Şi ce să fac cu ei ?"

„V-am furat în luna asta cărţi în valoare de o sută treizeci şi patru de lei şi cincizeci de bani. Azi am primit bursa".

„Întotdeauna face aşa, se văita o fată de lîngă el, probabil nevastă-sa. În fiecare lună fură cărţi şi la bursă colindăm oraşul, să le achităm".

Fantastic tip, nu ?

Apoi s-a întîmplat ceva miraculos : te-ai întors, erai pe partea cealaltă a străzii, a bulevardului, vreau să zic, mi-ai spus „Am venit" şi eu te-am auzit de dincolo, cu toate că între noi erau vreo treizeci de metri, cel puţin, că treceau autobuze, maşini şi zeci de oameni. Şi nici măcar n-ai strigat.

— Stăteai exact ca în clipa în care am plecat : cu servieta într-o mînă şi cu trompeta în cealaltă, cu capul lăsat puţin pe umărul drept. Cred că nici nu te-ai mişcat între timp.

— Nu te-ai mirat că te-am auzit ?

— Nu. Apoi ai început să fugi, ai coborît scările pasajului şi te tot aşteptam să apari, dar tu nu mai veneai şi pînă la urmă te-am văzut cu totul altundeva, ai ieşit în altă parte şi mă căutai cu înfrigurare. Erai teribil de zăpăcit şi pînă mi-a venit ideea să te chem, vorbindu-ţi peste douăzeci-treizeci de metri care ne despărţeau... Apoi, după ce m-ai auzit, ai dispărut din nou în pasaj şi, spre disperarea mea, ai reapărut pe locul din care plecaseşi. Am venit după tine.

Apoi ai luat-o din nou la drum în ritmul tău, care pe mine mă obligă să fug, dacă vreau să mă ţin după tine. Mi-ai povestit că te aflai la Bucureşti abia de vreo trei săptămîni, că ai mai fost, bineînţeles, prin capitală, dar numai în trecere, în fugă, cu vreo excursie.., că n-ai văzut niciodată oraşul, te duceai doar la muzee, la concerte, la spectacole, mereu în panică să nu treacă cele cîteva ore sau zile fără să vizitezi locurile demne de văzut. Apoi mi-ai spus că în zilele acelea totul ţi se

părea altfel, că te duceai pe o anumită stradă nu pentru că acolo ar fi vreun obiectiv turistic, un muzeu sau ceva asemănător, ci pentru că, pur și simplu, acela ți-era drumul ; susțineai că observi mai puține, dar că pricepi orașul mai bine.

Și între timp mergeam în goană și nici tu nu știai de ce ne grăbeam așa, eu mă lăsam condusă de tine, deși ne învîrteam în cerc în jurul unei intersecții, oprindu-ne mereu la stop.

La început am crezut că mergi în ritmul tău infernal, pentru că ești nervos și nu mai ai astîmpăr pînă nu afli dacă ai intrat sau nu la Conservator. Dar nu era așa. De ce fugi mereu ?

— Nu fug.

— Ba fugi.

Apoi ne-am dus în parc.

— Asta... peste asta am putea sări.

— Nu.

Pe o bancă ședeau doi indivizi care jucau șah. Păreau foarte concentrați. Nu efectuau nici o mișcare pe tablă. Ședeam și-i urmăream. Din cînd în cînd, unul ridica mîna într-un început de gest, apoi renunța.

„Gata, ai atins piesa, trebuie s-o muți !"

„N-am atins-o, n-am atins-o, n-am atins-o, n-am atins-o !"

După care scena se repeta cu rolurile inversate. De fapt nici nu era șah ceea ce jucau ei acolo ; nu știu exact cu ce se îndeletniceau : de exemplu, unul începea să-și agite mîinile deasupra tablei.

„Ce faci ?" îl întreba partenerul său.

„Nu scrie în regulament că nu am voie să fac așa !"

„Ba scrie !"

„Nu scrie, nu scrie, nu scrie, nu scrie..."

Apoi tăceau. Brusc, fără nici un semn prevestitor și fără nici o cauză aparentă, celălalt sărea în picioare și striga, schimonosindu-se de ură :

„Trișor ordinar !"

„Nu-s trișor, nu-s trișor, nu-s trișor, nu-s trișor !"

De ce rîzi ?

— Pentru că... Au ! Mă doare.

— Domnule doctor, de ce dacă o fac să rîdă, o doare ?

— Nu-i nimic. Dar ce-i povestești ?

— Povestim... Dar de ce o doare, dacă o fac să rîdă ?

— Nu de aceea o doare. Povestește-i !

— Pe urmă... pe urmă...

— Pe urmă ne-am mutat pe o altă bancă, pe o altă alee ; toate băncile erau goale, nu se vedea țipenie. Tu îți țineai în continuare bagajele în mîini. Ți le-am luat și le-am pus alături. Așteptam să mă săruți.

— Atunci a venit bătrîna aceea. Lîngă noi erau numai bănci goale, dar ea s-a așezat alături de noi. Nu ne mai uitam unul la altul, priveam amîndoi drept înainte. Bătrîna ne tot cerceta și ne tot măsura și pînă la urmă și-a scos obligațiunea C.E.C. din poșetă și un ziar, ni le-a vîrît în mîini și ne-a pus să căutăm dacă a cîștigat.

După ce i-am spus că n-a cîștigat, a început să se lamenteze că n-are noroc. A recunoscut însă că se întîmplă totuși să cîștige la remi ; într-o seară a cîștigat nu mai puțin de unsprezece lei. Ne-a explicat că ne spune toate astea pentru că nimeni nu are voie să-și nedreptățească norocul ; dacă-l nedreptățești, se supără și pleacă.

Apoi a început să ne bată la cap. Să ne mai uităm o dată, să ne dicteze ea seria obligațiunii și noi să urmărim în ziar. I-am spus că ne-am săturat de obligațiunea ei, ne-am sculat, am...

— Te-ai enervat și mi-a părut bine că te-ai enervat... Am dat de o altă alee ferită, ne-am așezat ; vizavi, pe altă bancă, stăteau doi îndrăgostiți. Tu încercai să imiți mișcările băiatului de pe banca din fața noastră, credeai că nu te văd, dar intervenea mereu ceva : servieta care stătea într-un loc nepotrivit, un chibrit care nu se aprindea, un gest greșit. Și în primul rînd, celălalt era sigur de gesturile lui, pe cînd tu le făceai atît de stîngaci... Am rămas destul de puțin acolo. Umblai repede. Abia mă mai puteam ține după tine. Credeam că îți pui cine știe ce mari probleme ; cînd colo, te-ai oprit să mă întrebi dacă aranjez numai vitrine de pantofi. Și iar mi-am dat seama cît ești de trăznit.

— Pentru că te-am întrebat ce fel de vitrine aranjezi ?

— Nu. Pentru că mi-ai pus întrebarea tocmai atunci...

— Te-am întrebat dacă-ți place meseria ta. Mi-ai răspuns că da : poți să faci ce vrei, dacă respecți cîteva reguli de bază. Cam la fel gîndeam și eu pe atunci despre meseria mea.

— Și acum ?

— Acum... acum știu mai multe despre trompetă.

— Nu-ți mai place să cînți ?

— Ba da. Cum poți să mă întrebi tocmai tu așa ceva ?

— Cum îți place, dacă nu mai crezi că poți face ce vrei cu trompeta ?

— Vreau să pot face cu ea ceea ce trebuie.

— Se poate... Nu mai filozofa atît ! Hai, povestește !

— Atunci... atunci nu știu ce am mai făcut...

— Domnule doctor, ce să fac cu el ? Începe să uite. Se oprește și se uită în gol. Obosește.

— Povestește-i ! Povestește-i mereu !

— Domnule doctor...

— Ți-am spus : povestește-i !

— Apoi am văzut lumea strînsă în mijlocul drumului. Tu n-ai vrut să te oprești, dar eu sînt curioasă și cred că nu-i un viciu să te intereseze tot ceea ce se petrece în jurul tău...

— Ai început și tu să filozofezi ? Oricum, atunci m-am enervat... Nu-mi plăcea să casc gura la accidente.

— Acum nu mai eviți asemenea...

— Am învățat că și accidentele fac parte din viață.

— Nu vorbi așa !

— Dar chiar tu...

— Nu trebuie să vorbești așa.

Pe o stradă, oamenii făcuseră cerc în jurul unui I.M.S. oprit cu botul pe trotuar și al unei biciclete trîntite puțin mai încolo. De ghidon rămăsese prinsă o plasă cu două sticle sparte din care se scurgea laptele. Unul dintre cei ce priveau la mașina oprită, la laptele împrăștiat pe jos, la milițian, asculta la un aparat de radio portativ transmisia unui meci de fotbal.

„Cît e scorul ?“ l-a întrebat cineva.

„Unu zero. Din penalty“.

„Halal arbitru !“

— Apoi am luat-o din nou spre Conservator. Oare pentru a cîta oară se lăsa păcălită lumea de anunțul „Sesiunea de toamnă se va ține după cum urmează“ ? Ajungea să zăbovească cineva cîteva clipe în fața panoului, pentru ca toți să se înghesuie din nou, cuprinși de panică.

Un tînăr explica unui cerc larg de auditori că la Școala tehnică de paznici pentru locuri parcare mașini (Ș.T.P.L.P.M.) nu sînt candidați și că materiile care se

învață acolo sînt deosebit de onorabile : două limbi străine, aritmetică, igienă... Unii parcă regretau că au riscat să intre la Conservator.

Un individ cu barbă, musculos, figură de halterofil, dădea consultații : (Declarase că e în anul trei mai de mult și toată lumea îl privea cu un profund respect).

„Cu cine ai dat la instrument ?“ a întrebat-o pe o fată firavă.

„Nu știu cum îl cheamă..., are ochelari fumurii...“

„Ah, da... e unul din școala veche... ăștia ar trebui pensionați ! Dacă mi-ai cînta doar cîteva acorduri, ți-aș putea spune dacă ai intrat sau nu“.

„Cum o să cînt aici ? !“

„Cîntă, dacă domnul e atît de amabil...“, o îmboldea și mămica.

După ce fiica se conformă, studentul a dat verdictul :

„Ajunge ! Opt, adică, să nu vă amăgesc : 7^{66}.“

„N-ați vrea să mă ascultați și pe mine ?“ a mai îndrăznit cineva.

„La ce instrument ?“

„Flaut“.

„Fie !“ După cîteva măsuri : „Ajunge ! Ajunge ! Nu vreau să-i încurajez pe cei care...“

„A fost chiar atît de-de-de-...“

„Chiar atît de-de-de... Următorul !“

O codană plîngea.

— Nu-i adevărat ! N-a plîns nimeni. Și aprecierile nu s-au referit la fracțiuni de notă !

— În orice caz, o doamnă l-a rugat să-i dea în scris... Urma să folosească „dovada“, ca o mărturie strigătoare la cer, în caz că odrasla ei n-ar fi fost admisă. Voia s-o și legalizeze.

— Nu-i adevărat ! Bați cîmpii !

— Și ce ? Dacă nu le-ar fi fost puțină jenă că era atîta lume de față, crezi că nu s-ar fi comportat așa ?

— Da, dar „jena“ a existat...

— Domnule doctor, cum vor evolua lucrurile astea ?

— Care lucruri ?

— Exagerează, divaghează...

— Îți amintești faptele pe care le povestește ?

— Bineînțeles. De aceea îl și prind cu minciuna.

— Cu ce minciună ?

— Nu spune exact ce s-a întîmplat.

— Dar nici tu nu spui chiar exact ce s-a întîmplat. Și tu „colorezi“ faptele.

— Și atunci ce-i de făcut ?

— Ați putea să nu continuați ?

— Nu.

— Atunci de ce întrebi ?

— Cum merge ?

— Merge. Dar tu ?

— Azi sînt fericit, nu știu de ce. Să-ți povestesc cum am rătăcit prin ploaie. Primii stropi au căzut atunci cînd mă așteptam mai puțin. Au apărut pe străzi o mulțime de inși cu umbrele. De unde ieșiseră ? De unde aflaseră cu toții că o să plouă ? Mister. La două secunde după prima picătură, tot orașul se împînzește de oameni îmbrăcați în impermeabile. Singura explicație ar fi aceea că umbrelele nu sînt decît o prelungire utilitară a personalității stăpînilor : sub o umbreluță roz va defila o doamnă mică și fardată, sub o sobră umbrelă neagră se va adăposti un individ serios, o elegantă umbrelă roșie va trece printre altele negre, care îi vor face politicoase

loc. Eventual, o umbrelă cu stinghii argintii o va ciupi ușor, în treacăt.

Și apoi am ajuns la „Eva".

Nu mai fusesem niciodată acolo. În vreme ce pe tine te cuprinsese dorința de a vedea, de a pipăi, de a încerca și de a compara tot ceea ce era expus în diferitele raioane, eu, încîntat de importanța pe care mi-o dădeam, aprobam sau respingeam cu gravitate. Desigur, în clipele acelea eram inconștient de efectul nul pe care-l aveau verdictele mele ; alegerile tale țin și așa de cu totul alte criterii. După ce mi-am satisfăcut o vreme orgoliul, arătîndu-ți ce e frumos și ce nu, am început să hoinăresc de unul singur prin magazin ; așa mi-a venit și ideea năstrușnică de a-ți face un cadou. Bineînțeles că habar n-aveam ce să-ți iau. M-am oprit la raionul de bijuterii pentru simplul motiv că acolo nu era în clipa aceea prea multă lume. Se aflau în fața mea tot felul de mărgele, clipsuri și inele, toate strălucitoare, și nu știu de ce m-am gîndit că nu fuseseră prea diferite de ele nici fleacurile cu care înșelaseră conchistadorii albi pe naivii indigeni de pe pămînturile Americii. Poate că le mai rămăseseră cîteva nimicuri de atunci, poate că le scoseseră în vînzare. Așa că am început să caut exponatele care mi se păreau mai vechi. Sperînd să dau de unele cu valoare istorică.

— Nu, zău ? !

— Pe cuvînt.

— Și ai făcut tu atunci asociațiile astea ?

— Nu mai țin minte, poate le-am făcut mai tîrziu, ce importanță are ?

— Are : ai ales atît de științific, încît mi-ai cumpărat două broșe identice. Întîiul dar pe care mi l-ai făcut a fost o pereche de broșe la fel.

— Am crezut că-s clipsuri.

— Numai că nici un fel de clips nu e prevăzut cu un ac cu care să se închidă.

— Nu ?

Pe urmă am început să mă distrez în alt fel : la raionul de marochinărie era coadă mare pentru poșete. Cumpărătoarele se plîngeau că modelele erau prea mici, prea mari, că nu erau pentru purtat pe umeri, că nu erau negre, că nu erau roșii. Vînzătoarea le asculta cu un calm imperturbabil. Numai că purta vată în urechi. (Se „dedublase" : oferea spre vînzare poșete și între timp își amintea cum a dansat duminică la logodna verișorului ei și își imagina un mod deosebit de plăcut de a-și petrece duminica cealaltă, cea care era acum atît de aproape). Nu vedeam mare deosebire între toate gentuțele acelea, dar la un moment dat una dintre solicitante a descoperit o poșetă maro care a produs invidia tuturor celorlalte, toate dorindu-și numai și numai *respectiva* poșetă maro, adică nu cea din stînga ei, tot maro, sau cea din dreapta, bineînțeles tot maro. Dacă mă gîndesc bine, toate poșetele și gentuțele erau identice.

— Groaznic cum mai minți !

— Nu mint.

— Asta nu s-a întîmplat atunci.

— Nu știu, poate...

— Asta nu s-a întîmplat niciodată !

— Ba da. Apoi am fost să...

— Încurcă toate lucrurile !

— Ceea ce spune e incredibil, sau pur și simplu minte ?

— Nu știu. Lucrurile pe care le spune s-au întîmplat, dar nu așa cum le povestește el. Și e trist...

— Cînd povestește ?

— Nu. Cînd povestește își revine.

— Apoi ai plecat și strada, marele bulevard, s-a golit fără să-mi dau seama cînd. Pe toată artera, pe întreaga ei lungime nu se vedea țipenie de om.

După aceea a apărut o mașină. Venea de departe, dar creștea repede, împrăștia fum și făcea un zgomot asurzitor. Sutele de geamuri din jur zbîrnîiau. Mașina aceea avea o viteză extraordinară și se îndrepta direct spre mine. Dar nu m-a călcat, nici eu nu știu cînd m-am dat la o parte. A dispărut la fel de rapid cum apăruse.

După o vreme liniștea s-a topit. Au apărut oamenii. La orele de seară, pe marele bulevard e întotdeauna aglomerație... Magazinele...

— Nu mă crede !

— Cum adică nu te crede ? E atît de greu de crezut ceea ce-i povestești sau pur și simplu nu-și poate ea imagina ?

— Nu știu. Cred că nu-i spun ceea ce ar vrea ea să audă. Și e tristă...

— Tot timpul ? Și cînd îi povestești ?

— Nu. Cred că atunci cînd îi povestesc e atentă să „mă prindă".

— Dar și ea îți povestește ție...

— Da.

... Magazinele sînt pline, trotuarele sînt pline, automobilele trec unul după altul.

În cofetăria în care am convenit să te aștept era imposibil de găsit un scaun. La fel și pe terasă. Pe lîngă mese stăteau cei care așteptau un loc. La un moment dat am avut senzația că mă aflu în autoservirea în care prînzisem, că mă plimbam mai departe cu tava și cu bagajele sub braț. Pînă și persoanele care mîncaseră în vreme ce cutreieram cu tava în căutarea unui loc nu

mi s-au părut a fi altele decît cele pe care le aveam în față. Noi, echipa celor care așteptam, pîndeam fiecare mișcare a celor de la mese. (Ipostaza aceasta a „adversarilor" noștri era doar trecătoare, ne mîngîiam noi cu gîndul, fără a înceta însă să-i urîm). Cîte unul număra cu voce tare : „Bătrînica mai are șase linguriță, cinci, patru, trei, doi, unu, unu, unu... Ei, de data asta e chiar ultima". Ceea ce nu însemna că bătrînica se scula și pleca...

Apoi se elibera totuși o masă. Începea o luptă crîncenă : atacul pornea din toate părțile. O femeie striga „Ionele ! Ionele, aici !"

După aceea m-am așezat și eu. La o masă cu un bătrîn. Sărmanul : n-a fost în stare nici măcar să guste din prăjitura care i s-a adus ! De cîte ori ducea linguriță la gură, fie că cineva trecînd pe lîngă noi îi atingea din greșeală cotul, fie că scîrțîia un scaun... Se speria și scăpa bucata jos. Mîncatul e întotdeauna un chin atunci cînd încerci să iei numai cu linguriță, fără a sprijini prăjitura cu nimic. E greu să tai în felul acesta măcar și un fragment de tort și e o performanță demnă de a fi atribuită doar unor personaje legendare să poți să și iei respectiva bucățică în linguriță. Atunci, ca și altădată, perechile de îndrăgostiți din jurul meu sufereau sincer rănite în orgoliul lor, zîmbeau eroic și vorbeau încontinuu numai să mai amîne cu o clipă examenul linguriței.

Un cîine gras consuma la alegere o parte din dulciurile alunecate pe sub mai toate mesele.

Apoi te-ai întors. Pe bulevard s-au aprins luminile, ne opream în fața fiecărei vitrine.

— M-ai întrebat dacă mă uit la ce este expus sau la felul în care este aranjată marfa. Cînd ți-am spus că vreau să cumpăr ceva te-ai mirat.

— Mă miram că voiai un motan din cîrpe.

— Mi l-am și cumpărat.

— Cum de-ți plac asemenea lucruri ?

— Ce-i rău în ele ?

— Închipuie-ți o casă în care pe canapea își au sediul cîteva zeci de animale de puf și de cîrpe, pe dulap semenii care n-au încăput pe canapea, iar un mușunache mai mic stă legat de lampă. Apropo de lampă, din colț va arunca o lumină discretă un lampadar cu abajur cu ciucuri... El poartă halat verde cu violet, cu fluturi, foarte distins, bineînțeles. Ea un chimonou japonez de mătase. Din casetofon se aude o muzică adecvată. Copilul zîmbește în pătuțul său. Îți place ?

— Da. (Un „da" hotărît, fără rezerve, cu entuziasm).

— Ea se joacă toată seara cu diferite vietăți din cîrpe. El... El ce face ?

— Cîntă la trompetă !

— Să fim serioși ! Cum o să cînte la trompetă într-o cameră în care și așa face gălăgie casetofonul ? El se uită pe geam. Apoi se apucă să scrie o poezie. Adică nu ! Își unge uneltele din trusa mașinii Fiat 850.

Se deschide ușa. Cine intră ? Păi, cine să intre ? Prietenii.

El își pune trusa la o parte, se spală pe mîini. Ea încearcă să le facă loc oaspeților să stea jos.

Oaspeții stau jos.

Și ei stau jos.

Toți stau jos. Și copilul doarme.

Apoi beau cîte un păhărel de brandy. Sticla are o etichetă formidabilă.

Ea le arată oaspeților ultimele două jucării cumpărate.

El se plînge că mașina are ceva la bujii.

Televizorul transmite un concert simfonic.

„Unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt... unu, doi, trei..., unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă..." Oaspetele încearcă zadarnic să numere cîți violoniști sînt în orchestră. Camerele de luat vederi dau imaginea mereu din alt unghi și el pierde șirul.

Soția oaspetelui lasă capul pe umărul drept și ascultă cu frenezie. Din cînd în cînd își mișcă buzele ca pentru a fredona. În restul timpului oftează.

În vremea asta se fumează Kent.

Îți place ?

— Ești rău !

— După aceea se joacă remi. Ea cîștigă trei lei și patruzeci și cinci de bani. E foarte fericită. El pare destul de afectat de ghinionul său. Oaspetele păstrează o poziție distinsă. Soția oaspetelui numără cămășile care se văd prin ușa întredeschisă a dulapului. Copilul plînge suportabil.

Oaspetele se servește cu cea de a cincea țigară Kent. (Gazda își calcă soțul pe picior).

— Încetează !

— El...

— Încetează ! Nu vreau să te mai aud !

— Îți place mai mult spectacolul romantic ? Imaginează-ți atunci o chilie, o cameră aproape goală, văruită, albă. Caloriferele funcționează prost, sau deloc, adică nici nu sînt calorifere. Soba fumegă. Afară, prin geam, cît vezi cu ochii doar zăpadă. El, în mijlocul încăperii, cîntînd din trompetă. Ține — marțial — un picior pe taburet.

Ea, zgribulită lîngă foc, punînd din cînd în cînd cîte un lemn.

Se înserează. El, în aceeași poziție, cîntă mai departe la trompetă. Ea pune în continuare lemne pe foc. Dar zadarnic. E tot frig.

Pe cîmp lupii se adună din toate părțile împreună cu celelalte jivine și ascultă.

— De ce nu ?

— Apoi vine primăvara. După ce a venit primăvara, vine și poștașul. Aduce o scrisoare prin care El este chemat la oaste. Așa că trompetistul își îmbracă uniforma cu găitane, își ia trompeta, încalecă și dispare în galop.

În vremea aceasta Ea spală o mulțime de cămăși, cearceafuri și batiste.

Vine vara, vine toamna, cîmpul devine din nou alb. Ea șade din nou zgribulită lîngă sobă, punînd din cînd în cînd cîte un lemn ud peste focul care abia arde. În mijlocul încăperii atît de albe a rămas doar taburetul. Ea stă lîngă sobă, tremură și își aduce aminte cum cînta El la trompetă. Și-i aude cîntecul.

Și deodată, cînd vîntul suflă mai tare și casa cu încăperea spoită cu var pare mai pierdută în imensitatea mării de zăpadă, făcîndu-se aproape una cu cîmpia, cînd sărmana femeie adoarme istovită lîngă foc, legănată de cîntecul numai de Ea auzit, cineva bate la ușă.

— Nu, el trebuie să se întoarcă primăvara !

— Bine, atunci să zicem că zăpada se topește și Ea deretică prin casă după o iarnă atît de lungă, cînd deodată simte pe cineva la ușă. Ea fuge să deschidă, toată fața îi este numai primăvară, ca vremea de afară, inima ei nu poate s-o înșele, trebuie să fie El.

Și e într-adevăr El, dar nu singur ci însoțit de doi camarazi care-l duc pe targă...

— Nu-i adevărat !

— ... adus de doi camarazi buni, pe fața cărora se citește tristețea că tovarășul lor este la un pas de moarte. El rămîne însă surîzător, i se dă trompeta în mîini...

— De ce-ți bați joc ? De ce trebuie să le strici pe toate ?

— Își ia trompeta în mîinile tremurînde și lipsite de vlagă și, cu ultimele-i puteri, cîntă o preafrumoasă...

— Încetează ! Încetează odată !

— Vrei să-ți cînt ultima lui melodie ?

— Dacă o faci, nu te voi mai putea asculta niciodată cîntînd...

— Poate ai dreptate... deși... Nu te gîndești niciodată ce-ai să spui la ieșirea din scenă ? Eu mă gîndesc. Un artist trebuie să sfîrșească frumos. De ce plîngi ? Mă gîndesc numai, așa... pentru orice eventualitate. Cînd o să știu că sînt pregătit și pentru asta, probabil că n-o să mă mai preocupe.

— Eu cred că n-are decît prea multă imaginație. Ești de acord ?

— Nu.

— Se simte mai rău ?

— Nu.

— Se plînge ?

— Nu.

— Uite, am să-ți spun adevărul : depinde de el, dar și de tine, cum va trece criza.

— Ai observat ceva ciudat la ea ?

— Cum adică, ciudat ?

— Ciudat, adică mai greu de înțeles...

— Eu o înțeleg.

— Nu pricep de ce-ai venit la mine.

— Nu știu nici eu de ce, dar am venit.

— Cred că are prea multă imaginație. Ca și tine.

— Cum o să aibă prea multă imaginație ?

— Unde ai fost ?

— De ce mai întrebi ? Nu știi ?

— Cîteodată mi-e urît singură.

— Și mie. Cînd m-am pregătit să plec în dimineața asta, aproape că a trebuit să mă reții să nu alerg. Poate

că dacă erai acasă n-aș mai fi simțit nici o tragere de inimă să ies.

— Am avut o presimțire. Dar nu mi s-a întîmplat nimic rău. Mie. Atunci mi-a fost frică să nu fi pățit tu ceva.

— Ce se petrece cu noi ? Azi, întorcîndu-mă cu trenul, povesteam în continuare. Singur. Mi-am amintit de scena de la..., de atunci cînd ne-am certat și m-ai lăsat singur în mijlocul străzii. Era o uliță mai puțin umblată, eu turuiam mai departe, poate pentru a-mi demonstra că am avut dreptate, puteam să vorbesc liniștit, nu era nici un pieton prin împrejurimi care să se minuneze auzindu-mi pălăvrăgeala ; apoi mi s-a făcut teamă, cam ca azi-dimineață, strada aceea goală semăna prea mult cu bulevardul rămas pustiu după ce ai plecat prima oară, unica mașină a apărut la fel de brusc și a trecut la fel de aproape de mine ca atunci. Am început să fug, străduța întunecată era scurtă, am ajuns într-alta mai largă, populată, nu te vedeam niciunde, am luat-o spre stînga, apoi în sens opus, eram disperat, credeam că te-am pierdut ; un vehicul tocmai pleca din stația de autobuz, prin geamul din spate am văzut la început motanul de cîrpe pe care l-ai cumpărat, apoi te-am zărit și pe tine. Autobuzul a luat viteză, eu fugeam cît puteam de repede în urma lui, pînă la urmă m-ai observat și tu, nu știam ce gîndești, mi-era imposibil să mă mai uit și la expresia feței tale, eram disperat că n-o să mă mai pot ține mult timp după mașină, așa că îți spuneam tot ce îmi trecea atunci prin cap că trebuie să-ți comunic ; un stop m-a mai lăsat să răsuflu cîteva clipe, apoi ai coborît și tu la prima stație.

— Nu mi-ai spus niciodată ce ai strigat cînd alergai în urma autobuzului.

— Ce importanță mai avea din moment ce te-am ajuns ? Voiam doar să mă asigur, pentru cazul în care nu te-aș mai fi găsit, că ți-am spus atunci tot ceea ce-ți spun de o viață.

— Știi... te-am văzut ieșind de la medic.

— Mă urmărești ?

— Nu. Sînt doar mereu cu tine.

— Da... mă interesam... Dar tu ce făceai acolo ?

— Și eu tot așa... pentru o consultație. Dar nu te simți bine ?

— Ba da. N-am fost pentru mine... M-am interesat în legătură cu tine.

— Bine, dar eu... eu sînt sănătoasă.

— Și mie tot așa mi-a spus de tine. Dar ce ți-a venit să mergi la el din cauza mea ?

— Sînt obosită. E tîrziu.

— Dormi ?

— Nu. Povestește-mi pînă ce adorm !

— Ce povestim ?

— Despre excursia la Predeal *).

*) Între timp medicul aștepta o veste de la ei. I-au spus că fiecare zi le oferă material de povestit pentru alte patru-cinci zile. Și pentru că doctorul știa că nu trăiești pentru o zi alte patru-cinci care să-ți dea răgazul să povestești în felul acesta, nu i-a crezut și îi păstră în registrul său ca pe niște cazuri identice și încă nerezolvate. Dar se gîndea cu plăcere la ei și își spunea că, la urma urmei, nici nu sînt cu adevărat bolnavi.

POVESTIRI FANTASTICE

INELUL DOMNULUI SILAR

Partea întîi

I

Sala de aşteptare oferea un adăpost modest puţinilor călători abia sosiţi ce aşteptau autobuzul. Trenul venea zilnic la ora 20 şi 20 de minute, dar autobuzul sosea în staţie în jurul orei 22. În felul acesta culegea şi călătorii care ajungeau cu personalul din direcţia opusă şi chiar şi aşa abia reuşea să-şi acopere cheltuielile de întreţinere. Pe vremuri, cînd nu exista autobuz, în faţa gării aşteptau mereu două-trei şarete.

Sala de aşteptare era o încăpere în care cu greu ar fi putut intra cincisprezece inşi ; cele cîteva scaune şi bănci stăteau în jurul unei mese de biliard ce stîrnea nedumerirea călătorilor şi chiar şi a personalului gării. Cîteva anunţuri vechi greu lizibile, cîteva vederi înrămate şi un tablou înnegrit de fum de ţigară încărcau şi mai mult încăperea ; o ladă cu pămînt păstra rămăşiţele unui ficus putrezit.

Cinci oameni se aflau în seara aceea în aşteptarea autobuzului. Pe o bancă, o pereche tînără dormita izolată, în timp ce trei bărbaţi şedeau tăcuţi pe scaune. Unul, ţăran după straie, mînca ceva dintr-un şervеţel ; al doilea dormea cu capul pe geamantanul aruncat pe masă, iar al treilea, un om în vîrstă, fuma pipă şi din cînd în cînd scotea un hîrîit ce putea să pară o tuse, dar la fel de bine şi o încercare timidă de a lega o conversaţie. Cu timpul se dovedi a fi într-adevăr o tuse seacă,

pe care n-o mai luai în seamă, dar care, dacă nu revenea la intervale relativ egale, dădea impresia unui ceasornic oprit. Bărbatul cu pipa părea că se gîndește profund la ceva și își ținea ochii întredeschiși, dar respirația regulată arăta că a ațipit. Ceea ce putea să pară ciudat era faptul că fața sa nu arăta destinsă ca la majoritatea oamenilor care dorm ; fălcile încordate păstrau mai departe pipa stinsă între dinți.

După un timp, cel ce dormea cu capul pe masă se sculă și ieși în ploaie. În timp ce bătrînul deschidea ochii și-și aprindea pipa, țăranul îl întrebă :

— Ați venit la odihnă ?

Celălalt dădu afirmativ din cap.

— Stați mult ? Știți, eu sînt de aici din sat și am o cameră pentru oaspeți. Acum nu e ocupată. Am și telefon.

— Am reținut o cameră la o cabană.

Un timp fu liniște, apoi țăranul întrebă :

— Și prietenul dumneavoastră ?

— Care prieten ?

— Domnul care a ieșit afară.

Cel cu pipa dădu din umeri :

— Nu știu.

După vreo cinci minute, țăranul zise :

— Știți, stau numai cu nevastă-mea și n-avem copii. La noi e liniște. Poate că prietenul dumneavoastră...

Dar bătrînul nu-l lăsă să continue :

— Nu știu, întreabă-l pe el. Și după un timp adăugă : De fapt nu mi-e prieten. Nici nu-l cunosc.

— Bine, dar în tren ați stat de vorbă tot timpul...

— Și ce-i cu asta ?

— Dacă nu v-ați fi cunoscut, vorbeați altfel...

— Aha, făcu cel cu pipa și miji din nou ochii ca pentru a gîndi la ceva foarte important.

Înainte de a apuca să adoarmă, țăranul îi zise :

— Nu trebuia să vă supărați, am vrut doar să-l ajut...

Celălalt deschise din nou ochii.

— Ce spui ?

— Ziceam că nu trebuia să vă supărați.

— Nu m-am supărat.

Se făcuse zece și jumătate, cînd sosi autobuzul.

II

Dr. Poolo coborî scara din interiorul cabanei la care trăsese. Din cauza timpului nefavorabil era singurul chiriaș și se simțea ca un senior medieval în clădirea veche, fără lumină electrică și cu scările de lemn sculptat ; un administrator, un bucătar și o femeie de serviciu formau lumea sa de supuși.

O masă și scaune cu speteze înalte ocupau partea centrală a încăperii spațioase care servea drept sufragerie. Cerul continua să fie întunecat și cu toate că era aproape amiază, încăperea rămînea în semiobscuritate. Abia după ce se așeză la masă, Poolo îl observă pe bărbatul care ședea pe un scaun lîngă perete.

— Bună ziua, îi spuse țăranul, ridicîndu-se în picioare.

— Bună ziua, răspunse dr. Poolo.

După aceea se așeză mai comod, sprijinindu-se de mînerele și de speteaza scaunului. Afară, departe, se auzi mugetul prelung al unei vaci, după care doar ploaia ce cădea pe geam. Într-un tîrziu, țăranul zise :

— Eu aduc din sat domnului Ahbar cele necesare mîncării.

— Cine-i domnul Ahbar ?

— Domnul administrator al vilei. Domnul acela mic și chel.

— A, da, răspunse dr. Poolo, după care începu să pufăie din pipă. De ce nu stai jos ?

— Aștept să se mai oprească puțin ploaia, zise țăranul așezîndu-se. Știți, prietenul dumneavoastră locuiește la mine.

Poolo se mulțumi să mîrîie ceva, dar poate că de fapt tușise ca de obicei.

— M-am gîndit că poate vreți să-i transmiteți ceva sau să-i scrieți o scrisorică.

Poolo fu izbit neplăcut de cuvîntul „scrisorică". „Scrisorici" pot să-și scrie iubiții între ei sau verișoarele după un bal reușit.

— Cui să-i scriu o... scrisorică ?

— Prietenului dumneavoastră. Credeam că v-ar face plăcere.

Răpăitul ploii, hîrîitul lui Poolo și pufăitul pipei erau singurele zgomote din încăpere. După un timp, bătrînul se întrebă dacă țăranul nu-și reține respirația. Scara forma cu peretele un unghi drept și colțul în care ședea țăranul devenea, prin lentilele ochelarilor, aproape invizibil.

— Cu ce se ocupă chiriașul dumitale ?

Întrebarea căzu stupid și Poolo fu primul care-și dădu seama. Celălalt tăcu o vreme, apoi zise :

— Cred că s-o fi sculat și el de-acuma.

Poolo avu senzația pe care o are cineva la volan, cînd mașina se oprește brusc la doi milimetri de un zid, după ce frîna n-a reacționat cîteva secunde.

— Da, probabil că s-o fi sculat.

— Așa cred. Ieri seara mi-a spus că, dacă tot vin pe aici, să vă aduc asta.

În încăpere se întunecase de-a binelea și afară ploaia cădea în ropote. Țăranul se ridicase de pe scaun și Poolo abia putu să vadă cum desface cu grijă o legătură din care scoate cu mare băgare de seamă un pachețel pe care îl așează pe masă.

— Ce-i aia ?

— Domnul, adică prietenul dumneavoastră, a spus că, dacă tot vin pe aici, să vă aduc asta.

Poolo trebui să se scoale și să ocolească masa lungă pentru ca să recunoască tutunul de pipă egiptean. Apoi se așeză la loc pe scaunul pe care șezuse și pînă atunci. Tutunul de pipă egiptean era greu de procurat și Poolo consuma cu avariție jumătatea de pachețel care îi mai rămăsese.

— Acum trebuie să plec, spuse țăranul. Atunci ce să-i spun ?

— Transmite-i salutări și poftește-l te rog aici, dacă-i face plăcere.

Țăranul păru ușurat. Cînd trecu pe lîngă Poolo spre ieșire, acesta fu izbit de un miros de parfum.

— Dumneata te dai cu parfum ?

— A, îl am de la nevastă-mea, spuse țăranul în timp ce ieșea.

III

Domnul Ahbar, administratorul mic și chel, susținea că de douăzeci de ani, de cînd se afla la cabană, de prin 1915, nu apucase un sezon atît de blestemat. Se împlinea

o săptămînă de cînd ploua și vremea se înrăutățea în continuare. Drumul devenise greu utilizabil și țăranul venea călare. Cu fața rumenă, domnul Ahbar îl anunță pe dr. Poolo că un muncitor reușise să urce la cabană și că acum instalează telefonul. Poolo se uită pe fereastră și întrebă :

— Aveți firele de înaltă tensiune în apropiere. De ce nu introduceți și lumina electrică ?

— Asta nu-i așa de simplu, spuse domnul Ahbar, tărăgănînd vocalele.

Poolo renunță să afle de ce nu-i așa de simplu. Rezemat de speteaza scaunului, își fuma alene pipa. În încăpere era prea puțină lumină pentru citit, iar pe masă, în fața sa, se afla o carte deschisă la prima pagină, dar cu scoarțele în sus. Poolo iubea confortul și, lipsit aici de tabieturile vechi, își căuta altele noi. Începuse să se atașeze de scaunul lui din sufragerie și, zilnic, înainte de prînz, stătea acolo de vorbă cu țăranul. Nu reușise să afle nimic deosebit despre „prietenul său", dar țăranul îi aducea mereu salutări de la acesta.

Cînd telefonul fu gata, lui Poolo îi reveni cinstea de a-l folosi primul. Își aminti că atunci cînd țăranul i-a oferit cazare, i-a spus că are și telefon. Domnul Ahbar îi făcu legătura și dr. Poolo întrebă :

— Dumneavoastră sînteți chiriașul ?

O voce groasă îi răspunse :

— Da.

— Vreau să vă mulțumesc pentru tutun.

— Pentru ce tutun ?

— Nu dumneavoastră mi-ați trimis tutunul ? În receptor se auziră cîteva sunete confuze, apoi se așternu o pauză. Alo, mai sînteți pe fir ?

— Da.

— Poate am greșit numărul.

— Se poate, spuse vocea și Poolo auzi cum celălalt întrerupe legătura.

— Funcționează bine ? întrebă domnul Ahbar.

— Foarte bine ! zise Poolo. Apoi se așeză pe scaunul său, se rezemă de spetează și închise ochii. Fața i se destinse. Poate că domnul Ahbar formase un număr greșit sau poate că țăranul avea mai mulți chiriași. Sau poate că țăranul făcuse singur rost de tutun... Pe drum se auzeau tropotele unui cal.

După un timp, Poolo îl simți pe țăran intrînd în încăpere și așezîndu-se la locul lui în colțul pe care-l făcea scara interioară cu peretele camerei.

— Spune-mi, zise Poolo, de unde ai luat tutunul pe care mi l-ai adus ?

— De la domnul, prietenul dumneavoastră, răspunse țăranul și Poolo observă că nu se miră de întrebare. Dînsul mi-a spus că dacă...

Dar Poolo nu-l lăsă să termine :

— Știu, știu. După o pauză, Poolo continuă : Vezi, acum avem și noi telefon ; am vorbit cu dînsul și nu știe nimic.

Țăranul nu răspunse imediat.

— Cînd ați vorbit cu dînsul ?

— Mai-nainte, zise Poolo. Țăranul se juca zăngănind un pumn de mărunțiș. Un ban îi scăpă pe jos și acum era preocupat să-l caute. De ce-ai întrebat ?

— Ce ?

— Cînd am vorbit cu el.

— Păi, domnul, adică prietenul dumneavoastră, e la club pe vremea asta.

— Dumneata ai mai mulți chiriași ?

— Numai pe el, zise țăranul, ridicîndu-se cu banul găsit. Poate s-o fi întors azi mai devreme.

Brusc, lui Poolo totul i se păru stupid. Prietenul acesta care exista doar în discuțiile cu țăranul și care-i trimitea tutun egiptean... Dar de unde avea tutunul egiptean ?

Un zgomot îl făcu să tresară. Telefonul țirîi strident și prelung. Apoi mai sună o dată și încă o dată.

— Nu ridicați receptorul ?

— Ridică-l dumneata !

— Da, zise țăranul, la telefon. Apoi acoperi microfonul cu mîna. E prietenul dumneavoastră.

— Bună ziua, zise Poolo, luînd receptorul.

— Bună ziua, răspunse vocea de bas de la capătul celălalt al firului.

— Tot dumneavoastră sînteți ?

— Care ?... Nu înțeleg...

— Știți, mai înainte v-am întrebat de tutun...

— Ce voiați să știți ?

— Dacă dumneavoastră mi l-ați trimis.

După o pauză, vocea întrebă :

— Doriți tutun ?

— Nu, adică voiam să vă mulțumesc...

— A, nu-i nevoie, răspunse vocea.

— Dar dumneavoastră l-ați trimis ?

— Am trimis niște tutun de pipă egiptean, dar poate că dumneavoastră l-ați primit de la altcineva.

— De ce n-ați reacționat mai înainte cînd v-am telefonat ? Mă refer tot la povestea cu tutunul.

— Sînt un om prudent. Oricine-mi poate da telefoane ca să mă întrebe dacă nu i-am trimis una sau alta. Iar eu nu pot să știu cu ce scop sînt întrebat.

— Bine, dar am vrut doar să vă mulțumesc !

— Nu e vorba de dumneavoastră, zise vocea de bas și adăugă : Poți avea atît de ușor neplăceri.

— Ce neplăceri ?

— Nu puteam să fiu sigur cine mă întreabă.

— Dar vă sunasem eu.

— Asta nu puteam să știu.

— Și acuma de unde știți că sînt eu ?

— Acuma-i cu totul altceva, acum v-am telefonat eu dumneavoastră.

După o altă pauză Poolo întrebă :

— Și de ce m-ați sunat ?

— Am vrut să vă salut.

— Vă mulțumesc, domnule !

— La revedere !

— La revedere !

Poolo așeză cu mare băgare de seamă receptorul în furcă. Îi veni în minte gîndul că poate nici nu vorbise cu chiriașul țăranului, ci cu cine știe cine. Vru să-l întrebe pe țăran, dar era singur în cameră.

IV

În aceeași seară, dr. Poolo a trebuit să-și împartă suveranitatea asupra cabanei. Noul chiriaș se numea Avici și era preot. Sosi tocmai cînd dr. Poolo ședea la masa de seară în marea sufragerie. Domnul Ahbar, care acum își împărțea atențiile între cei doi chiriași, se învîrtea fără nici un rost făcînd prezentările și spunînd tot felul de prostii despre cabană, vreme și religie. Apoi îl conduse pe preot sus, în vreme ce bucătarul îi căra cele două geamantane imense.

Cînd coborî și preotul la masă, dr. Poolo terminase de mîncat și ședea rezemat, cu pipa aprinsă între dinți.

Avici luă loc în celălalt capăt îngust al mesei și începu să cineze în tăcere. Cîte o lampă de petrol stătea pe fiecare margine a mesei și lumina se pierdea înspre pereții încăperii devenită imensă, fără de sfîrșit.

După ce termină de mîncat, preotul se șterse cu șervețelul și și-l desfăcu de la gît. Avea o față palidă și doi ochi micuți, în contrast cu fruntea uriașă încadrată de păr alb.

— Sînteți de mult timp aici ? îl întrebă pe doctorul Poolo, în timp ce-și aprindea o țigară.

— De cîteva zile.

Poolo gîndi : acum o să mă întrebe cît stau. Sau poate va trebui să-l întreb eu cum a călătorit. Dar preotul zise :

— La țară se păstrează mai ușor vechile obiceiuri.

— Mda, făcu Poolo și tuși.

— Am călătorit cu un prieten, continuă preotul. Abia am ajuns la vila aceasta și un țăran mi-a și transmis complimente de la el.

Poolo tresări :

— De la cine ?

— De la prietenul meu.

— Îl cunoașteți ?

— Pe cine ? întrebă preotul, sincer surprins.

— Voiam să întreb... cu ce se ocupă.

Preotul își scutură scrumul de la țigară.

— Am fost colegi de școală. Apoi drumurile ni s-au despărțit. Știu că e farmacist aici. Poolo continua să-l privească întrebător. A fost un individ cam deochiat. I-a rămas o boală de gît.

— Vorbește gros ?

— Nu poate vorbi aproape deloc. De aceea s-a îngropat aici. O tumoare, adăugă preotul și oftă.

Fumară un timp în tăcere.

— Aveți un tutun foarte plăcut, zise preotul.

— Într-adevăr, aici oamenii sînt surprinzător de politicoși. Tutunul ăsta mi l-a trimis un prieten, numai că ăsta vorbește gros.

Preotul pufăi din țigară, apoi o stinse în scrumieră. Poolo îl privi cu luare-aminte : lumina galbenă a lămpii releva fața cadaverică, iar fruntea lată și obrajii supți îi dădeau un aer distant.

— Dumneavoastră sînteți un preot bun ?

Părintele își aprinse o nouă țigară.

— Nu știu. Credincioșii mei s-au obișnuit cu mine și eu cu ei. Ei știu că mă pot găsi oricînd au nevoie de mine. Totuși, o lună pe an lipsesc de la slujbă. Îmi place să călătoresc și am călătorit mult. Acesta este primul an în care nu călătoresc aiurea. Îmbătrînesc și am nevoie de puțină liniște. Cred că de aceea ați venit și dumneavoastră aici.

Poolo nu răspunse. Își adună pipa, tutunul, tocul de la ochelari și îi ură noapte bună părintelui. Apoi urcă scara, luminîndu-și drumul cu o lampă de petrol.

Jos, preotul aruncă țigara și Poolo îl auzi rugîndu-se.

V

Dr. Poolo petrecu o noapte rea. Avu dureri, febră, și nu putu adormi decît în zori. Se trezi spre prînz, iar cînd coborî în sufragerie îl găsi pe preot șezînd acolo unde îl lăsase seara trecută.

— Bună ziua, salută Poolo. Apoi adăugă ca pentru a se scuza : am avut o noapte proastă și am reușit să adorm abia spre ziuă.

— Eu, de un timp, nu mai reușesc să adorm aproape deloc, răspunse preotul. Acum vă simțiți mai bine ?

— Mulțumesc, zise Poolo și se așeză.

— V-a căutat prietenul dumneavoastră. Mă mir că a reușit să răzbească pînă aici.

— Care prieten ? întrebă Poolo și adăugă imediat ca pentru a se justifica : cum arăta ? Știți, am mai mulți prieteni...

— Păi, cel care v-a adus tutunul.

— De unde știți ?

— V-a mai lăsat un pachețel, și preotul aruncă ușor un pachet de tutun egiptean peste masă.

— De ce nu m-a așteptat ?

— Nu știu, întrebați-l pe administrator !

— Spuneți, părinte, credeți că omul poate găsi undeva un loc unde să aibă într-adevăr liniște ?

— Vă referiți la lumea pămînteană ?

— La care alta ?

— Nu uitați că sînt preot ; biblia ne învață că mai există și o altă lume.

— Sigur, părinte, dar eu mă gîndeam la viața asta.

— V-am spus că-mi place să călătoresc. Am hoinărit mult, dar n-am fost peste tot. E bine ca omul să călătorească. Sînt grec, dar bunicii mei au purtat un nume sîrb. Poate că sîngele meu grecesc mă face să-mi placă să călătoresc.

— De ce tocmai sîngele grec ?

— Pentru că grecii au călătorit întotdeauna ; aveau un cult al călătoriei și acesta este unul dintre marile secrete ale supremației lor culturale. Băgați de seamă, și alții au călătorit și au avut chiar călători mai vestiți, dar au plecat fie pentru cuceriri, fie pentru negoț, fie siliți de împrejurări. Grecii au călătorit pentru altceva. Și poate de aceea au rămas atît de săraci.

Poolo nu-l asculta atent. Preotul nu-i răspundea la întrebări, ci vorbea despre ale lui.

— Și dacă nu accept pachețelul ?

— De ce să nu-l acceptați ?

— Așa...

— Pe mine m-a rugat doar să vi-l predau.

Bucătarul intră în sufragerie aducînd castronul cu supă, preotul își înnodă șervețelul la gît și se pregăti pentru masă. Dr. Poolo, care de obicei mînca mult, abia se atinse de farfuria din fața sa. Ca și în ajun, preotul tăcu tot timpul mesei. Cînd termină, Poolo îl întrebă :

— Părinte, există prieteni pe care nu-i cunoaștem ?

— Biblia ne învață că...

— Nu biblia, părinte ; aici, pe lumea asta.

— Biblia ne învață și despre lucrurile de pe lumea asta. În orice caz, cealaltă lume ne este inaccesibilă de aici. Căci altfel ar fi un tîrg. În principiu, toți oamenii care nu ne cunosc nu ne sînt dușmani.

— Bine, dar ne sînt prieteni ?

— Unii, poate.

— Dar cei care ne trimit tutun ?

— Cei care ne trimit tutun ne cunosc.

— Și dacă nu ne cunosc ?

— Dacă nu ne-ar cunoaște, n-ar ști că fumăm și atunci nu ne-ar trimite tutun.

Preotul îi vorbea ca unui copil.

— Și dumneavoastră vi se întîmplă, părinte ?

— Ce anume ?

— Să vi se trimită tutun ?

Avici îl privi cu luare-aminte :

— Cine a mai auzit ca străinii să trimită tutun preoților ? V-am spus că nimeni nu vă obligă să acceptați pachețelul.

Poolo se simți foarte obosit.

— Iertați-mă, părinte, nu mi-e bine, trebuie să mă întind. Nu luați în seamă cele ce v-am spus.

Ajuns în camera sa, se dezbrăcă și se culcă în pat. Peste cîteva minute își făcu apariția domnul Ahbar.

— Mi-a spus părintele că vi-e rău. Aveți nevoie de ceva ?

— Spune-mi, te rog, dumitale ți-a răspuns vreodată părintele direct la o întrebare ?

— Da.. Cred că da... Dar, nu l-am întrebat decît cum se simte la noi și ce fel de mîncare îi place.

— Mie mi-ar fi spus doar ce crede biblia despre mîncare sau cum s-ar simți diferitele popoare la dumneata în cabană.

— Nu trebuie să vă supărați pe el, domnule doctor.

— De ce crezi că m-aș supăra pe el ? Nu m-am supărat de ani de zile pe nimeni.

Domnul Ahbar mormăi ceva nedeslușit și ieși.

VI

Vremea se mai îmbunătățise. Ploaia stătuse și un cer zdrențuit lăsa să-i scape cîteva raze de soare. Poolo se plimba acum în jurul cabanei sau ședea cu o carte în chioșcul din grădină. Preotul suferea îngrozitor de reumatism. Stătea pe scaunul său din sufragerie și făcea pasiențe, în timp ce discuta meniul cu domnul Ahbar și cu bucătarul. În ziua precedentă țăranul nu venise și trebuia improvizat ceva. Un tînăr elegant, cu un sac de drum, intră în cabană.

— Bună ziua, spuse tînărul, în timp ce-și arunca neglijent sacul pe podea.

În cinci minute fu instalat, prezentat părintelui și investit drept cel de-al treilea chiriaș.

În sfîrșit, rămas singur cu preotul, tînărul se așeză la masă urmărind pasiența. Avea vreo douăzeci și ceva de ani, era înalt, elegant și politicos.

— Nu sînt prea mulți musterii aici, observă el.

— Spre norocul nostru, răspunse preotul.

— Ce vreți să spuneți ?

— Că doar la cîrciumă găsești multă lume !

— Ei, se mai găsește și altundeva lume multă.

— Da, dar eu mă refeream la cîrciumă, încercă preotul să încheie discuția.

Dar celălalt continuă ; avea o voce rece :

— Locuiți de mult timp aici ?

— De cîteva zile.

— Și celălalt domn ?

— Nu știu ; cînd am venit, era aici.

— Singurul chiriaș ?

— Da.

În cameră se lăsă liniștea. Îmbunat de întorsătura fericită pe care o luase pasiența, preotul întrebă :

— Stați mult ?

— Poate. Vă deranjează dacă fumez ?

Tînărul scoase de undeva o mică pipă englezească „Derby" și începu s-o umple cu tutun.

— Cum vi se pare celălalt domn ?

— E un om bătrîn..., răspunse preotul.

— Cîți ani are ?

— Nu știu, dar e mai bătrîn decît vîrsta pe care o are.

— Foarte interesant, făcu tînărul. Credeți că are necazuri ?

— Toți avem necazuri.

— Da, dar poate-l roade ceva...

— Poate. Nu sînt aici decît de cîteva zile. Nu-i sînt duhovnic.

— E în grădină ?

Preotul nu răspunse. Pasiența intrase într-un punct mort.

— Nu iese, zise preotul, în timp ce-și aduna cărțile.

— Numele meu e Thor Jock și am venit aici să anchetez împrejurările în care a murit domnul Silar.

— Fă-ți treaba, spuse preotul, în timp ce-și desfăcea cărțile pentru o nouă pasiență. Cine era domnul Silar ?

— A sosit în stațiune de mai multe zile și a tras la un țăran. Se spune că singurul om cu care întreținea relații aici ar fi fost doctorul Poolo.

Preotul își părăsi ocupația pentru a-l urmări mai atent pe Thor Jock. Acesta însă tăcea și urmă abia într-un tîrziu ;

— N-aș vrea să știe de ce am venit.

— Și mie de ce mi-ați spus ?

— Fiindcă bănuiesc că dumneavoastră nu aveți ce ascunde.

Preotul îl mai privi un timp, apoi își continuă pasiența.

— Domnul Silar a fost asasinat ?

— Nu știu, părinte.

Cei doi bărbați nu-și mai vorbiră pînă la prînz.

Dr. Poolo îl primi pe Thor Jock cu răceală. Cînd acesta ieși să se schimbe, îi spuse preotului :

— Acum va începe balamucul !

— Ce vreți să spuneți ?

— Și-o fi adus și un radio cu galenă... Sau strînge fluturi... Sau o să ne citească versuri.

După prînz cei trei bărbați rămaseră în sufragerie. Fumau.

— De unde reușiți să vă procurați tutun egiptean ? întrebă Thor Jock într-o doară.

— L-am primit întîmplător, răspunse dr. Poolo și-i întinse punga.

După ce trase cîteva fumuri, Thor Jock zise :

— Excelent tutun ! N-ați putea să-mi dați și mie adresa ?

— Regret, dar îl am de la un prieten, încheie Poolo discuția.

— Da, da, trebuie să fii de foarte mult timp prieten cu cineva, pentru a-ți trimite asemenea comori !

Preotul Avici tuși stînjenit și începu să facă o pasiență. Din cînd în cînd mîrîia ceva, dojenind cărțile.

VII

Femeia de serviciu avea o fetiță. În timp ce Poolo coborî scările, îl auzi pe preotul Avici povestindu-i copilului așezat în fața sa pe un scăunel :

— A fost odată un băiat rău care a plecat în pădure. A mers el cît a mers și la un moment dat n-a mai știut unde se află. Și în pădure era întuneric și frig și băiatului i s-a făcut frică. A început să plîngă și l-a rugat pe Dumnezeu să-i arate drumul spre casă. Lui Dumnezeu i s-a făcut milă de băiat și i-a arătat drumul. Dar cînd a ajuns acasă, băiatul a rîs de Dumnezeu, zicînd că el putea veni și singur acasă, dacă ar fi vrut. Altădată s-a dus la scăldat. Apa era adîncă și băiatul nu știa să înoate.

Atunci a început să se roage iar și Dumnezeu l-a scos la mal. Dar copilul a rîs după aceea de Dumnezeu, zicînd că lui i-ar fi venit foarte ușor să iasă și singur la țărm. În altă zi, băiatul a plecat de acasă și a întîlnit pe drum un lup. Lupului îi era foame, pentru că nu mai mîncase de mult. Și iar s-a rugat băiatul, dar Dumnezeu nu l-a mai ajutat. L-a mîncat lupul.

Preotul tăcu și căută o țigară.

— Ce-a făcut ? întrebă copilul.

— L-a mîncat, zise preotul.

— De ce l-a mîncat ?

Femeia, care stătea în ușă, luă copilul în brațe și-l duse afară.

— De ce l-a mîncat, mamă ?

— Fiindcă i-a fost foame, răspunse femeia în timp ce închidea ușa.

— De ce i-ai spus povestea asta ? îl întrebă dr. Poolo pe preot. Copilul ăsta încă nu crede în Dumnezeu.

Sosi țăranul. Părea trist și se vedea că are necazuri. Se așeză în colțul lui obișnuit, dar deoarece preotul avea două lămpi de petrol în fața sa, Poolo putea acum distinge bine figura țăranului. Acesta le povesti cum murise chiriașul său. Cînd intră Thor Jock, țăranul zise, arătîndu-l :

— V-o fi spus și dumnealui...

Dr. Poolo îl privi pe Thor Jock.

— Deci asta era...

Preotul găsi prilejul să fie profund :

— Nu vă supărați pe el, domnule doctor, își face datoria.

Thor Jock se înclină în felul său rigid :

— Părintele are dreptate... Am fost trimis aici pentru a ancheta în legătură cu moartea domnului Silar.

— Deci dumneata crezi că a fost asasinat ?

— Nu fac nici un fel de presupuneri.

— Cum așa ?

În loc de răspuns, Thor Jock dădu din umeri.

Țăranul zise :

— Domnul Silar, Dumnezeu să-l ierte, v-a lăsat ceva, și îi întinse lui Poolo un plic.

Poolo îl luă, vru să-l deschidă, apoi se răzgîndi și i-l întinse lui Thor Jock :

— Nu dorești să-l vezi dumneata mai întîi ?

— Domnule doctor, ancheta este condusă de mine. Înțeleg prin acest fapt cel puțin două lucruri, și anume : în primul rînd, numai eu pot să hotărăsc ce am de făcut în această privință și tot eu sînt acela care vă poate spune ce nu ar fi indicat să faceți dumneavoastră, adică ceilalți. Nu trebuie să dați prezenței mele o importanță mai mare decît se cuvine.

— Cum doriți, răspunse Poolo. Menționez doar că primesc pentru prima oară un rînd scris de la domnul Silar.

Thor Jock se înclină și ieși din cameră.

Plicul conținea un inel și o scrisoare în care domnul Silar îl ruga pe dr. Poolo să-i transmită personal inelul unui anumit Willybald Frühe, a cărui adresă o poate găsi în orice carte de telefon a capitalei. Inelul nu are o valoare deosebită, scria în continuare domnul Silar, dar pentru Wilibald Frühe ar putea însemna totuși mult. De asemenea, domnul Silar îl ruga să rezolve, dacă se poate, toată afacerea personal și în cel mult o săptămînă, așa cum i-a promis dealtfel domnul Silar aceluiași Willybald Frühe.

VIII

Compartimentul era gol, atunci cînd dr. Poolo se așeză. Trebuise să schimbe trenul și așteptarea în gări îl irita dintotdeauna. Nu mai putea să guste tihna cu care, în sfîrșit, începuse să se obișnuiască. Se întreba dacă nu cumva domnul Silar murise doar pentru a-l împinge pe el, Poolo, înapoi în vîltoarea din care niciodată nu reușise să scape. Poolo avea numai admirație pentru Avici și pentru cei ca el, care întotdeauna au timp să-și mănînce prînzul în tăcere, cu șervețelul prins la gît. Nu-i invidia, pentru că nu invidia pe nimeni, dar era înclinat să-i creadă mai fericiți decît el.

Thor Jock îl poftise pe dr. Poolo să treacă pe la biroul său, cînd va veni în capitală. Urma să dea o declarație. Acum, în tren, Poolo își storcea creierii gîndindu-se la ceea ce avea să scrie. Ce știa el despre răposatul domn Silar ? De conversația de la venire nu-și putea aminti ; figura străinului îi dispăruse și ea din memorie. Ținea minte doar că purta o haină de piele și galoși și că obișnuia să-și piseze vecinii de compartiment, cerîndu-le să închidă ușa sau geamul pentru că, pretindea el, e deosebit de sensibil la curent. Îi rămăsese în memorie vocea profundă de bas. Cam puțin.

Ațipi. Noaptea obișnuia să stea ore în șir cu ochii închiși pe scaunul din fața biroului său, înainte de a se putea hotărî să se ducă la culcare și de multe ori adormea așa. Acum, îl trăgeau la somn legănatul trenului și zgomotul monoton al roților.

Nu dormi mult și deșteptîndu-se, auzi discutîndu-se despre moartea domnului Silar. O doamnă, ce ședea alături de el, le povestea celor doi bărbați așezați pe bancheta cealaltă ce om bun și cumsecade a fost domnul

Silar, singurul lucru care i se putea reproșa fiind ura sa față de cîini și față de pisici. Odată, un subaltern care obișnuia să vină la birou condus pînă la poartă de cîinele său, fu cît pe aci să fie asasinat de domnul Silar ; scăpase numai cu pierderea slujbei. În rest, era un domn de treabă, cu gust și rafinament în tot ce făcea.

Femeia avea o voce de precupeață și povestirea ei suna a bîrfă.

IX

Dr. Poolo se duse, ras proaspăt și după un dejun reconfortant, la Galeriile August Dan. De obicei, cînd sosea dimineața în capitală, acesta era primul său drum. Galeriile fuseseră frecventate dintotdeauna de un număr relativ mare de oameni.

La ora aceea de dimineață, Galeriile erau aproape pustii ; obișnuiții casei se adunau abia spre orele prînzului într-un du-te-vino ce amintea de forfota unui ultrafrecventat restaurant de lux la orele de vîrf. Apoi sălile lîncezeau din nou pînă seara. Atunci fiecare avea timp să vină, să vadă și să audă repede ultima noutate, pentru că Galeriile se închideau zilnic la ora 20 și 15 minute, tocmai cînd lumea se simțea cel mai bine. Gurile rele susțineau că obiectul cel mai valoros al Galeriilor era însuși proprietarul lor, domnul August Dan. La început, publicul intra mai ales la vernisaje. Cu timpul, însă, după ce-l văzuse și-l auzise pe August Dan, cei mai mulți începură să frecventeze Galeriile atunci cînd știau că-l găsesc pe el acolo.

În ziua aceea, dr. Poolo se așeză pe o bancă într-una din sălile din fund. În fața sa, pe o pînză înrămată, un arlechin se juca trist cu o minge. Ca la fiecare revedere cu Galeriile August Dan, Poolo se simțea desprins de toate mizeriile cu care venise de afară. În tren, nu reușise să scape de gîndurile care-l frămîntaseră. Acum, domnul Silar dispăruse ; apăruse în schimb Bahadur. Uriașul domn intră în sala în care se afla și Poolo și acesta avu impresia unui cutremur de pămînt. Proprietar al mai multor ziare, era unul dintre cei care influențau cele mai importante afaceri ale timpului. Spre deosebire de alții, Bahadur nu se ascundea după secretarele sale, ci era accesibil oricui se nimerea să-i iasă în cale ; simțea nevoia să impresioneze și se pare că acesta era scopul întregii sale existențe. Niciodată nu se vorbise despre el ca despre „domnul Bahadur". El era Bahadur și nu domnul Bahadur, așa cum nici Shakespeare n-a fost poetul Shakespeare, ci doar Shakespeare.

Se așeză lîngă dr. Poolo și începu să vorbească :

— Arlechinul acesta este un rahat. E perfect tehnic, e perfect compozițional, dar e totuși un rahat. Cînd priveam arlechinii lui P. eram fericit. Au venit și alții și au făcut arlechini, dintre care unii chiar foarte buni. Azi nu te mai poți mișca de ei și arlechinii încep să devină un pericol public la fel ca și comediile americane sau ca versurile albe. Cu cît sînt epigonii mai talentați, cu atît sînt mai periculoși. Noroc că, în timp ce scurmă la statuia maestrului, mulți se întîmplă să moară și atunci leșurile lor îi ridică soclul. Alții nici pentru asta nu-s buni și-și dau duhul în paturile lor.

Spre prînz, cînd Galeriile gemeau de lume, Poolo, care moțăia în biroul lui August Dan, îl auzi pe acesta spunînd :

— ... și în afară de asta cred că domnul Silar a fost un introvertit. Unii dintre acei oameni care se conduc mai mult după instinct sau după unele semne pe care noi ceilalți le ignorăm. Închiderea în sine provoacă la ei manifestări care... Probabil că prietenia lui cu dumneata...

După o noapte de nesomn, lucrurile își pierd din valoarea lor concretă. Poolo era obosit și nu-l mai asculta pe August Dan, care spunea prostii ; tocmai acum își găsea să facă pe deșteptul... Apoi îl auzi totuși :

— Nu știu dacă cele ce ți-am spus sînt o fotografie fidelă a domnului Silar, dar e bine că mi-ai vorbit despre el. La Willybald Frühe se ajunge greu. Poate că voi reuși eu să-ți înlesnesc o întîlnire cu el.

— Cine e acest Willybald Frühe ? întrebă Poolo.

— I-ai telefonat ?

— Da, dar mi s-a spus că lipsește din capitală.

August Dan zîmbi.

— A fost mai-nainte pe aici.

Poolo oftă.

— Păcat. Aș vrea să mă scap de comisionul ăsta. Oricum, dacă a fost azi, înseamnă că mai vine și în zilele următoare.

— Nu. Vine rar pe aici. O să încerc totuși să te ajut. Trebuie să-ți mărturisesc ceva : i-am trimis odată acasă un tablou pe care și l-a achiziționat de la mine. Am folosit și eu cartea de telefon ca să-i aflu adresa. Asta mă îndreptățește să te rog să-mi arăți scrisoarea domnului Silar.

— Nu înțeleg, făcu Poolo.

— În cartea de telefon, continuă August Dan, există un Willybald Frühe cu doi de „l" și unul cu un singur „l". Despre care dintre ei vorbești ?

Poolo îi întinse plicul și August Dan îi spuse în timp ce i-l dădea înapoi :

— În scrisoare numele lui e pomenit de trei ori : o dată cu un „l" și de două ori cu doi „l". Va trebui să aflăm care dintre ei te interesează.

X

A doua zi, dimineața, Poolo se afla în biroul lui Thor Jock. Acesta îi citise declarația, dar părea nesatisfăcut.

— Domnule doctor, vă dați seama cît de încîlcit este pentru noi cazul. Dumneavoastră știți mai mult decît vreți să spuneți și ne lipsiți pe noi de puncte importante de reper.

— V-am spus tot. Am vrut să vă spun și mai mult, dar dumneavoastră ați fost cel care m-a refuzat. Thor Jock înălță din sprîncene. Mă refer la scrisoarea care mi-a fost înmînată în prezența dumneavoastră în cabană. Atunci nu v-a interesat. Comisionul pe care m-a rugat să-l fac este destinat unui oarecare Willybald Frühe. Se pare că există două persoane în capitală cu acest nume, diferind în cartea de telefon doar prin faptul că unul se semnează cu un „l", iar celălat cu doi.

Thor Jock se juca plictisit cu stiloul.

— Foarte interesant !

— Ei, bine, tocmai aicea e problema, că nu știu căruia dintre ei să mă adresez. În privința asta, s-ar putea să-mi fiți dumneavoastră de folos.

— V-am spus și atunci că nu ne interesează scrisoarea aceea și nici cui îi este adresată. Pe noi ne interesează

alte informații despre domnul Silar, pe care sperăm să le obținem de la dumneavoastră.

— Bine, dar v-am dat o declarație... Bănuiesc că vreți să aflați de la mine un anume lucru. Puneți-mi dumneavoastră întrebări !

— N-am dreptul s-o fac. Tot ce v-am rugat a fost să ne furnizați informații. Rămîne la latitudinea dumneavoastră dacă o veți face sau nu... Nu aveți, bineînțeles, nici un motiv să vă temeți de ceva din partea noastră.

— N-am spus asta, răspunse iritat dr. Poolo.

Thor Jock se rezemă de speteaza scaunului și zise :

— Pentru noi situația este cel puțin la fel de penibilă ca și pentru dumneavoastră, și poate mai neplăcută. În primul rînd, trebuie să luăm în considerare unele informații pe care le primim de la persoane a căror bună-credință n-o putem verifica. În al doilea rînd, dacă noi nu vă putem constrînge să ne furnizați materialul de care avem nevoie, în schimb dumneavoastră puteți să vă plîngeți de noi și să ne produceți în felul acesta neplăceri.

Dr. Poolo își zise : „Vorbește frumos și tot ceea ce spune sună politicos și rațional. Cînd ne despărțim, nu pot să-i reproșez nimic. Și totuși e deosebit de antipatic".

— Dacă dumneavoastră nu-mi puteți pune întrebări și dacă eu nu știu ce vă interesează, găsesc că situația este nerezolvabilă.

— Mai gîndiți-vă și mai treceți, vă rog, pe aici !

Din ușă, dr. Poolo mai întrebă :

— Ați mai fost și altădată într-o situație asemănătoare cu vreun caz ? Vreau să spun : și de la alții primiți pe o cale atît de dificilă informațiile de care aveți nevoie ?

— Se mai întîmplă să ne înțelegem greu cu vizitatorii noștri.

— Și cum s-au descurcat ceilalți care s-au aflat în situația mea ?

— S-au mai gîndit și au mai trecut pe la noi.

— Și asta v-a ajutat vreodată ?

— Rareori.

XI

A doua zi, dr. Poolo nu reuși să vorbească între patru ochi cu August Dan. Galeriile gemeau de lume cu ocazia vernisajului expoziției unui mare sculptor. Bătrînul maestru venise cu un discurs lung, scris pe mai multe foi, dar nu apucă să-l folosească pentru că Bahadur turuia și în locul lui și în locul lui August Dan și în locul celorlalți.

August Dan îi promisese lui Poolo că va încerca să-i povestească întîmplarea lui Bahadur, existînd astfel șansa să-i provoace curiozitatea. Dar Poolo știa că e cu totul imposibil ca cineva să-l facă pe Bahadur să-l asculte mai mult de cîteva secunde. Pe de altă parte, cele șapte zile treceau, iar Poolo dorea să-i satisfacă domnului Silar ultima dorință. În seara de după ce primise scrisoarea, se urcase în tren, mai trecuse o zi pînă să-i povestească totul lui August Dan. Se afla deci în cea de a patra zi, cea de a cincea urmînd să cadă într-o duminecă.

Își făcu loc în cercul bătrînului sculptor. Bahadur stătea cu mîinile în buzunar și vorbea. Bătrînul maestru îi ajungea pînă la reverul hainei și se străduia din răsputeri să facă o figură onorabilă. Reuși un timp, apoi trebui să cedeze și se așeză istovit pe un scaun.

Bahadur vorbea despre modă, despre frumos, despre înnoirea creatoare, despre filozofia timpului, despre limitele imaginației omenești. Dezvoltă un fel de teorie după care curentele artistice se datoresc unui accident preluat de un număr de artiști, dezvoltat și epuizat de un titan și mînjit de un grup inevitabil de epigoni.

Plictisit, Poolo ieși din cercul auditorilor și începu să rătăcească prin Galerii ; se așeză în ultima sală, în fața arlechinului cu mingea. De fapt, Bahadur nu spunea prostii, dar modul în care te silea să-i dai atenție, precum și respectul față de cel tare, care îi era asigurat cu prisosință, îl făceau pe Poolo să-l suporte greu. Totuși de multe ori se surprindea repetînd în alte ocazii lucruri auzite de la industriaș.

În timp ce ieșea din Galerii, îl văzu pe Bahadur făcînd semn unui taxi.

— Vreau să vă vorbesc.

— A, dumneata erai ! Știu, mi-a spus Dan. Urcă ! Îl cauți pe Willybald Frühe ?

— Nu reușesc să ajung la el. Am telefonat la ambele numere. Unul e în călătorie, iar celălalt ocupat, doarme sau nu s-a întors încă din oraș. Măcar de-aș ști despre care dintre ei e vorba.

— Îți spun ceva, dar să rămînă între noi ! Frühe nu prea suportă să fie deranjat. E un tip cam țicnit și plin de bani.

— Care dintre ei ?

— Păi, tocmai asta-i că e doar unul singur.

— Bine, dar în cartea de telefon...

— Ți-am spus că-i cam țicnit.

— Și cum să ajung la el ?

— Îi place foarte mult boxul. Ai să-l întîlnești sigur la gala de joi.

— Da, dar domnul Silar m-a rugat să-i predau comisionul cel mai tîrziu pînă marți.

— Trebuie să-i dai un inel, nu ? Un inel nu se strică în șapte zile și nici Frühe nu cred c-o să moară de foame pînă atunci. Nu m-ar mira dacă Frühe ar fi francmason. Domnul ăsta, Silar, care te-a vîrît în afacerea asta, probabil că i-a fost coleg sau așa ceva.

Poolo se rezemă de pernă. Toți cei care știau de povestea sa cu domnul Silar se grăbeau să emită ipoteze. Doar Poolo nu avea nici o părere. La început încercase să-și lămurească și el afacerea, dar apoi se lăsase păgubaș. Deocamdată știa doar că un oarecare domn Silar, care murise, îi lăsase ca rugăminte din urmă să-i transmită unui domn Willybald Frühe un inel, că la acest domn nu se putea ajunge și că toată povestea devenea tot mai agasantă și mai plictisitoare.

— Trebuie să ajung pînă marți la Willybald Frühe. Trebuie !

Bahadur era unul dintre puținii oameni care, deși vorbesc mult, aud și ce spun ceilalți, chiar și atunci cînd sînt întrerupți.

— Calm, doctore ! Doar nu ești și dumneata francmason !

— Nu despre asta e vorba, făcu Poolo iritat. Toată lumea îmi explică lucrurile, și fiecare altfel ! Iar pe mine nu mă interesează...

— Ba da, te interesează ! Altfel nu te-ar irita. Vrei să știi cum o să se termine. Dacă s-o termina vreodată.

Bahadur opri taxiul :

— Iartă-mă, rămîn aici. Am să încerc să te ajut.

XII

Dr. Poolo intră într-un restaurant. Obișnuia să mănînce la ore fixe și suporta greu foamea.

În timp ce aștepta să fie servit, i se făcu subit rău. Se sculă cu dificultate de pe scaun și porni, împleticindu-se, spre toaletă. În contrast cu strălucirea restaurantului de lux, toaleta era rău întreținută. Cele două cabine erau ocupate și Poolo aștepta rezemat de peretele de faianță. Ochii îi rătăceau pe pereții văruiți în alb și pe pardoseala din mozaic, murdară și plină de ghemotoace de hîrtie. Și, brusc, își reveni văzînd un plic adresat domnului Willybald Frühe, Bulevardul Beethoven 148, Loco. Plicul era gol și fusese expediat de profesorul Julius Honnig. Pe acesta din urmă, Poolo îl cunoscuse de mult într-o stațiune climaterică. Fuseseră în relații destul de bune, mai ales că din cauza plictiselii se întîlniseră des acolo. Julius Honnig era cocoșat, dar pretindea că are scolioză și că vindecarea este doar o chestiune de voință. Pe deasupra era și foarte afemeiat și intra mereu în situații penibile ; apoi suferea cumplit exact cinci minute.

Revenit în restaurant, simți din nou durerile. Cînd chelnerul îi servi felul doi, Poolo îi ceru o carte de telefon. Julius Honnig locuia în apropiere și Poolo preferă să meargă personal în loc să folosească telefonul.

Mîncase puțin și crampele cedară în sfîrșit ; se simțea doar extenuat. În drum dădu de un părculeț și se așeză pe o bancă. Apoi porni cu pași mici mai departe.

În fața vilei lui Julius Honnig era o grădină virgină în care muncea un grădinar bătrîn. O servitoare aproape dezbrăcată îi deschise poarta și-l conduse în hol. Nu-l întrebă nimic, nici pe cine caută, nici cine e. Fără să fie

anunțat, Poolo fu condus direct la amfitrion.

Nu-l recunoscu imediat : Julius Honnig arăta îmbătrînit și ceea ce îl miră pe Poolo, Honnig, odinioară foarte elegant, purta acum un halat de casă soios și jerpelit. Cu cîțiva ani în urmă făcuse vîlvă în ziare, apoi devenise ambasador, undeva, în America de Sud. De atunci, Poolo nu mai auzise nimic despre el, dar tot decorul trăda că gazda prosperase.

Honnig îl primi politicos, îi oferi un trabuc și băutură, dar, după felul cum îi vorbea, Poolo văzu că nu-l recunoscuse.

— Ați fost la recital ? îl întrebă Honnig.

— Nu, n-am avut timp să mă duc, minți Poolo.

— Păcat, ați pierdut ocazia să auziți un artist adevărat.

Poolo se simțea stingher, dar gazda părea obișnuită cu astfel de situații.

— Am venit într-o afacere foarte... delicată... și vă rog să mă scuzați, aș vrea să aflu ceva.

În timp ce o altă servitoare, la fel de aproximativ îmbrăcată ca și prima, servi cafeaua, afară cerul se întuneca. Rămași singuri, Poolo continuă, scoțînd la iveală plicul găsit.

— Am dat de acest plic în mod cu totul întîmplător. Trebuie să ajung neapărat pînă marți la domnul Frühe. Folosind providența și faptul că vă cunosc de mai mulți ani, dintr-o stațiune climaterică, am îndrăznit să vin să vă rog să mă ajutați să ajung la acest domn...

Honnig îl asculta atent, dînd mereu politicos din cap. Cînd Poolo sfîrși de vorbit, gazda păstră aceeași atitudine, fără a scoate însă nici un cuvînt. Tăcerea începu să devină jenantă și Poolo simți din nou durerile de la restaurant. Într-un tîrziu, Honnig făcu :

— Da, da, desigur, desigur...

În încăpere se întunecase de-a binelea și o ploaie grea lovea în geamuri. Deodată năvăliră în odaie doi tineri uzi leoarcă. Se opriră în mijlocul încăperii, se sărutară și se aruncară în două fotolii. În curînd toți patru discutau despre valoarea inestimabilă a ploii pentru recoltă. Poolo observă că prezentările nu țineau de obiceiurile casei și încercă să se integreze în conversație. Honnig, la fel de politicos și reținut, aproba totul cu bunăvoință.

Spre seară Poolo trebui să recunoască inutilitatea intervenției ; odaia gemea de lumea care vorbea, consuma băuturi, fuma și flirta. Stomacul îl durea tot mai rău și hotărî să abandoneze. Înainte de a-și lua rămas bun, îl mai întrebă o dată pe Honnig :

— Știți, în legătură cu Willybald Frühe... N-ați putea să-mi aranjați o întîlnire cu el ?

— Willybald Frühe, spuneți ? Da, da, îl cunosc bine... E un tip de treabă, dar cam retras. Regret, dar nu vine pe aici.

Cu aceasta, discuția era încheiată și Poolo se lăsă condus afară de o tînără servitoare cu ochi negri și buze violete.

XIII

Duminică se trezi tîrziu. Galeriile August Dan erau închise și afară ploua cu găleata. După o zi și o noapte de dureri se simțea extenuat și patul îi oferea un refugiu de care se putea lipsi cu greu. Culcat pe spate și cu mîinile întinse pe lîngă corp, peste pătură, urmărea mecanic

tic-tacul ceasului de pe perete. Își simțea capul gol și nu avea nici cea mai vagă dorință de a-și umple în vreun fel util ziua care se apropia de orele prînzului.

Venise în capitală doar pentru a rezolva comisionul domnului Silar. Se acomoda greu aici și ducea dorul muncii sale de acasă, al cîinelui său, al cărților și al căminului de marmură neagră, în care probabil că în clipele acelea ardea focul. Nu mai avusese chef nici de cabană, nici de domnul Ahbar și venise în capitală cu gîndul să termine totul într-o singură zi și apoi să se întoarcă acasă. Și acum...

Se sculă greu, se îmbrăcă și porni spre restaurant. Lumea stătea prin ganguri sau se furișa pe sub streșini. Mașinile treceau în viteză și îi stropeau pe puținii pietoni care se avîntau spre marginea trotuarului. Un taxi frînă brusc la bordură și Bahadur deschise portiera. În mașină îi spuse lui Poolo, în timp ce-i dădu un bilet :

— Cred că ți-am făcut rost de ceea ce aveai nevoie. (Era un bilet de intrare la un spectacol de varietăți). Spectacolul începe la opt. Locul dumitale e lîngă cel al lui Frühe. N-ai decît să-i dai comisionul !

În loc să-i mulțumească, Poolo scăpă o remarcă idioată :

— Nu pot să sufăr spectacolele de varietăți !

— De ce ?

— Vă mulțumesc pentru bilet, făcu Poolo în loc de răspuns.

Simțea că Bahadur avea de gînd să rostească un discurs despre locul istoric și social al spectacolelor de varietăți și nu se simțea capabil să-l asculte.

Ploaia se mai potolise și Poolo își continuă drumul pe jos. Poate că nu trebuia să se poarte așa cu Bahadur. Dar toată istoria asta cu domnul Silar... Orice lucru în legătură cu ea îi devenise de nesuferit.

Nu mai fusese de mulți ani la un spectacol de varietăți. În tinerețea sa, pentru așa ceva nu-ți puneai hainele de seară ; intrai din cauza ploii sau pentru că pur și simplu nu aveai altceva mai bun de făcut. Acum, oamenii cumpărau bilete cu zile înainte, nu-și făceau program din cauza spectacolului, își anunțau din timp prietenii.

Își prăpădi după masa la hotel și apoi luă un taxi, de frică să nu întîrzie. Dar sosise mult prea devreme ; nici matineul nu se terminase încă. Intră într-o cafenea mică de lîngă teatru. Ședea la o măsuță și încercă să și-l imagineze pe Willybald Frühe, cu care avea să se întîlnească în curînd. Toți cei pe care îi întrebase de Frühe îi răspunseră evaziv. Doar Bahadur accentuase că Frühe e un țicnit. Ar fi trebuit să știe cum arată ; cu ce pretext să intre în vorbă cu el ?

Înainte de opt, tocmai cînd se apropia din nou de teatru, un scurtcircuit, sau poate că o altă defecțiune, scufundă străzile în semiobscuritate. În holul teatrului era un întuneric complet, străpuns doar din loc în loc de flacăra unei brichete sau a vreunui chibrit, în timp ce o voce groasă ruga lumea să nu aprindă țigări din cauza pericolului de incendiu. După o lungă bîjbîială în întuneric, reuși să se adăpostească într-un colț. Ar fi dorit să fumeze și nu înțelegea de ce nu se puteau aprinde chibrituri acolo unde, în mod obișnuit, este tocmai fumoarul spectatorilor.

Auzi o voce :

— Crede-mă pe mine, domnul Silar a făcut toate astea doar din excentricitate.

— Și celălalt ? întrebă o voce ironică.

Poolo încercă să se apropie de cei doi, dar călcă pe cineva pe picior. Trebui să-și ceară scuze și i se răspunse tocmai în clipa în care se aprinse lumina. Cine vorbise

despre Silar ? Acum toată lumea se înghesuia la intrare și oamenii se ciocneau unii de alții, căutîndu-și locurile. Biletul lui Poolo era pentru rîndul al doilea și în primele patru șiruri de scaune nu se așezase încă nimeni. Poolo se întrebă ce s-ar fi întîmplat dacă locul său ar fi fost vîndut la două persoane diferite. Dacă se răzgîndise Frühe și vînduse biletul altcuiva ? În orice caz, ar trebui să fie convins că vecinul său va fi cel căruia trebuie să-i dea inelul. Dar de unde să știe care dintre cei doi vecini va fi Frühe ? O pereche se așeză chiar în fața lui Poolo. „Și dacă nu vine singur ? Fiind cu cineva sau în grup, poate foarte bine să-și cedeze locul, iar el să stea cu un scaun sau două mai încolo." În sfîrșit se ocupară și scaunele din stînga : o femeie tînără se așeză lîngă el ; bărbatul care o însoțea putea să fie foarte bine Willybald Frühe. Dacă ar ști măcar cîți ani are acest Frühe, dacă-i bătrîn sau tînăr, chel sau șchiop ! Încercă să privească peste vecina din stînga, dar gesturile sale erau nefirești și cei doi se răsuciră spre el cu fețe întrebătoare. Apoi bătu gongul și candelabrele începură să se întunece ; tocmai cînd se ridica și cortina, se ocupă locul din dreapta doctorului Poolo ; un bărbat înalt, cu ochelari de soare și mustață. Părea să aibă vreo patruzeci de ani, dar putea să fie mai tînăr sau mai bătrîn.

Orchestra intonă cîteva acorduri, după care un prezentator într-un frac albastru salută publicul și povesti niște bancuri în legătură cu ploaia, cu înghesuiala și cu scurtcircuitele, încît Poolo se întrebă la un moment-dat dacă nu cumva prezentatorul a fost cel care a stins dinadins lumina în tot cartierul. Apoi bărbatul în frac albastru ieși și cîteva fete începură să danseze și să cînte.

Dr. Poolo privea la vecinul din dreapta cu coada ochiului, ferindu-se să repete gafa de mai-nainte. De după ochelarii săi, acesta rămînea inaccesibil, dar era

de presupus că savurează spectacolul, pentru că toată figura lui trăda o încordare pe care în clipele dinaintea începerii programului Poolo nu i-o observase. Dr. Poolo fu convins că-i Frühe. Acum era hotărît ca, de îndată ce va începe pauza, să-i dea inelul și să plece la hotel. Se va culca, iar mîine, acasă ! Ar trebui să le mulțumească lui August Dan și lui Bahadur pentru bunăvoință ; dar prefera să le scrie.

Apoi, în timp ce pe scenă se executa un dans apaș, Poolo își aminti de discuția din hol. Ce voiau să spună, cînd ziceau că domnul Silar a fost un individ excentric ? Și cine a fost „celălalt" ? Frühe sau chiar el, Poolo ?

Brusc, Poolo avu o foarte puternică senzație de *déja vù*. Ședea într-un scaun din rîndul al doilea și căuta pe cineva care se afla poate lîngă el, în timp ce altcineva care îi era nesuferit ședea în spatele său. Își întoarse capul și-l descoperi două rînduri mai în spate pe Thor Jock, ocupat cu citirea programului de sală. Poolo închise ochii și-și apăsă pleoapele cu palmele. Ce va fi după aceea ? Îl auzea pe prezentator povestind ceva, apoi muzică, văzu cu ochii închiși sala și se văzu pe el însuși șezînd cu ochii închiși și încercînd să afle ceva. Ce ?

În clipa în care deschise ochii, se aprinse și lumina.

XVI

În sfîrșit, atunci, în pauză, am reușit să mă apropii, în hol, de Poolo. Ultimele săptămîni ne-au despărțit și aș fi fost bucuros să pot sta de vorbă cu el. Poolo, în-

tr-un colţ al foaierului şi cu pipa între dinţi, îşi făcea de lucru cu programul de sală, dar se vedea clar că nu citea, ci că urmărea neliniştit un domn înalt, cu ochelari de soare şi cu mustaţă, care se plimba singur prin hol. M-am apropiat pe nesimţite de Poolo ; nu era prea dispus să stea de vorbă cu mine, dar cu timpul expresia neliniştită îi dispăru din ochi şi deveni mai accesibil. M-a întrebat unde am fost în tot acest răstimp şi mi-a mărturisit că abia aştepta să ajungă acasă. Apoi, brusc, se îndreptă spre Frühe, dar tocmai atunci bătu gongul şi lumea începu să se înghesuie la intrare.

— Domnul Willybald Frühe ? întrebă dr. Poolo, atunci cînd reuşi să-şi facă loc pînă la acesta.

— Mda.

Dr. Poolo ar fi vrut să-i întindă inelul şi să termine totul, dar sentimentul de lehamite i se topi.

Se spune că înainte de moarte oamenii reuşesc să-şi retrăiască în amănunţime întreaga viaţă într-o singură clipă. Dar oamenii mor de nenumărate ori. Atunci clipele se dilată, se dublează, se însutesc, devin de milioane de ori mai încăpătoare.

Într-o asemenea clipă imensă, lungă cît mai multe săptămîni, dr. Poolo ştia că va spune :

— Trebuie să vă înmînez un comision !

— Regret, dar aş dori să văd spectacolul în continuare, îi va răspunde celălalt.

Dr. Poolo îi va întinde inelul :

— E din partea domnului Silar.

Willybald Frühe îl va lua, îl va privi o clipă şi îl va băga în buzunar. Apoi va mulţumi şi va intra în sală.

Dr. Poolo se va îndrepta în cealaltă direcţie, spre ieşire.

Partea a doua

I

Dr. Poolo va opri un taxi, va trece pe la hotel, îşi va lua lucrurile, va plăti şi se va duce la gară. Habar nu va avea cînd o să plece primul tren, dar o forţă necunoscută îl va împinge cu viteză înainte, nelăsîndu-l să răsufle. Această forţă îl va mîna cu furie şi fără cruţare. Dealtfel, în perioada aceea, şi mişcările sale, de obicei lenеşe, vor deveni repezite şi nervoase. Nu va reuşi să-şi potolească mîinile în continuă agitaţie şi va aştepta cu greu să iasă din taxi pentru a-şi aprinde pipa.

La gară va afla că mai are o jumătate de oră pînă la plecarea trenului, va cumpăra bilet şi va intra în sala de aşteptare. Cînd îşi va aprinde pipa, va vedea pe perete un anunţ prin care se interzice fumatul. Îşi va lăsa bagajele înăuntru şi va ieşi să fumeze pe peron.

Atunci, în întunericul de afară, se va apropia de el o umbră în sutană. Fără s-o observe, dr. Poolo va trece mai departe, apoi, deoarece întoarce mereu capul în toate direcţiile, îl va descoperi totuşi pe părintele Avici.

— Bună seara ! va spune părintele.

— Bună seara !

Se va îndepărta, va simţi totuşi nevoia să stea de vorbă cu preotul, aşa că se va întoarce şi-l va întreba destul de nepoliticos : „Ce faceţi aici ?“ În timp ce preotul îi va

răspunde, dr. Poolo va număra ferestrele vagonului din fața sa.

— Ce s-a mai spus după plecarea mea despre moartea domnului Silar !

— Nu știu. Tînărul Thor Jock s-a întors și el în capitală.

— Bine, dar țăranul, domnul Ahbar, bucătarul ? Ce-au spus ?

— Nu știu. Nu i-am întrebat. Nu m-au interesat niciodată lucrurile astea. Mi-au mai rămas zece zile de concediu și am de gînd să călătoresc.

În lumina de neon a peronului, fața palidă a preotului va părea cadaverică.

— Veniți la mine, îi va propune dr. Poolo într-o doară.

În clipa următoare îi va fi părut deja rău că l-a invitat, apoi îi va fi indiferent. Dar Avici îl va refuza, promițîndu-i că-i va scrie.

În vagon, dr. Poolo va încerca să și-l imagineze, fără succes, pe preotul Avici tolănit în fața sa pe o pernă de clasa întîi. Și-l va putea mult mai lesne închipui șezînd pe o bancă dintr-un compartiment înțesat cu țărani și copii mici. Apoi îi va fi ciudă pe el însuși și pe gîndurile sale. (Preotul Avici este un om inteligent și sănătos, căruia îi place să mănînce și să fumeze). De fapt, Poolo va trebui să-și recunoască — asta-i realitatea — că și lui îi place să mănînce și să fumeze. Dar parcă altfel. Și apoi, probabil că dacă el, Poolo, ar fi rămas singurul chiriaș al domnului Ahbar, s-ar fi simțit mai bine și și-ar fi găsit cu timpul și tabieturile. Tocmai faptul că au mai venit și alții, atunci cînd nu se aștepta, sau faptul că exista eventualitatea să sosească mai mulți

și că ar fi trebuit să li se conformeze cît de cît, l-a indispus. În timp ce preotul a plecat chiar pentru că rămăsese singurul străin în cabană. Poate că simțea nevoia ca, atunci cînd își făcea pasiențele, cineva să-l privească peste umăr.

Și apoi, ce idee tîmpită să introduci telefon într-o casă în care n-ai fost nici măcar capabil să instalezi lumină electrică !

Și francmasonul de Frühe ! Sau perversul ! Sau originalul ! Sau spionul ! Ce nevoie urgentă a avut Frühe de inel, pentru ca să-și distrugă Poolo toată odihna ?

Să zicem că domnul Silar a fost bolnav și că a venit în satul acela să moară, așa cum se retrag unele animale în bîrlog, pentru a se sfîrși decent. O fi simțit sau o fi știut că mai are doar cîteva zile de trăit. Avea de transmis un comision important și nu știa cum. Și atunci i s-a părut că el, Poolo, ar fi un om de treabă care i-ar face acest hatîr. L-a înmuiat cu cîteva pachețele de tutun egiptean și pe urmă și-a dat frumos duhul... sau poate a fost omorît. Dar asta-i altă poveste. Apoi Poolo a vrut să-i satisfacă ultima dorință. A făcut pe dracu-n patru, a folosit toate cunoștințele pe care le avea, el, doctor Poolo, căruia niciodată nu i-a plăcut să-i ceară cuiva un serviciu. L-a găsit în sfîrșit pe Frühe, i-a dat inelul și acesta l-a băgat în buzunar abia privindu-l, de parcă ar fi primit un bilet de tramvai sau o cutie de chibrituri...

Dr. Poolo va scoate capul de după paltonul pe care și-l va fi aruncat peste față, pentru a avea întuneric ca să poată dormi. Doarme rar în tren, dar ascuns sub palton, în colț, își poate odihni cel puțin ochii întotdeauna iritați. În timp ce-și va încărca pipa, degetele îi vor tremura mai tare ca de obicei.

Presupunînd că inelul conținea un mesaj secret sau că era el însuși un obiect care nu trebuia să fie văzut, domnul Silar și-a ales un necunoscut poate tocmai pentru a nu stîrni bănuieli. L-a ochit din tren, a profitat și de conversația pe care el, Poolo, a avut-o în sala de așteptare cu țăranul. Sau poate că nici nu știa de această discuție. În orice caz, psiholog fin, poate că domnul Silar l-a folosit pentru a transmite un mesaj. Așa s-ar explica și de ce a privit Willybald Frühe atît de puțină vreme inelul : de teamă să nu fie văzut cu el în mînă. Dar atunci de ce nu l-a rugat domnul Silar să fie discret și de ce nu i-a venit Frühe în întîmpinare, facilitîndu-i sarcina ? Sau, dacă domnul Silar nu a mai avut posibilitatea de a-l informa pe Frühe, de ce nu i-a dat indicații precise, știind cît de greu se ajunge la destinatarul mesajului ? Pentru că în felul în care a procedat, Poolo, pentru a putea ajunge la Frühe, a fost silit, practic, să divulge secretul inelului unei serii întregi de intermediari. Pînă și tînărul Thor Jock, de la poliție sau de unde era, știa de povestea cu inelul. Nu, ipoteza că inelul ar fi fost legat de un secret nu stătea în picioare.

Și oamenii aceia din tren care povestiseră despre moartea domnului Silar ; și cei doi din holul teatrului care vorbiseră despre el și despre „celălalt"... Cine era acest „celălalt" ? Frühe ? El, Poolo ? Sau altcineva ? Și cine erau cei doi ?

Și, în fond, ce rol a jucat el în toată povestea asta ? Ceva prea grav nu putea fi, căci altfel l-ar fi reținut de mult Thor Jock. Dar Thor Jock crede că el, Poolo, cunoaște mult mai mult decît știe în realitate, pentru că i-a spus să se gîndească și să se mai ducă să stea împreună de vorbă. Despre ce ?

Poolo va simți că aceste întrebări și încă multe altele îl vor roade pînă ce le va fi aflat răspunsul. De aceea își va propune să procedeze sistematic : s-o ia de la început. A fost în tren și a vorbit întîmplător cu un vecin de compartiment. Acesta era un domn... Ce fel de domn ? Poolo nu-și va aminti nici atunci cum arăta domnul Silar și ce-au vorbit.

Apoi va sta cîteva clipe și se va concentra asupra acestor detalii.

— Nu vă supărați, domnule, ați umplut tot compartimentul cu fum !

Bombănind, dr. Poolo se va scula și va ieși. La capătul celălalt al coridorului, un tînăr în impermeabil, cu o pipă „Derby" între dinți, va scruta întunericul de afară. Dr. Poolo se va apropia cu pași smuciți de Thor Jock și-l va întreba răstit :

— Ce faceți aici ?

Își va da seama cît de stupid sună întrebarea pe care cu puțin timp mai înainte a pus-o și preotului Avici.

— Nu pot să dorm, va veni politicos răspunsul. Nici dumneavoastră ?

— Sînteți mereu prin preajma mea. S-ar putea spune că mă urmăriți !

— Nu vă urmăresc, domnule doctor, v-am mai spus că n-am dreptul s-o fac !

— Dar sînteți mereu prin preajma mea, se va încăpățîna dr. Poolo.

— S-ar putea ca odată să fie nevoie de mine în preajma dumneavoastră.

Cei doi domni se vor privi în tăcere. Apoi dr. Poolo, observînd că pipa „Derby" din mîna lui Thor Jock va fi goală, îi va întinde automat punga cu tutun, în timp ce gîndurile îi vor fi zburat de mult departe.

II

În sfîrșit, în fotoliu, acasă, în fața focului „adevărat" din căminul de marmură neagră se va simți eliberat de impulsul dezlănțuit care-l va fi împins cu atîta furie de atunci, din holul teatrului.

După ce va fi dormit pînă după-amiază, se va trezi auzind, cîntată fals, o melodie care-l obseda de săptămîni, de cînd, odată, trecînd prin fața Universității, auzise prin ușa deschisă a cabinei portarului frînturi dintr-o lucrare vocală preclasică. Se oprise atunci extaziat și ascultase pînă la capătul emisiunii, fără a reuși să înțeleagă vocea crainicului de radio și neaflînd astfel autorul. În sfîrșit va auzi din nou aceeași lucrare, dar maltratată. Pînă cînd se va fi dezmeticit de-a binelea din somn, afară se va face liniște și îi va părea rău că nu a putut afla cine a cîntat chiar și așa, fals.

Apoi, după ce se va scula, se va îmbrăca și-și va face o cafea, va lua ceașca și se va așeza iar în fotoliu. Vor fi avut grijă să nu se stingă focul de buturugi și Poolo va lăsa iar moleșeala să-l cuprindă. Agitația de pînă atunci se va schimba în oboseală. Așa, tolănit, cu picioarele pe celălalt fotoliu, pe care a avut grijă să și-l pună în față, înconjurat de cărți și de obiecte cunoscute, va avea impresia că poate afla mai ușor răspunsul la întrebările sale. Va spera să le găsească dezlegarea și apoi să se poată întoarce din nou la munca sa. Oricum, ambianța de acasă îi va asigura cel puțin liniștea, dacă nu-i va putea satisface și curiozitatea.

Va încerca să gîndească ordonat, considerînd că există două moduri de a porni la dezlegarea enigmei : fie încercînd să analizeze cronologic faptele, așa cum și le amintește, căutînd să compenseze prin logica succesiunii lacunele, fie să urmărească separat personaj de personaj, căutînd mobilurile acțiunii fiecăruia, adică să umple golurile cu imaginație și rațiune. Această a doua cale, ipotetică, i se va părea riscantă și atunci se va hotărî pentru prima.

Poolo își va aprinde o pipă și va încerca să-și amintească marile figuri de detectivi din cărțile polițiste pe care le citise. Dar nu-și va aminti decît că majoritatea acestor eroi fumau pipă sau țigări, că erau niște figuri armonioase de polisportivi, că erau pedanți și calmi, deși uneori se mai înfuriau și ei, că erau incoruptibili și așa mai departe. Dar cum făceau ? Asta ținea probabil de geniul lor, în intimitatea căruia dr. Poolo nu va ști să pătrundă.

Va să zică, a plecat la odihnă. Lucrase tot mai greu în ultimul timp și fusese sfătuit să caute undeva liniște și destindere. De fapt, dr. Poolo avea liniște și acasă, dar fusese de acord să încerce. Poate ar fi trebuit să plece într-o stațiune climaterică, dar preferase o localitate de munte oarecare. Cineva îi recomandase cabana domnului Ahbar. Cu ani în urmă mai fusese odată acolo și se simțise bine. Așa că plecă și anul acesta. Numai că, fie pentru că îmbătrînise, fie din alt motiv, cabana nu-i mai făcuse aceeași plăcere.

În tren întîlnise tot felul de oameni și, ca de obicei, într-o călătorie de mai multe ore, schimbase cîteva cuvinte cu ei. Nu-și va aminti vecinii de compartiment și nu va ști care dintre ei a fost domnul Silar ; acesta nu i-a atras atenția prin nimica și nu-și va aduce aminte nici să fi vorbit mai mult cu el decît cu ceilalți. De fapt, nu vorbea niciodată prea mult în tren.

Și apoi au coborît și cineva l-a ajutat la geamantane.

Poolo își va scutura pipa stinsă.

În gara aceea mică nu s-au dat jos decît puține persoane. Își va aduce bine aminte că din cauza ploii au trebuit să se refugieze cu toții, pînă la venirea autobuzului, într-o incomodă sală de așteptare. Deci, dacă, așa cum a afirmat mai tîrziu țăranul, dr. Poolo ar fi vorbit în tren cu domnul Silar, înseamnă că cel puțin ei trei — domnul Silar, țăranul și el — au călătorit în același compartiment. Acum Poolo își va aminti despre cel care ar fi trebuit să fie domnul Silar, că purta o haină de piele și că-l ajutase, parcă, la urcarea și coborîrea geamantanelor. De aici ar rezulta că domnul Silar a venit de mai departe, dar nu va putea fi sigur. Despre ce vorbiseră în tren, nici vorbă să-și aducă aminte. În sala de așteptare parcă era o masă veche de biliard și pînă cu puțină vreme înaintea venirii autobuzului nu fuseseră decît o mînă de călători. Primul cu care vorbise despre domnul Silar fusese țăranul. Sau poate nu. Poate că pe domnul Silar îl cunoștea de mai demult, doar că nu și-l amintea. I s-a întîmplat de nenumărate ori să nu recunoască oamenii. Dar, pe de altă parte, nici de nume nu-și va aduce aminte și va fi aproape sigur că nu-l mai auzise niciodată înainte de a-l fi auzit în gura țăranului.

Poate că acest domn Silar n-a existat niciodată. Poate că țăranul i l-a băgat pe gît și poate că se ascundea chiar el în spatele acestui nume.

Poolo se va scula și va începe să se plimbe prin cameră. Îi place să se plimbe prin camera sa, pentru că pașii i se afundă liniștitor în covorul gros. Apoi se va opri : într-o zi părintele Avici îl anunțase că domnul Silar l-ar fi căutat la vilă și i-ar fi lăsat un pachet de tutun. Poolo își va aminti că îl întrebase și pe domnul Ahbar de ce nu-l înștiințase, deci acesta a avut cunoștință de vizita domnului Silar. Apoi, tînărul Thor Jock a susținut

că ar fi venit la cabană tocmai pentru a ancheta moartea domnului Silar. Dacă îi mai adăugăm și pe cei care în trenul de întoarcere au vorbit de asemenea despre moartea domnului Silar, putem alege : fie că avem de-a face cu o conspirație deosebit de bine pusă la punct, conspirație care ar implica mai multe persoane, fie că acest domn Silar a existat într-adevăr.

Dr. Poolo va prefera să admită cea de a doua ipoteză.

Apoi se va întreba dacă nu cumva Silar suferise de o boală psihică. Unii dintre acești bolnavi sînt capabili să mobilizeze oameni și energie, pentru a le risipi eforturile în folosul unui scop himeric. Dacă ar fi fost într-adevăr bolnav, s-ar fi putut explica în modul cel mai simplu toată povestea cu inelul. L-a văzut pe dr. Poolo întîmplător în tren ; prin cine știe ce apropiere s-a atașat de el, l-a ales, a mobilizat oameni care să-l facă pe dr. Poolo să creadă că-i era prieten de demult. L-o fi iubit sau l-o fi urît pe Willybald Frühe și de aceea gîndurile i s-au îndreptat pînă în ultimele-i clipe spre acesta. Boala mintală ar explica în oarecare măsură și moartea misterioasă a domnului Silar, deoarece unii bolnavi se sinucid în condițiile cele mai ciudate, respectînd un ritual cunoscut numai de ei. Willybald Frühe avea deci tot interesul să nu-i dea prea mare importanță intermediarului trimis de domnul Silar ; se lămurea astfel și atitudinea sa rece față de inel. La fel, și darurile de tutun egiptean ar fi putut să fie manifestarea cine știe cărui ritual funerar.

În timp ce gîndurile sale vor căuta în boala ipotetică a domnului Silar rezolvarea șaradei care îl va fi frămîntat de mai multe zile, Poolo va simți crescînd într-însul satisfacția dezlegătorului unui complicat careu de cuvinte încrucișate.

În timpul cinei, se va întreba dacă n-ar putea afla de la Thor Jock dacă domnul Silar avea sau nu printre fișele sale medicale un diagnostic psihiatric. În aceeași seară, îi va expedia o scrisoare, sperînd ca Thor Jock să se fi întors în capitală.

III

În dimineața aceea, răpăitul ploii pe geam și imaginea țăranului rezemat de balustrada de lemn a cabanei, („Săracul domn Silar, a venit să se odihnească acum, după ce a fost avansat... A venit și șeful domnului Silar aici pe la dînsul într-o zi. Chiar el mi-a spus că domnul Silar a fost avansat. Și tocmai acum să moară...") îl vor întîmpina pe Poolo. Camera se va afla în semiobscuritate, dar din cauza ploii nu va reuși să-și dea seama cît e ceasul. În curte apa va cădea lovind ritmic acoperișul de tablă al casei cîinelui ; zgomotul monoton precum și căldura de sub pături îl vor determina să rămînă în pat.

Două zile se va frămînta necontenit : la început va căuta argumente logice pentru a descoperi că domnul Silar n-a fost bolnav mintal. Apoi se va apuca să studieze cîteva vechi tratate de psihiatrie, pe care le păstra din vremea studenției. După aceea își va lua pe rînd cunoscuții, încercînd să-i absolve cu certitudine de o boală mintală. Rezultatul va fi dezastruos, fiecare dintre cunoscuții săi încadrîndu-se — în mintea sa — în reperele unei maladii.

Așa cum se întîmplă de multe ori atunci cînd creierul lasă pe undeva cîteva celule care să continue veghea

în timp ce omul doarme. Poolo va găsi fraza salvatoare în timpul somnului : dacă domnul Silar era înainte de avansare sau recent avansat, înseamnă că n-a reprezentat un caz patologic. Șefii lui i-ar fi observat boala și nu i-ar fi mărit răspunderea.

Vremea rea acționase întotdeauna în mod neplăcut asupra lui Poolo. Nu suferea de reumatism, dar starea sa generală era în funcție de situația atmosferică. Ploaia care amenința să dureze zile în șir îl aducea aproape de panică. Poolo știa că după puține săptămîni cu cer înnourat încep să-i apară, probabil și ca urmare a depresiunii psihice, și neplăceri fizice de genul sinusitelor, dar și dureri în piept. În zilele acelea va fi obligat să abandoneze pipa și tot atunci se va nimeri, ca întotdeauna, să simtă mereu nevoie de ea.

Blestemînd deci ploaia și norii, Poolo se va scula din pat și-și va pregăti o cafea, pe care mai apoi o va bea șezînd în halat și în papuci în fața căminului.

În fond, nu va putea fi sigur dacă domnul Silar a fost sau nu bolnav, dar un lucru va rămîne în afara discuțiilor : domnul Silar nu a constituit ceea ce se numește un caz clinic, iar faptele nu se pot explica pornind de la o înclinație patologică sau de la cîteva apucături bizare.

Apoi va veni bătrînul Boier. Acesta, un bărbat în vîrstă, cu fața roșie acoperită peste tot cu țepi albi, cu ochii injectați și mîinile tremurînde, apăruse cu mulți ani în urmă în orășel ; arătase încă de la început la fel ca și astăzi. Locuia singur într-o mansardă și toată lumea se obișnuise să-i spună „Boierul" pentru obiceiul lui de a umbla sprijinit într-un baston cu măciulie de argint. Era singurul lucru de preț pe care părea să-l aibă ; îmbrăcămintea îi era jerpelită ; chiar și felul în care se folosea de baston arăta că nu-l întrebuința demonstrativ,

ci dintr-o necesitate evidentă. Bătrînul Boier făcea comisioane gospodinelor. Doctorului Poolo nu-i plăcea mizeria. Dar Boier îl impresionase prin demnitatea puțin naivă pe care o afișa. Într-o zi Poolo fusese martorul unei scene în care bătrînul se oferise să-i repare unei gospodine gardul stricat. Femeia îl gonise.

— Dar n-am cerut de pomană ! Am vrut să lucrez, se apărase Boier sincer revoltat.

Se împrieteniseră și Poolo îi oferea din cînd în cînd cafea și biscuiți. Bătrînul Boier era mîndru de vizitele sale în biblioteca doctorului, care îl satisfăceau desigur infinit mai mult decît gustarea însăși. Dr. Poolo care, cu cît îmbătrînea, devenea mai nesociabil, găsea totuși o reală plăcere în aceste întrevederi.

Odată, în tinerețe, văzuse un țigan, cu fața înroșită de frig, care umbla pe străzi cu toporul în spate, prea bătrîn pentru a fi angajat de cineva. Asistase la o scenă asemănătoare în care și acel bătrîn încerca revoltat să explice că vrea să muncească pentru banii lui, pe care nu-i dorea de pomană. Ca și mai tîrziu, episodul îl tulburase, dar nu fusese în stare să intre în vorbă cu cel nedreptățit. Acum era mulțumit că bătrînul Boier îl ajuta să restituie o veche datorie.

Boier îl interesa și pentru că de fiecare dată descoperea la el ceva nou. Odată, reamintindu-și scena cu gardul, dr. Poolo îl întrebase cum ar fi reușit să-și ducă sarcina la bun sfîrșit cu mîinile care-i tremurau. Bătrînul se gîndise puțin, apoi răspunsese natural că probabil că n-ar fi reușit să repare gardul și că, dealtfel, nici nu avea cu ce s-o facă, dar îi era foame și în ziua aceea nu văzuse altă modalitate de a face rost de bani. Apoi mărturisi că nici nu știe să repare garduri și cînd Poolo îi aminti că a făcut acoperișul de tablă de la casa cîinelui, bătrînul se mulțumi să dea din mîini evaziv.

Nu Poolo îl chema. Venea singur, de două-trei ori pe lună. Devenise un fel de prieten de-al casei. Dacă Poolo lucra, bătrînul îl aștepta să termine. Apoi stăteau de vorbă. Poolo mai mult asculta și se dovedi că bătrînul avea o oarecare cultură. Odată îi ceruse lui Poolo o carte, dar i-o adusese repede înapoi, spunînd că s-a dezobișnuit să citească : nu-i mai face nici o plăcere.

În ziua aceea Boier va intra prost dispus. Va lua loc în fotoliul celălalt și se va lăsa servit cu cafea și cu biscuiți. De data asta nu va vorbi aproape deloc. Într-un tîrziu, dr. Poolo îl va întreba :

— De ce ești supărat ?

— M-a necăjit un nătărău, va ofta bătrînul.

Apoi vor sta iar în tăcere, fiecare cu gîndurile lui. După mult timp bătrînul va spune :

— Un nătărău ! Mi-a cerut fiul meu să mă ia acasă la el. Crede că nu mai sînt bun de nimic. Cică, dacă m-aș îmbolnăvi aici, aș muri ca un cîine.

— De ce nu te duci, dacă te cheamă ?

— Mă descurc eu și fără el !

— Ești bătrîn...

— Păi, de-aia m-am și dus de la el !

Înainte de a pleca, bătrînul va mai mîrîi :

— Dar nici cîine nu trebuia să mă facă...

IV

Gîndurile lui Poolo se întorceau ca o minge lovită de un zid la inelul domnului Silar. Domnul Silar fusese poate bolnav, atins de o maladie care-l măcina ; nevoind

să le înfățișeze rudelor și cunoscuților spectacolul marasmului, se retrăsese într-un sat semiclimateric, unde plănuia să-și petreacă ultimele zile. Așa cum fugise de acasă bătrînul Boier. Nu suflase nimănui nici un cuvînt despre suferința sa ; le spunea doar că vrea să se odihnească vreo cîteva săptămîni. Între timp, șeful său — în trecere pe acolo — a venit la el, lucru care i-a amintit că în curînd va trebui să părăsească situație, familie, tot. Acest gînd a început să-l macine și, într-un moment de deznădejde... Dar atunci ce-a fost toată mascarada cu inelul ?

Fiindcă a citit multe romane polițiste la viața sa, dr. Poolo va avea pregătită în subconștient o adevărată intrigă. O nuvelă : domnul Silar și lumea interlopă. Nu s-a putut afla — sau poate s-a aflat — dacă domnul Silar s-a sinucis sau a murit asasinat. Într-o scriere de tip polițist moartea naturală figurează de prea puține ori printre procedeele de a termina ale celor ce fac parte dintre răufăcători sau ale celor ce au vreo legătură cu aceștia.

Și ce ușor s-ar putea explica astfel totul ! Și în cîte variante !

1) Domnul Silar făcea parte dintr-o bandă care tocmai dăduse o lovitură. A reușit să fugă cu prada și să se ascundă într-un loc ferit de lume. Pentru orice eventualitate, a depistat un om în afară de bănuieli prin care să poată oricînd ține legătura cu lumea. Apoi a apărut un individ care față de țăran s-a dat drept șeful domnului Silar. Dar în realitate nu era decît cineva din bandă care l-a somat să restituie prada. Peste cîteva zile, domnul Silar a murit, ceea ce dovedește probabil că n-a vrut să spună secretul. Dar înainte de a-și da duhul, a avut răgazul să-i transmită lui Willybald Frühe taina, folosind drept cifr uun inel nevinovat. Willybald Frühe, temîndu-se la rîndul său de o capcană, și-a luat toate precauțiunile înainte de a intra în legătură cu dr. Poolo.

2) Domnul Silar, agentul unei țări străine, bănuind că este urmărit, s-a retras într-un loc cît mai ferit cu putință pentru a scăpa de urmăritori, pe de o parte, și de propriii săi colegi, pe de alta, deoarece nu-i putea avertiza fără riscuri. Încă de pe drum încearcă să-și facă un număr cît mai mare de cunoștințe noi, atît pentru a-și camufla identitatea, cît și pentru a atrage autoritățile pe piste greșite. (Presupusul șef putea să fi fost un polițist care preferase să rămînă incognito pentru a nu stîrni bănuielile). Înainte de a se sinucide, domnul Silar folosește inelul ca un mesaj dinainte convenit.

3) Domnul Silar, în pragul ruinei, s-a asigurat pe o sumă mare. S-a sinucis și și-a salvat familia de mizerie. Willybald Frühe, care a fost cauza decăderii domnului Silar, primește inelul fără valoare ca un semn de sfidare și n-are nici un motiv să fie prea încîntat de acest dar. (Presupusul șef venise să-i vorbească despre ultimele lovituri pe care le primise capitalul domnului Silar).

4) Domnul Silar...

Aici Poolo se va opri. Asemenea ipoteze se pot formula cu miile și Poolo nu va fi tentat să verifice care dintre ele corespunde cu realitatea. Poolo va ști că romanele de aventuri, chiar și cele mai bune dintre ele, au mari păcate. Cele polițiste descriu partea juridică a faptelor : arată criza, caută mobilul și-l găsesc pe asasin. Dar nu pe vinovat. Atunci cînd cineva ucide o femeie bătrînă, singură și bogată, totul este înfățișat cît se poate de simplu : a ucis-o pentru banii ei. Odată mobilul stabilit, e găsit de cele mai multe ori și criminalul și se stabilește pedeapsa. Dar Poolo va ști că nu banii bătrînei sînt singura explicație a crimei, pentru că altminteri această femeie singură, neputincioasă și bogată n-ar fi ucisă de

un singur om, ci de toți cei care o cunosc. Cel care o va face poate fi un tată bun și un soț iubitor, la fel de bine ca și un tată rău și un soț brutal. Nu mizeria e cea care-l îndeamnă la crimă, pentru că și în medii bogate se întîmplă asasinate. Și de multe ori viitorul criminal a trecut prin situații asemănătoare fără să facă vreun rău cuiva. Bătrîna putea locui singură și zece ani, tot timpul existînd posibilitatea crimei, fără ca cineva să se fi atins vreodată de ea ; criminalul însuși — care de zece ani o saluta zilnic pe stradă, atunci cînd bărbatul mergea la slujbă, iar bătrîna la liturghie — nici chiar el n-o supărase pînă atunci cu ceva.

Pe dr. Poolo nu-l interesaseră niciodată prea mult semenii săi. Îi întîlnea și îi privea, găsind din cînd în cînd ceva caraghios sau trist în comportarea lor și atunci rîdea sau se întrista. Nu-l va interesa nici de data asta de ce a murit sau a fost asasinat domnul Silar și nu-l va ispiti cîtuși de puțin să afle motivele psihologice ale acestei întîmplări care pentru el nici nu reprezenta cine știe ce tragedie.

Nu-l va ispiti ?

Și de data aceasta, ca de obicei, ceea ce-l va atinge va fi un gest.

Alergase o săptămînă după o persoană care nu-l interesa și nu era dispusă să se lase întîlnită. Își scurtase pentru acest scop vilegiatura. Se oferise să-i facă un serviciu unui om pe care practic nici nu-l cunoștea sau poate altui om pe care nu-l cunoștea nici atît. Și pentru aceasta cheltuise nervi, timp și bani și intrase în legătură cu oameni de genul lui Thor Jock. Dar partea frumoasă fusese că nu el se oferise, ci alții îl aleseseră.

Domnul Silar știa că va muri curînd. Altfel nu ar fi pregătit scrisoarea. Sau poate că n-a știut și a scris scrisoarea în ultima clipă, iar pe Poolo a vrut să-l folosească în cu totul alte scopuri. Oricum, inelul a fost purtătorul unui mesaj important pentru că fie că știa, fie că nu, că va muri, totuși ultimele clipe inelului i le-a dedicat.

Un inel subțire cu o piatră mică, obiect pe care fiecare fiică de negustor sau de mic funcționar îl primește la vîrsta la care încep să-i crească sînii.

Dr. Poolo se va lungi pe canapea. Crezuse că după ce va termina cu toată povestea stupidă a inelului domnului Silar, se va întoarce acasă și va lucra. Se va fi întors acasă, dar nu va putea lucra.

Zile întregi va sta la birou și va fuma sau va sta culcat pe canapea și va fuma sau va lenevi în fața căminului și se va uita la foc. Va deveni nervos și posac. Noaptea nu va putea dormi și ziua va fi obosit.

V

Apoi dr. Poolo va primi trei scrisori.

Prima :

„Stimate domnule doctor,

Am primit cu plăcere scrisoarea dumneavoastră care demonstrează că nu ați uitat promisiunea pe care ne-ați făcut-o de a rămîne în legătură cu noi. V-am rugat să ne povestiți orice lucru pe care vi l-ați aminti și pe care l-ați considera util de relatat în legătură cu moartea domnului Silar. Nu știm ce observații ați făcut dumneavoastră în privința domnului Silar — ați omis să ni le prezentați, cu toate că acestea ne-ar fi fost, poate, de un

real folos — și nu știm nici cum ați ajuns la ipoteza unei boli mintale în cazul amintit. Reamintim încă o dată că datele ne-ar interesa mai mult, pentru că din observarea îndelungată a unei persoane se pot trage unele concluzii. (Dumneavoastră ați avut probabil ocazii mai multe să detectați așa-numitele „puncte cheie" ale personalității domnului Silar).

În ceea ce privește ipoteza dumneavoastră, aceasta nu este plauzibilă. Avem la dispoziție atît fișele medicale și anamneza, cît și rezultatele autopsiei. Vă încredințăm că ele nu trădează nici un indiciu de boală mintală.

Rugîndu-vă mai departe să ne informați, în caz că vă veți aminti amănunte noi, vă încredințăm de sprijinul valoros pe care ni l-ați oferi.

Cu deosebită stimă etc."

Cea de a doua scrisoare va conține următoarele :

„Domnule,

Ca persoană oficială aveam obligația să vă răspund politicos. Ca persoană particulară, permiteți-mi să-mi exprim limpede sentimentele pe care mi le inspirați de mai multă vreme. Repet, aceasta este o scrisoare particulară și cu toate că aș fi preferat să nu mai am de-a face cu dumneavoastră, rîndurile pe care ni le-ați trimis reprezintă un nou prilej de a intra în contact. M-am plictisit de mult de aerele de superioritate pe care și le dau diferite persoane care, dintr-un motiv sau altul, sînt puse în legătură cu noi. M-am săturat de glumele care se fac pe seama noastră, de întregul arsenal de injurii și calomnii ; întotdeauna crezuți mai proști decît sîntem în realitate, dacă se dovedește că avem dreptate în vreo privință, sîntem tratați ca și cum tot ce am realiza s-ar datora unor acțiuni înfăptuite de pe poziții de forță.

De ce socotiți, domnule, că sîntem obligați să vă credem că nu ați cunoscut o persoană al cărei ultim gînd s-a întors la dumneavoastră (sau și la dumneavoastră) ? De ce ne relatați mereu amănunte pe care le cunoaștem ? De ce nu ne aduceți la cunoștință alte lucruri, despre care știți că ne-ar interesa mai mult ? Ne considerați lipsiți de subtilitate, dar credeți că sîntem chiar atît de naivi încît să înghițim și povestea cu „boala mintală" a domnului Silar ?

Domnule, acum plictisul meu s-a transformat în dezgust. Obligațiile mele m-au adus de multe ori în vecinătatea dumneavoastră și sînt convins că ne vor mai da prilejul să ne întîlnim. Nu mai încerc să vă demonstrez că prezența mea — pe care bănuiesc că în ultimul timp nici n-o mai simțiți — este necesară. Avem motive să credem că va exista un moment cînd această prezență se va fi dovedit justificată.

Sper totuși că pe viitor ne veți acorda mai multă considerație.

THOR JOCK"

Cea de a treia scrisoare va fi din partea preotului Avici. Însă înainte de a o deschide, dr. Poolo le va reciti pe celelalte.

Prima scrisoare îi va infirma o ipoteză, în care va înceta și el să creadă. Ea va mai dovedi că semnatarii scrisorii nu-l vor putea ajuta niciodată pe dr. Poolo și nici acesta pe ei, pentru că toate informațiile pe care și le-ar furniza reciproc ar veni după ce n-ar mai fi nevoie de ele. Din cea de-a doua scrisoare va mai reieși că o parte nu poate înțelege ce dorește cealaltă parte de la ea, fiecare dintre ele suspectînd-o pe cealaltă de rea credință. Din scrisoarea particulară a lui Thor Jock, Poolo va mai pricepe că, orice ar face, va rămîne legat de soar-

ta celui ce a fost domnul Silar. Bruma de concentrare pe care va reuși să și-o adune pentru a putea lucra va fi zadarnică.

Poolo va înțelege că faptele se constituie la un moment dat într-un cristal cu mai multe fețe. Din orice unghi l-ai privi, ai o suprafață plană pe care poți clădi un edificiu. Acest edificiu stă în echilibru atît timp cît cristalul nu-și schimbă baza. Atunci cînd acest lucru are loc, fața pe care ai clădit totul primește o înclinare verticală și edificiul se prăbușește. Pentru ca acest cristal să nu se învîrtească la infinit — mînat de prăbușirea succesivă și neîntreruptă a diferitelor edificii — este necesar fie să nu clădești deloc, fie să-i găsești centrul de greutate. Poolo se va întreba dacă prin acest cristal au înțeles alchimiștii piatra filozofală.

Preotul Avici va scrie :

„Stimate domnule doctor,

Cînd v-am văzut atunci în gară, era să treceți pe lîngă mine fără să mă observați. Fața toată vă era răvășită de gînduri și privirea răzbătea cu greu prin acest păienjeniș. Se vedea că odihna nu v-a priit și că sînteți asemenea adevăraților oameni, care-s creați pentru muncă. Așternînd cuvinte pe hîrtie, pot să-mi permit marea bucurie de a conversa cu dumneavoastră fără a trebui să mă acuz că v-aș fura timpul. Pentru că, dacă nu vreți, n-aveți decît să nu-mi citiți slovele.

Dar, știți, pentru mine e altceva. Acum m-am întors la parohia mea și seara, după ce am cinat, aș vrea să discut, în timp ce-mi fumez țigările. Dar vă puteți închipui că, la țară, noi sîntem chemați să luminăm sufletele enoriașilor ; de la ei nu putem primi decît plăcerea datoriei împlinite față de un semen. Dar nu sîntem nici noi decît niște bieți păcătoși și avem nevoie de gîndurile

altor oameni în care să ne putem oglindi ideile noastre, cele vinovate și cele mai puțin vinovate. Și atunci sînt după-amiezile acelea cînd burta sătulă dă un scurt răgaz minții să lucreze. (Căci au nevoie de acest timp numai pentru a-și rumega mîncarea doar acei oameni care nu cunosc decît plăcerile stomacului și ale celorlaltor simțuri). În acele clipe, eu simt nevoia de a face ceva și cu mintea, după ce burta a învățat în atîția ani să-și îndeplinească datoria și singură. Poate de aceea am prins năravul să dau în cărți, fără a urmări, bineînțeles, prin această îndeletnicire, altceva decît trecerea vremii. Nu am nicidecum vreo năzuință așa-zis ocultă. (Știu totuși că pasientele mele nu sînt văzute bine de mulți credincioși și de aceea îmi dau în cărți de treizeci de ani cu storurile trase). Nu trebuie să mă înțelegeți greșit : nu am cîtuși de puțin intenția să mă plîng și pot să afirm că, dimpotrivă, felul în care mi-e dat să trăiesc mă satisface. Pentru că în locurile retrase sîntem mai degrabă feriți de ispite și ne găsim liniștea mai ușor. Dar cui nu-i place un pahar cu vin după o masă bună, o ureche care să-l asculte și o gură care să-i răspundă ?

Cînd am luat tocul în mînă să vă scriu, simțeam că aș avea foarte multe de spus — lucruri neînsemnate, desigur — și acum, cu toate că acest simțămînt mai dăinuie în mine, cuvintele...“

Dr. Poolo va lăsa scrisoarea neterminată și se va posta în fața ferestrei. Afară, un soare depărtat și mohorît se va oglindi în balta din mijlocul drumului.

Simplitatea preotului Avici îl va stînjeni. „Desigur, își va spune, și părintele are gînduri...“ De zeci de ani, atunci cînd întîlnea oameni sănătoși și mulțumiți, mintea sa refuza să-i creadă.

Flăcările se vor fi stins și în cameră se va face frig. Va mai rămîne puțin jar în cămin, dar va renunța să-l

mai aţîţe. Înfundîndu-se în fotoliu, va privi pe sub sprîncene la focul care va adormi de tot.

În această atitudine l-aş putea găsi mai tîrziu, cînd aş intra la el în odaie. Ar fi aproape miezul nopţii, dar Poolo se culca deseori tîrziu, petrecîndu-şi prima parte a nopţii în fotoliu.

L-aş întreba la ce se gîndeşte şi mi-ar răspunde :

— La inel.

VI

Arlechinul din perete îl va cerceta cu acea căutătură ce poate fi luată drept naivă sau drept tîmpă în funcţie de bunăvoinţa celui ce se uită la tablou. Poolo însă nu-l va privi deloc, ci va sta doar pe banchetă, odihnindu-şi trupul şi gîndurile. Alături de el, Bahadur va vorbi întruna.

— ... ce imaginaţie săracă i-a fost dată omului. Pentru că ceasurile — cu sau fără arătătoare — au năvălit în fiecare artă. Am văzut balet cu ceas, citesc în fiecare a doua carte ceva simbolic cu un ceas, pe ecran apar destul de des orologii fără cifre sau fără indicatoare, altă dată ni se înfăţişează cadrane de ceasuri în mod obsesiv, aud muzică simfonică sau uşoară în care tic-tacul... De pictură să nu mai vorbim...

Poolo îşi va aminti de un orologiu uriaş şi diform sprijinit pe spinarea unui elefant cu faţă de bătrîn. Apoi, de cele două ceasuri, unul de pe peretele şi unul de pe biroul din camera sa.

Toată atmosfera îi va reaminti dimineaţa în care a venit aici pentru a-l căuta pe Willybald Frühe. Bahadur era omul care spunea semiadevăruri capabile să acrească şi mierea.

— I-am dat lui Frühe inelul.

Spre surprinderea lui Poolo, Bahadur îl va auzi şi-şi va întrerupe logosul.

— De fapt, ce a fost toată povestea aia ?

Apoi vor veni cunoscuţii, obişnuiţii Galeriilor. Ca de obicei, Bahadur va începe imediat să turuie. Va pescui de undeva un cuvînt şi va începe să vorbească.

Dr. Poolo, pe bancheta sa din faţa arlechinului, va fi înconjurat de oameni şi cuvinte. Într-un tîrziu se va scula şi se va tîrî în cabinetul lui August Dan. Într-un fotoliu de piele din faţa biroului acestuia şi cu o ceaşcă de cafea în faţă, se va simţi mai în largul său şi va adormi.

Va visa, bineînţeles, tot inelul domnului Silar.

. . . . . .

Willybald Frühe stătea încă în faţa sa cu privirea întrebătoare.

— Trebuie să vă înmînez un comision.

— Regret, dar aş dori să văd spectacolul în continuare.

Destul de nepoliticos, Frühe trăda intenţia de a-l lăsa singur în mijlocul holului.

„Şi dacă l-aş lăsa să intre în sală ?“ Poolo simţea inelul în pumnul strîns. „Dacă ar intra într-adevăr ?“ El, Poolo, ar pleca de la teatru, ar opri un taxi, ar trece pe la hotel, şi-ar lua lucrurile şi s-ar duce la gară.

Dar Willybald Frühe nu se grăbea.

— Ei, ce vreţi să-mi transmiteţi ?

Ce să spună ? A crezut că domnul Frühe vrea să nu fie deranjat, pentru că domnul Frühe a spus că regretă...

— Ce dracu' vreți să-mi transmiteți ?

Lumea care se înghesuiește în jurul lor s-ar opri și ar forma un cerc de curioși. Poolo ar bîlbîi mai departe cuvinte fără sens. Dar Frühe ar spune pe un ton ridicat :

— Domnul acesta a pretins că are să-mi transmită un comision și acum nu mai vrea să mi-l dea ! De ce sînt admiși toți nebunii la teatru ?

— De ce ? ar întreba un domn gras.

— De ce ? ar întreba o doamnă cu voce pițigăiată.

— De ce ? ar întreba cu reproș și plasatorul roșcovan.

Frühe tot nu pleca.

— Ei, ce vreți să-mi transmiteți ?

— Ce ? va întreba doamna cu voce pițigăiată.

— Ce ? va întreba domnul cel gras.

Foarte mulți spectatori se află acum în dreptul lor. De ce nu intră pe ușile celelalte ? Toți se înghesuie și o domnișoară subțire se furișează chiar între Poolo și Frühe.

Apoi dr. Poolo întinde mîna.

— E din partea domnului Silar, bîiguie el și înainte de a observa reacția lui Frühe, care se uită la palma lui goală, se răsucește pe călcîie și pornește spre ieșire.

MARȘEUL

E greu de spus ce-a reprezentat pentru ținut Marșeul. Nu putea fi socotit drept un nebun al satului, dar nici un erou adevărat nu era, nicidecum. Lumea se obișnuise să-l vadă de o mulțime de ani, cu o manta neagră, soioasă, iarna, ca și vara, cu o pălărie largă, tot neagră, de sub care abia i se vedeau ochii spălăciți. Se obișnuise și cu flinta cu țeavă retezată pe care o cără mereu cu el, ascunsă sub manta.

Locuia în munți, cutreiera satele și nu se mai întreba nimeni de unde venise, dacă venise de undeva. Chiar și bătrînii uitaseră ziua în care-l văzuseră pentru întîia oară. Trăia de azi pe mîine, dormea pe unde apuca, îi învăța pe copii să pescuiască și pe adulți să vîneze. Și poate pentru că era bun vînător și pescar oamenii îi treceau cu vederea ciudățeniile. Seara, la cîrciumă, spunea povești. Nu vorbea cursiv, dar își însoțea cuvintele cu gesturi convingătoare ; uneori, istorisirile lui reușeau să înfierbînteze niște minți stimulate suficient de mult și de băutură. În taverna murdară se nășteau fioroase întîmplări haiducești, în care Marșeul apărea ca erou principal. Oamenii ascultau consumînd băutură și tutun, iar Marșeul își primea și el paharul plin. Cînd plecau din cîrciumă, bătrînii și tinerii clătinau din cap, scăpau cîteva cuvinte de uimire și uitau, fiind gata să-l asculte

din nou, peste un timp, Marșeul avea un repertoriu destul de bogat ; cînd, după cîteva luni, se sfîrșea, o lua de la început, fără ca auditoriul să aibă ceva de obiectat. Repetate, aceleași întîmplări se modificau, cîteodată se interferau, cutare personaj devenind eroul altei pățanii, căutîndu-și drumul înapoi spre povestea din care ieșise și rătăcind astfel prin istorisiri diverse. Oamenii plecau dînd din cap și nu credeau o iotă din cele auzite.

Pînă și copiii se obișnuiseră cu Marșeul ; îl strigau pe nume — îl chema Pătru — dar se fereau să-și bată joc de el. Înfățișarea lui întunecată și pușca le inspirau respect. Dar nici măcar ei nu credeau în istoriile pe care le auzeau.

Cu atît mai mare a fost mirarea tuturor cînd, într-o zi, Marșeul deveni eroul real al unei întîmplări petrecute chiar în fața ochilor lor.

Era o zi de vară neobișnuit de caldă. Ședea lîngă un izvor din care pescuise cîțiva păstrăvi și se uita la un copil care întreținea focul pe care tocmai îl aprinseseră. Băiatul îi spunea ceva, dar se opri din vorbă cînd văzu privirea Marșeului. Se opri din vorbă, pentru că Pătru parcă avea alți ochi decît de obicei. Pe malul celălalt al rîului se apropia un jandarm cu pușca în mînă ; din dreapta, venea către ei un alt jandarm.

Marșeul avea barba prăfuită, mantaua soioasă și pălăria mare, dar parcă nu mai era el, basmul devenea realitate, și bătrînul — dar era într-adevăr bătrîn ? — dispăru sprinten printre tufișuri. Atunci și jandarmii începură să fugă, se mai iviră și alții, dar nu se auziră împușcături.

Marșeul știa că satul nu-i poate oferi un refugiu și că trebuie să ajungă în codru, acolo de unde apăruse cu ani în urmă. Dar n-avea de ales, jandarmii veneau dinspre pădure, apăreau de pe după copaci cu flintele în

mîini, și-l mînau ca ogarii ce-și împing vînatul spre bătaia puștii stăpînului. „Satul e o capcană, își spunea, o să mă prindă". Dar nu putea să fugă decît într-acolo.

Încercă să se strecoare tăind grădinile. Cîinii care-l cunoșteau nu-l mușcau, dar se luară după el cu gălăgie, iar sătenii opriți locului îl urmăreau cu aceeași uitătură cu care îl țintuiau atunci cînd îi ascultau istoriile din cîrciumă.

Pe urmă l-au prins și în timp ce-l duceau l-au zărit și oamenii, pentru întîia oară fără mantaua lui largă, și au văzut că era mult mai subțire decît l-ar fi crezut. Și au dat din cap neîncrezători. După ce jandarmii l-au dus la oraș, din vale începură să suie vorbele. Știrile se întorceau amestecîndu-se cu zvonurile și erau crezute fără deosebire. Se spunea că Marșeul ar fi omorît pe vremuri și ar fi prădat, că ar fi fost haiduc, că i-ar fi ajutat pe unii și i-ar fi văduvit pe alții. Care Marșeu ? Cel pe care-l știau ei, cu pălăria și mantaua neagră, nu era ceea ce se numește un om gospodar, și era și cam fără căpătîi, dar părea om cumsecade, nu-l prinseseră niciodată cu mîța-n sac. Avea ciudățeniile lui, sigur, dar era un străin și ce străin nu are ciudățeniile lui ? Cu ale Marșeului se obișnuiseră de mult : nu stricau nimănui. Iar cîteodată, seara, le mai trecea vremea cu poveștile. Nici acum nu era absent, pentru că la crîșmă cel ce, povestind, se punea mereu la persoana întîi rămăsese eroul unor întîmplări de care-și aminteau mereu. Așa cum pînă atunci nici nu puneau la îndoială, dar nici nu credeau cele auzite, ascultau acum atenți dar fără să ia atitudine în nici un fel zvonurile și știrile care parveneau pînă la ei și care erau asemănătoare cu lucrurile povestite de Marșeul însuși. Nu se mirară deloc atunci cînd, peste cîteva săptămîni, — sau poate peste cîteva luni — într-o

seară, Marșeul apăru din nou printre ei. Desigur, își dădeau seama că un om care s-ar fi făcut vinovat de mulțimea de omoruri cîte se spunea că ar fi săvîrșit Marșeul nu putea sfîrși decît atîrnat în streang. Dar ei erau obișnuiți să se mire mai mult în vorbe decît în gînduri și nu făcură decît o singură observație : Marșeul purta aceeași manta largă și aceeași pălărie neagră, dar nu i se mai zărea ciotul puștii la subsuoară.

Trebui să treacă un timp, pînă să observe că totuși multe se schimbaseră ; nici chiar Marșeului nu-i deveniseră clare de la început aceste schimbări. Culoarea ochilor devenise și mai spălăcită și parcă omul ascuns în manta se gîrbovise. În rest, lucrurile reveniseră în vechile făgașuri. Doar întîmplările povestite în circiumă începură să se rărească și să devină mai puțin interesante.

În mintea înceată a Marșeului evenimentele se răsfrîngeau doar prin ecou și nu reuși să vadă decît tîrziu ce se schimbase. Primele semne le observase jos, la oraș, atunci cînd, după ce-l luaseră cu mare pompă, începuseră și ei, mai marii jandarmilor, să se îndoiască de valoarea prăzii pe care o capturaseră. Căutaseră un tîlhar vestit, pomenit și în cîntecele locului, și dăduseră de un bătrînel subțire care, fără mantia neagră și fără pălărie, nu se deosebea cu nimic de alți munteni. Nu era — vedeau ei acum — decît un biet nebun care se credea Marșeul, îi luase numele și rătăcea din sat în sat după o bucată de pîine. Ca să fie siguri, trimiseseră jandarmii să-i întrebe pe munteni ce știu despre cel care stătuse atîta vreme între ei. Cele aflate i-au făcut să nu mai aibă nici un fel de îndoieli și să-l trimită pe nebun încotro o vrea el să meargă. Doar pușca nu i-au mai dat-o înapoi. Erau cu atît mai siguri că n-au greșit, cu cît experiența îi învățase că niciodată un răufăcător nu-și mărturisește „neajutat" fărădelegile. Pe cînd cel pe care

îl luaseră drept Marșeul povestea cu plăcere despre isprăvi care puteau să ducă și zece oameni la streang.

Marșeul se întoarse la oamenii munților, la cei care îi ascultau poveștile fără să zîmbească. Și poate că l-ar fi ascultat și în continuare la fel, dacă nu s-ar fi întîmplat ca acolo jos, la închisoare, să-și piardă siguranța de altădată ; cînd povestea, se uita cu coada ochiului să vadă efectul produs asupra ascultătorilor. Devenise susceptibil. Un gest, oricît de neînsemnat, îi tăia elanul ; se așeza și nu mai scotea nici un cuvînt. Se temea că nu e crezut.

Îi trebui un timp ca să înțeleagă ce se petrecuse jos și nu putea pricepe cum de nu-l crezuseră nici ei, domnii care, toată lumea știe, dispun de atîtea mijloace de a afla adevărul. Iar pentru munteni conta legenda, legenda despre un anumit tîlhar și nu omul ; el, Marșeul, adevăratul Marșeu, nu mai reprezenta nimic. Sau poate că nu era nici asta ; poate că, pur și simplu, legenda devenise prea mare și nu se potrivea deloc cu individul banal din fața lor. Fapt este că Marșeul începuse să se închidă în sine, să se uite chiorîș la oameni și să-i ocolească. De povestit nu le mai putea povesti pentru că dorea atît de mult să fie crezut, încît devenise stăruitor și certăreț ; sfîrșise prin a nu mai avea auditori. La un moment dat, pînă și lui i se păru fals tot ce spunea.

Se închise în mutenie. Cîteodată îi auzea pe alții povestind legendele pe care le istorisise el și atunci se îndepărta în grabă. Oamenii îl tocmeau mai rar. Copiii începură și ei să-l ocolească ; îi plictisea. La vînători nu putea participa pentru că nu-l chema nimeni, iar singur nu se putea duce : nu avea pușcă. Fiindcă nici înainte nu-și oferise el serviciile, ci acceptase întotdeauna treaba pentru care era solicitat, nu mai lucra nimic și nimeni n-ar fi putut spune din ce trăia, cu ce se hrănea. Oamenii

începură să se obișnuiască să-l vadă trecînd ca o umbră neagră, fără să se oprească și fără să vorbească cu cineva. Doar din cînd în cînd zăbovea în fața cîte unui bătrîn, apropiindu-și fața bărboasă de obrazul celuilalt, după care pleca în tăcere. Iar cel dinaintea căruia se oprise rămînea locului privindu-l cum se îndepărtează, și-și făcea cruce.

Pe urmă, într-o zi, Marșeul apăru din nou cu o pușcă ; arma era tot cu țeava tăiată ; dacă ar fi fost mai puțin nouă, ai fi putut să crezi că și-a primit înapoi vechea flintă.

Dar acesta nu era decît un amănunt care n-a fost luat în seamă de săteni. Nimeni nu făcu legătura între pușca aceea cu țeava tăiată, privind de sub mantaua Marșeului, și moartea unui muntean bogat care fusese împușcat și prădat în drum, lîngă căruță ; bunurile lui le găsise, în pragul casei ei, o văduvă. N-au făcut legătura nici atunci cînd Marșeul s-a apucat să le povestească toată istoria într-o seară, în cîrciumă. Nu-l mai ascultau de mult și pierduseră între timp gustul poveștilor.

De data asta, Marșeul rămase cu totul descumpănit. Ieși din cîrciumă și se pierdu în întuneric. Se înnoptase de mult și întîmplarea făcuse ca mușteriii obișnuiți ai cîrciumii să zăbovească peste vreme în fața cănilor cu vin. Marșeul, care se schimbase mult de cînd se întorsese din oraș, simți că nu mai are puterea să se tîrască pînă în locurile în care obișnuia să-și petreacă noaptea și, după ce se gîndi puțin, găsi că nici nu mai are rost să se ascundă, dacă tot nu-l mai căuta nimeni. Îi era lehamite. Mai merse cîțiva pași, apoi se întinse de-a curmezișul drumului, rezemîndu-și capul de un gard. După care, în bezna nopții, pălăria și mantaua neagră îl făcură una cu pămîntul.

Îl trezi un trup care se prăbuși înjurînd peste el. Cel ce se împiedicase de mogîldeața neagră nu-l putuse evita, mai ales că venea și de la cîrciumă. Apoi începu să-l înjure mai tare. Nu-l înjura pe Marșeu, poate că nici nu știa de cine se împiedicase, înjura pentru că putea fi cineva atît de tîmpit încît să se culce noaptea în mijlocul drumului, să-i facă pe alții să se poticnească și să-și frîngă gîtul. Cearta se aprinse firesc, dar Marșeul era prea obosit și în cele din urmă se culcă la loc, spunînd doar că dacă cineva îl va mai trezi îl va trimite pe altă lume. Dar cum celuilalt nu-i era somn și nu se potolea deloc, Marșeul se întrebă dacă era drept să-l trimită pe altă lume, dat fiindcă nu-l trezise din nou, iar el spusese clar că numai pe acela îl va omorî care-l mai scoală o dată. Puțin cam confuz gîndită această frază, dar pînă la urmă se hotărî totuși să-l împuște, mai ales că celălalt avu proasta inspirație să-i spună că nu crede că Marșeul ar fi omorît vreodată și altceva cu pușca aceea schiloadă, decît cel mult o cioară sau poate vreun lup chior.

Oamenii năvăliră afară cu felinare și găsiră un cadavru cald încă și cu o gaură chiar la baza frunții, între ochii. În jur era întuneric, undeva în depărtare lătra un cîine, iar ceva mai încolo Marșeul își curăța pușca. Oamenii dădură din cap, cîțiva se uitară spre Marșeu ca spre un copil care și-a găsit să facă o poznă tocmai la mormîntul bunicului, apoi luară mortul să-l ducă la casa lui și să-l pregătească de îngropăciune. Rămas singur, Marșeul se culcă iarăși de-a curmezișul drumului. Murea de ciudă.

Ucigașul a fost căutat îndelung, au venit și cîțiva jandarmi de la oraș. Marșeul își făcea de lucru pe lîngă ei, dar nimeni nu i-a zis nimic. Apoi a început să se vorbească și de alte lești. Se auzeau, cică, împușcături, chiar

și ziua în amiaza mare. La început, oamenii — mai ales cei înstăriți — se speriară, se încuiară în case, nu mai umblau seara pe străzi ; apoi se obișnuiră : deoarece mergea vestea că toate cadavrele erau însemnate cu glonțul la baza frunții, exact la jumătatea distanței dintre cei doi ochi și pentru că această moarte putea veni și ziua și noaptea, și pe cîmp și pe uliți, începură să nu se mai ferească. Era ca un fel de molimă : dacă ai zile, trăiești ; dacă așa ți-e scris, te ia. Și pentru că trebuiau să-i dea un nume, ca oricărei molime, spuneau că a venit iarăși tîlharul acela vestit, spaima munților, Marșeul.

Povesteau vrute și nevrute. Unii îl văzuseră (de departe) călare pe un cal alb, împărțind averile prădate, alții povesteau că au venit cinci mii de jandarmi crăiești să-l prindă, că el i-a ademenit în codri și că nimeni nu i-a văzut întorcîndu-se pe cei cinci mii de jandarmi crăiești. Alții spuneau că însăși stăpînirea l-ar fi pus pe Marșeu să-i pedepsească pe cei care s-au făcut vinovați. Dar la o adică, fiecare trebuia să recunoască adevărul : că habar n-are cine este și cum arată Marșeul.

Iar el continua să se plimbe printre ei, mereu în mantaua sa largă, mereu cu capul ascuns de pălăria neagră și mereu cu flinta cu țevile retezate pe care acum însă n-o mai ducea sub manta, ci agățată pe umăr.

JOCUL

Menajeria orașului are o alee la care se ajunge foarte ușor, undeva, în stînga porții. Poate însă tocmai fiindcă se ajunge atît de ușor la ea, aleea nu prea e vizitată. Se întîmplă totuși ca o pereche de îndrăgostiți, un tînăr poet sau o mămică obosită de tumultul străzilor să se refugieze pe aici. Trecătorii rari pot observa tot felul de animale banale. („Astea le poți vedea și acasă...") Privind neatenți în dreapta și în stînga, remarcă într-o cușcă o javră singură, o potaie de mărimea unui ciine, cu o blană cenușie și murdară ; la fel de bine se poate întîmpla ca, trecînd în grabă, să nici nu-și arunce privirea spre animalul cu trei urechi. (În fond, cine se apucă să numere urechile fiecărei potăi ?) Altădată se întîmplă să privească în direcția cuștii, dar s-o creadă goală, pentru că javra, folosindu-se de culoarea blănii, se face una cu mediul, sau pentru că — de ce nu ? — cușca este într-adevăr goală. Nimeni nu ia în seamă apariția sau dispariția potăii din cușca nr. 28, deoarece animalul n-a reușit să rămînă în memoria nici unuia dintre cei ce l-au văzut.

E totuși stranie și nici nu se poate trece cu vederea apariția sau dispariția animalului, atunci cînd privești mai atent. Așa că unii sfîrșesc prin a căuta un sistem de relații în care să-l așeze.

Se întîmplă destul de des să trecem printr-o menajerie, să observăm animale a căror specie să n-o cunoaștem ; din cauza oboselii sau a plictiselii, nu ne mai oprim să citim eticheta care se află lipită în partea de sus a cuștii sau pe un țăruș împlîntat în pămînt în fața ei. Totuși cînd vezi animalul acela cu trei urechi, te oprești o clipă și descifrezi inscripția. (FOSCUS FOSCUS scrie pe tăbliță, dar literele s-au cam șters). Oamenii dau din umeri și trec mai departe, dar își aduc aminte că javra avea trei urechi și atunci se întorc din drum s-o mai admire o dată, n-au mai pomenit niciodată animale cu trei urechi. Se întorc și nu văd nimic. Găsesc cușca goală.

(„N-ați văzut, doamnă ?"

„Nu, ce să fi văzut ?"

„Acolo... în cușca aceea... trebuia să fie... a fost..."

„Îmi pare rău, domnule, nu..."

„Dacă-mi permiteți, și dumneavoastră vi se pare, domnule ?"

„Și eu, nene..."

„Taci, puișor, nu te băga !")

Oricum, cușca e goală. Dar deodată, animalul reapare. „O javră, spun oamenii, numai că are trei urechi". „Iar eu puteam să jur că a dispărut".

În fond, i se poate întîmpla oricui să nu vadă un lucru care se află în fața lui. Dar pare ciudat să observi cum apare și cum dispare la fel de brusc animalul.

— Am citit mult despre asemenea cazuri de mimetism, spune doamna cea mititică cu ochelari de soare.

— Desigur, desigur, încuviințează domnul elegant. Animalele, aș putea spune chiar și plantele, se ascund unele de altele, rămînînd totuși de față. Luînd culoarea celor din jur, a frunzelor, a pietrelor, mă rog, a tuturor lucrurilor din jur, unele...

— Da, dar aici nu sînt frunze, nene !

— Taci, puișor, nu te băga !

Javra stă cu urechile blegi și se holbează tîmp la oameni. „Foscus foscus", gîndesc vizitatorii și se uită la potaie. Apoi, ea dispare.

— Trebuie să se fi ascuns, să se fi lipit de o gratie, spune domnul cel elegant.

— O fi luat culoarea pămîntului, precizează doamna cea mititică.

Lipiți cu fețele de gratii, scrutează fiecare colțișor al cuștii. „Hai înapoi, puișor, ar putea să te muște, nu te băga !"

De obicei, împrejmuirile menajeriilor sînt împodobite cu frunze și pietre, rîuri și cascade, adevărate colțișoare încîntătoare de natură, totul pentru ca animalele să se simtă cît mai în largul lor. Cușca aceasta, cușca cu numărul 28, au uitat s-o amenajeze, nici nu știau de altfel cum se cuvenea s-o facă, pentru că nu conține decît o javră murdară, o potaie jigărită cu trei urechi, un „foscus foscus". Și cum să pregătești locul atunci cînd nici nu știi măcar ce-i place animalului, un animal cu urechi blegi, ciulită doar cea din partea dreaptă ? Așa că au lăsat cușca goală, i-au vopsit doar zăbrelele, niște gratii albe și albastre de toată frumusețea.

Bănuiești că animalul e pitit în vreun ungher, dar te poți zăpăci ușor căutînd o vietate, atunci cînd nu se află în locul acela nici o piatră, nici un boschet și nici un smoc de iarbă după care să se ascundă. Și ce poți spera de la o cușcă goală, goală-goală ?

Pentru ca apoi, brusc, javra să se găsească din nou în locul ei, lingîndu-și laba stîngă din față.

Atunci cînd într-o menajerie se află un animal care apare și dispare, oamenii dau neîncrezători din cap și rămîn locului așteptînd să obosească și fie să rămînă, fie să dispară, dar pentru un timp mai îndelungat. Dacă așa

se petrec lucrurile, privitorii iau una dintre cele două ipostaze drept cea bună și pleacă liniștiți mai departe. Se întîmplă însă uneori să nu mai aibă răbdare, din cauza vremii înnourate sau a iritării motivate de aglomerația din oraș, și atunci încearcă să înlăture mai repede misterul. Între timp, Foscus foscus apare și dispare, lingîndu-și labele. Dar oamenii au nevoie de certitudini. Astfel încît ating animalul cu tot ce au la îndemînă.

(„Nu e nimic în cușcă", spune un bărbat mai în vîrstă.

„Dar n-ați văzut, domnule ?"

„Am mai văzut noi oglinzi, hocus-pocus, am mai văzut noi..."

„Dacă trece piatra prin el nu există, dacă se izbește și cade înapoi e un animal acolo... un... cum îi spune ? Foscus foscus.")

Băiatul o ține pe mămica lui de mînă și privește. De multe ori se întîmplă ca băieții și fetițele să-și dea seama că de fapt deosebirea dintre ei și adulți nu ține decît de realitatea că ei, copiii, se joacă de-a joaca, pe cînd adulții se joacă în mod serios. La început, cînd ceilalți încep să arunce cu pietre, cu smocuri de iarbă și cu alte lucruri din preajmă în javra din mijlocul custii, băiatul e uimit. Nu îndrăznește să intre în joc nici măcar atunci cînd mămica azvîrle cu un corn în potaie. (Dar n-o nimerește).

În răstimpul în care javra dispare, oamenii se odihnesc, se șterg de transpirație și adună provizii pentru noul bombardament.

Animalul reapare ca o jucărie de cîrpe, mereu în aceeași poziție, mereu cu două urechi blegi, cu cea dreaptă ciulită, doar că în locul nasturilor din sticlă are doi ochi mici, rotunzi și umezi. Nu se ferește din calea proiectilelor. Dimpotrivă, rămîne mai mult timp în cușcă, dar și dispare pentru o perioadă mai mare.

Iar cînd reapare... Cînd reapare, oamenii n-ar trebui să se mai grăbească, ar avea timp să țintească, să-și arunce cu precizie proiectilele. Probabil, însă, că în asemenea împrejurări, fiecare dorește să dea el lovitura de grație și se grăbește, irosind pietre și bulgări. E un concurs fără reguli, fiecare dorind să cîștige, toți încercînd să obțină premiul. Animalul dispare și apare la intervale tot mai mari.

(„Nu aruncați cu bolovani, doamnă, ar putea să..."

„Și dumneata, domnule..."

„Dar aceea era poșeta mea, cum îți permiți să arunci cu poșeta mea ? !")

O vietate de mărimea unui cîine, cu blana roasă de parcă ar fi fost lovită de cînd lumea cu pietre, un nor în jurul ei. „Se ascunde în praf potaia !", „V-am spus eu că-i mimetism !", „Ce mimetism ? ! Oglinzi, domnule !...", „L-am lovit cu cărămida !"

„L-am lovit cu cărămida ! L-am lovit cu cărămida !"

A dispărut din nou.

Oamenii își pregătesc bulgări de pămînt, cărămizi, bolovani. Urmăresc cușca. A îndrăznit și copilul și stă pregătit și el cu o piatră în mînă.

De obicei, atunci cînd au fost lovite de prea multe ori și le așteaptă alte pietre, animalele nu mai apar.

Așa că oamenii așteaptă îndelung în fața custii goale, să se iveasă javra, o potaie cu trei urechi, un Foscus foscus. Și într-un tîrziu, cînd se hotărăsc în sfîrșit să plece, se întreabă dacă a fost ceva în cușca nr. 28, Bineînțeles că n-a fost nimic, ce putea să fie ?

UMILA ÎNCERCARE

— Așadar, domnule arhitect, nici nu vă puteți închipui ce mulțumit se va simți domnul marchiz cînd va afla că ați venit. Peste cîteva zile, vă asigur, veți avea ocazia să-l întîlniți personal. Domnul marchiz pune foarte mult preț pe arta dumneavoastră, a nu, nu protestați, domnule arhitect, ceea ce faceți dumneavoastră nu mai este meserie, ceea ce faceți dumneavoastră este de-a dreptul artă ! Și aceasta nu este numai părerea domnului marchiz... Vedeți, la noi se adună toate capetele luminate din ținut, sau, mă rog, toți cei ce trec prin locurile noastre chiar și numai pentru cîteva zile. Toată lumea v-a admirat realizările. Bine, vă cred, nu vă plac laudele, dar să știți că ceea ce am spus, am spus sincer, din inimă. Da, aveți dreptate, să trecem la subiect, știu cît de prețios este timpul dumneavoastră. Să trecem la subiect, lucrurile pe care vi le voi spune nu-mi sînt străine. De cînd sînt secretarul domnului marchiz... Da, gata, vă voi spune ce am de spus și nimic mai mult.

Pentru ca să înțelegeți ceea ce ar dori domnul marchiz, va trebui să vă răpesc un sfert de oră, nu mai mult. Vedeți, domnul marchiz are idei foarte precise despre ceea ce ar vrea să se facă la acest castel, idei foarte precise. De aceea pentru a nu perturba arhitectonica clădirii va trebui să vă spun cîteva lucruri esențiale.

Castelul a fost ridicat în secolul al treisprezecelea. Conform documentelor el a fost clădit pe această colină de către primul ascendent cunoscut al domnului marchiz. Poate aveți bunătatea de a veni pînă aici, la parapet, mulțumesc ! Vedeți acolo jos poarta aceea a cimitirului : este singura rămășiță a clădirii din secolul al treisprezecelea, castelul despre care vă vorbeam. Nu zîmbiți, poarta există într-adevăr de atunci ; are un schelet de piatră care a fost acoperit cu zidărie pentru a fi integrat unui alt castel, care a dispărut și el. Dar voi reveni la timpul potrivit. Priviți bine poarta, domnule arhitect, fiți foarte atent ! Să trecem acum mai departe. Nu, nici o grijă, am să revin la momentul potrivit.

Prin secolul al patrusprezecelea, primul castel, cel despre care vă vorbeam, a ajuns să fie o clădire impozantă care domina tot ținutul. Castelul acela a dispărut însă în condiții necunoscute. Nu, n-a căzut pradă nici unui incendiu, domnul marchiz a făcut investigații amănunțite. Pur și simplu a fost demolat piatră cu piatră și reclădit cîțiva ani mai tîrziu. Să trecem acum peste acest fapt, nu lipsit însă de însemnătate, după cum veți vedea, să trecem peste el și peste castelul care a fost construit aici prin secolul al patrusprezecelea, cel de-al doilea deci, care, vă pot asigura, n-avea nimic care să ne poată reține atenția. De altfel, el a fost asediat în secolul al cincisprezecelea și incendiat. Da, domnule arhitect, castelul acela a fost într-adevăr incendiat. Sincer să fiu, nu s-a pierdut mare lucru.

Abia în secolul al șaisprezecelea a fost reconstituită clădirea din nou. A fost reconstituită, pentru că nu făcea altceva decît să fie o copie fidelă a primei construcții, cea din secolul al treisprezecelea. Nu vi se pare ciudat ? Trecuseră trei secole...

Acest anacronism, pentru că o clădire din secolul al treisprezecelea construită la sfîrșitul secolului al șaisprezecelea este un anacronism, domnule arhitect, acest anacronism, zic, s-a integrat în cele din urmă în peisaj. Ar mai fi de semnalat faptul că, mai aproape de vremurile noastre, la sfîrșitul secolului al optsprezecelea aripa dreaptă a castelului s-a prăbușit, dumnezeu știe de ce, și modul în care a fost refăcută arată clar privațiunile materiale care-l asaltau pe stăpînul de atunci al domeniului.

Ați văzut desigur din elicopter panorama ținutului mai bine decît se vede din acest turn, cu toate că, trebuie să recunoașteți, și de aici avem un orizont destul de larg ! Ați putut însă contempla din aparat clădirile posomorite de dincolo de fluviu, clădiri care numai prin plasament pot sugera forma unui castel. Domnul marchiz vrea să joace cinstit, domnul marchiz ar dori să începeți lucrările pentru a le putea termina înaintea baronului, stăpînul hai să-i zicem castelului de partea cealaltă a fluviului. Acest lucru este esențial, domnule arhitect, dar domnul marchiz ține să vă asigure că nu vă va încorseta în nici un termen contractual ; va fi numai un angajament relativ : să terminați acest castel înainte de a fi isprăvit celălalt.

Iertați-mi această divagație pur administrativă și să ne întoarcem la oile noastre. V-am amintit de existența mai multor clădiri care au dominat în decursul timpurilor împrejurimile de pe colina pe care ne aflăm. Enumerarea edificiilor a fost însă incompletă, pentru că azi putem afirma cu certitudine că încă înainte de castelul din secolul al treisprezecelea, aici se mai ridicaseră cel puțin două clădiri care însă, după convingerea mea, au fost într-adevăr primele. Este vorba despre o construcție din secolul al unsprezecelea și despre una din primul veac

al mileniului nostru, sau mai bine zis, ultimul veac din mileniul trecut. Știu, pare riscant să afirmi ceva despre vremuri atît de îndepărtate. Avem însă o dovadă obținută prin analizele pe bază de carbon care au fost efectuate la cererea domnului marchiz asupra porții vechi a cimitirului. Au fost găsite în mădularele stîlpilor de piatră ai porții cărămizi în care au rămas urme, din fericire analizabile prin această metodă. Sînt două categorii de cărămizi și nu există nici un dubiu că ele au fost expuse vederii în veacurile despre care am vorbit. Nu încerc să vă conving despre existența a două castele, dar măcar despre existența a două construcții se poate vorbi fără teama de a greși. Am îndrăznit să vă atrag de la început atenția asupra porții arhaice a cimitirului, și v-aș ruga acum în calitate de autoritate în materie să stabiliți stilul ei. Știu, să faci o afirmație despre o epocă, avînd la dispoziție doar o poartă, și aceea restaurată, nu este un lucru simplu, iar dacă epoca în cauză este secolul al treisprezecelea, lucrurile se complică și mai mult. Avem puține monumente din acea perioadă pentru comparare și de obicei, cînd se efectuează o asemenea operație, confruntarea lor se face cu construcții din secole mai apropiate, acolo unde avem mai multe detalii la îndemînă. Între un monument, din secolul al treisprezecelea și unul din secolul al cincisprezecelea, spre exemplu, se poate face delimitarea ca de la un lucru vechi la unul mai puțin vechi ; dar între o construcție din secolul al treisprezecelea și una din secolul al unsprezecelea, respectiv al zecelea ? Nu-i așa că vă cer aproape imposibilul ? Și aceasta încă nu e totul ! În afară de alegerea dintre vechi și vechi va trebui să alegeți între puțin cunoscut și necunoscut, va trebui să spuneți nici mai mult, nici mai puțin decît dacă există o asemănare între un lucru pe care-l cunoaștem aproximativ și unul pe care nu-l cunoaștem deloc.

Și totuși, domnule arhitect, nu mi-aș permite să vă răpesc prețiosul dumneavoastră timp cu enigme. Pentru că dacă și biata mea minte a reușit să ajungă la cîteva concluzii, este neîndoios că dumneavoastră veți putea să descifrați toată istoria acestor construcții. Dintr-o lipsă de modestie condamnabilă îmi voi permite totuși să vă atrag atenția că cele patru construcții care ne interesează au fost ridicate în perioade care tind să formeze un șir liniar, în care intervalul crește cu un secol de la o construcție la alta : secolele zece, unsprezece, treisprezece, șaisprezece sînt despărțite de una, două și respectiv trei sute de ani.

— Iar acum ne aflăm în secolul al douăzecilea.

— Exact, domnule arhitect. Exact ! Eram de la început convins că o să sesizați următoarea treaptă a șirului și odată cu aceasta și dorința domnului marchiz. Domnul marchiz presupunea că o să fiți nedumerit de încăpățînarea de a reînvia mereu un edificiu căruia i-a trecut de atîtea veacuri vremea, că o să doriți să știți de ce apare o asemenea dorință stranie la intervale determinabile de timp la stăpînii acestui domeniu. Și aveți dreptate, domnule arhitect, să întrebați, pentru că dumneavoastră în calitate de creator sînteți dator să cunoașteți toate aspectele materiei din care veți zămisli ceea ce veți zămisli, chiar dacă o veți face după modelul unei alte voințe. Ceea ce cîtuși de puțin nu trebuie să vă stinghereasică pentru că, domnule arhitect, ce nu se străduiește să se apropie de forma primară, născută în prima zi a creației ? Tot ceea ce ne înconjoară nu dorește decît asemănarea cu acest unic model sferic, forma unui glob, a unei planete, a unor molecule care populează această planetă, părticică a altei planete, care la proporții și mai mari păstrează aceeași calitate de component. Totul se

aseamănă, conținînd și fiind conținut, încît rămîn simple erezii neputincioase încercările de a evita aceste tipare. Fiecare ne avem modelul pe care-l purtăm în noi, în timp ce noi înșine nu sîntem decît cîteva dintre modelele unui trup mai mare pe care-l populăm. Și care nu este ultimul nici el. Vă rog să-mi iertați cuvintele puțin didactice, domnule arhitect, n-am pus nici o clipă la îndoială că aceste realități vă sînt cel puțin la fel de bine cunoscute ca și mie, nu mi-am permis să vi le amintesc decît din dorința de a vă face să înțelegeți mai ușor ce-l determină, aș îndrăzni să afirm, ce-l obligă pe domnul marchiz să dorească reconstruirea castelului său, cel original. Iar acesta, domnule arhitect, acest castel este cel pe care l-au visat și Zub Plantagenet, și Golo Cucernicul, și ceilalți iluștri străbuni ai domnului marchiz.

(Iar printre crenelurile turnului puteau să vadă în apusul blînd stolurile zburînd jos, puțin deasupra copacilor).

— Acum nu vreau să vă reții mai mult, domnule arhitect : iată contractul, are doar două clauze, cele despre care v-am vorbit :

1) Să reconstituiți castelul, unicul castel, și

2) Să faceți acest lucru înainte de a apuca baronul să și-l reconstruiască pe al său.

Domnul marchiz va fi foarte mulțumit.

(Se însera pe creasta donjonului, iar jos, în ganguri, încăperi — acele săli de recepție, dormitoare, biblioteci, cabinete și saloane — jos, peste tot trebuia să fi pătruns de mult întunericul).

— Să semnez acest contract ? De ce n-aș face-o ? Dar cele două clauze... Castelul domnului marchiz, castelul acesta, nu-și poate găsi asemănarea decît cu castelul din secolul al zecelea, dar acesta la rîndul său nu se poate reconstitui, asta o știți la fel de bine ca și mine, domnule

secretar. O știți prea bine și, bănuind de la început că am să fiu și eu conștient că lucrul pe care mi-l cereți nu se poate realiza, ați renunțat și dumneavoastră la proiect, și atunci ați introdus și cealaltă clauză, cea care de fapt consfințește că lucrarea este irealizabilă, mie rămînîndu-mi să termin edificiul pe care nu-l voi putea termina înainte de a sfîrși alt edificiu pe care de asemenea nu-l voi putea sfîrși. Pentru că ați știut, domnule secretar, și o știe și domnul marchiz, castelul domnului baron tot eu am fost chemat să-l reconstruiesc, și toate acestea nu pentru că aș fi un arhitect grozav, așa cum ați afirmat dumneavoastră, ci pentru că sînt singurul arhitect din ținut. Or, de ce ați avea nevoie de un as în meserie — în ipoteza că s-ar afla așa ceva la îndemînă — pentru a prelua o lucrare pe care nu o va putea duce niciodată pînă la capăt ? Pentru așa ceva sînt bun eu. Așa că voi semna acest contract în care mă voi angaja să nu termin castelul baronului înainte de a-l termina pe acesta — și vă asigur că nu-i voi termina niciodată baronului castelul —, iar pe de altă parte mă voi angaja să nu sfîrșesc castelul marchizului pînă ce nu-l voi sfîrși pe celălalt, și vă garantez că mă voi ține de cuvînt și în această privință.

— Deși trebuie să recunosc că știam că ați semnat un contract cu baronul, nu ne așteptam la cuvinte atît de aspre. De ce credeți, domnule arhitect, că nu veți reuși să reconstruiți edificiul pe care îl dorim ? De ce vă subestimați geniul, domnule arhitect ?

— Ați moștenit plăcerea cuvintelor mari, domnule secretar. Să nu mai pomenim de geniu ! Mi-ați vorbit despre progresia secolelor ce se repetă. Nu uitați că și piatra care cade în apă face cercuri tot mai largi pe măsură ce se afundă mai adînc. Cercurile mai mari și deci mai îndepărtate sînt tot mai greu de observat și chiar

dacă aș fi dispus să admit că apa face cercuri uriașe ce se întind nevăzute pînă în maluri, ce voi cîștiga ? Nu le mai poate vedea nimeni. Cercurile domnului marchiz se apropie de țărm și sînt tot mai greu de observat, și chiar dacă aș fi cu adevărat genial, domnule secretar, tot n-aș reuși ca trăgînd de un cerc atît de depărtat să scot piatra din căderea în care se afundă. Știu, am spus că voi semna contractul, și-l voi semna, fiți pe pace ! Și o voi face nu din trufia nemăsurată de a construi ceea ce nu se poate construi. Nu, departe de mine gîndul, nu sînt chiar atît de nerod ! Voi semna contractul tocmai din modestie și umilință, pentru că știu că sînt un arhitect oarecare, chiar dacă sînt singurul din ținut, singurul care se află la îndemînă. Angajîndu-mă să fac ceea ce nu voi putea face, înseamnă că mă angajez să nu fac nici ceea ce aș putea face, pentru că acest contract nu va expira niciînd. Și nerealizînd aici nimic, nu voi mai avea timp să realizez ceva în alte părți.

(Din spatele crenelurilor nu se mai distingea poarta străveche a cimitirului și întunericul coborît pe nesimțite acoperi valea celor două castele).

Țineți, vă rog, mai aproape lumînarea, domnule secretar, n-aș vrea să pătez hîrtiile cu cerneală ! Am semnat contractul, mai rămîne să trec suma care mi se cuvine și pe care domnul marchiz a binevoit s-o lase necompletată. Voi trece o sumă mare în locul acela, pentru că așa se cade ; voi trece valoarea tuturor lucrărilor pe care le-aș fi putut realiza dacă n-aș fi semnat acest contract. Lucrări modeste și folositoare, așa cum sînt toate cele pe care m-am învrednicit să le fac pînă acum. A lăsat alb acest loc, deoarece crede că i-aș putea oferi iluzia vieții. De aceea se cuvine să nu se tocmească și să-mi dea tot... Mulțumesc, domnule secretar, puteți lua hîrtiile, am trecut pe ele tot ce se obișnuiește.

— Și eu vă mulțumesc. Să coborîm ; s-a făcut răcoare. Domnul marchiz...

— Acum că ne-am ispitit, acum că am semnat contractul, să păstrăm o clipă de liniște. Am acceptat această înțelegere pentru că, așa cum cineva a construit primele cetăți despre care mi-ați vorbit, trebuie să fie cineva răspunzător și pentru construcția ultimei. Chiar dacă aceasta nu se va realiza niciodată. Dacă primele au rămas doar în amintire, poate că va dăinui și ultima, a cărei singură viață va fi doar legenda. Nu-mi fac nici o iluzie cu privire la numele meu, așa cum nu și-au putut face probabil nici umilii meșteri din adîncul veacurilor. Cît despre domnul marchiz, ei bine, să-l lăsăm să se amăgească oferindu-i contractul ; amăgiți-vă și dumneavoastră, ducîndu-i-l. Cît despre mine, eu voi încerca zadarnic să mă alin cu gîndul că i-am izbăvit sufletul. Aveți grijă, domnule secretar, cum coborîți scara, prima treaptă e ruptă.

UCENICUL VRĂJITOR

Maestrul își strînge ustensilele. Dintr-o eprubetă mai ies aburi, dar un gest hotărît al maestrului îi risipește. Un strop căzut pe dușumea se ascunde îngrozit după piciorul trepiedului din colț. Maestrul închide cu zgomot tomul gros și în aer se ridică un mic nor de praf. Acum s-au liniștit și culorile, iar zorile unei dimineți mohorîte se luptă cu pînzele păianjenilor întinse pe geamuri. Maestrul se întoarce cu spatele ; ziua are voie să intre și lumina să învingă. Dimineața nu are taine. Sticlele s-au răcit și aerul a devenit înghețat. S-a trezit și cocoșul ; sare de pe o scăfîrlie aflată pe masă în spatele lui Poolo, ucenicul vrăjitor. Un ochi de bufniță îl privește glumeț ; Poolo se întinde și cască zgomotos. Nu se poate hotărî să se scoale. Din ungherul său vede un colț de masă, două vase pline, unul gol, cîteva borcănașe, două volume groase și două subțiri, piciorul mesei, o pălărie și în pălărie doi șobolani albi. Și bufnița. Bufnița e bătrînă și senilă. Se plictisește și de aceea cîntă mai tot timpul la un harmoniu hodorogit. Sau înjură. Nici ziua nu doarme, stă liniștită numai cînd lucrează maestrul. Atunci se distrează fie emițînd semnale morse — închizînd cînd un ochi, cînd celălalt —, fie scîrțiind din proteza de la piciorul invalid, fie rînjind și jucîndu-se de-a muritul. Băiatul scoate limba la ea și mai cască o dată.

Astăzi maestrul va pleca din nou după retorte și eprubete. (Cel puțin așa spune el). Acestea sînt zilele cele mai grele : cînd rămîne singur. Atunci ispita îl roade și voința îl slujește tot mai greu. Întotdeauna, înainte de a ieși, maestrul se uită la el cu dojană și pune lacătul la mătura din colț. Apoi pleacă după recipiente și substanțe. (Cel puțin așa spune el). Și Poolo, rămas singur, simte iar și iar cum îl chinuie dorința.

Trebuie să se scoale totuși — și se scoală. Spatele maestrului seamănă cu o noapte fără stele și pletele cărunte cu razele de lună iarna.

Maestrul este îmbrăcat și gata de plecare.

— În oala de pe pervaz ai lapte, iar alături este pîine și brînză proaspătă. În ulcică e puțin vin. Fii răbdător și înțelept cu animalele și cu lucrurile !

Maestrul controlează lacătul de la mătură și pleacă, iar Poolo șterge praful de pe geam cu fruntea, uitîndu-se după el. Acum maestrul e pe drum și drumul merge drept înainte, fără nici o cotitură. Cîteodată Poolo îl poate vedea devenind tot mai mic și pierind în depărtare. Cînd se grăbește, se face nevăzut mai repede.

Acum a dispărut brusc.

Poolo mai stă un timp cu fruntea lipită de geam. În spatele lui, bufnița înjură de mama focului :

— Laș ! Fricos ! Laș !

Răbdător și înțelept, Poolo se face că n-o aude. Dar filfiind greoi din aripi, bufnița i se pune pe piept și strigă :

— Laș ! Fricos ! Fricos ! Prost !

Iar din ochi semnalizează frenetică și dementă :

— L-A-Ș ! F-R-I-C-O-S- ! F-R-I-C-O-S !

Poolo o lovește cu pumnul și bufnița se pune pe harmoniu și începe să hîrîie un vals senil.

Drumul e pustiu și Poolo a rămas singur. După povestea cu mătura, maestrul i-a spus : „Vrăjitoria nu-i o joacă !“ și Poolo se gîndește de atunci că, probabil, acesta este și motivul pentru care toți vrăjitorii sînt bătrîni.

Mușcă în silă din pîine, bea o înghițitură de lapte și se învîrte printre vasele monstruoase de sticlă. Un recipient mic se răstoarnă și puțină licoare albăstruie se întinde pe masă. Poolo prinde repede sticla, dar doboară un volum gros. Șobolanii albi sar îngroziți din pălărie, în timp ce Poolo citește din cartea care s-a deschis :

„Canto cantas cantant cantamus cantatis cantant

carne crudă carne crudă carne crudă carne crudă carne crudă

Cantabo cantabas cantabat cantabamus cantabatis cantabant

idei albe idei negre idei albe idei negre idei albe idei negre“.

Bufnița a înnebunit. Și-a scos proteza de la piciorul invalid și bate toba pe două cratițe răsturnate. Scăfîrlia a început să clănțăne din gingiile știrbe. Cocoșul cîrîie isteric pe speteaza unui scaun. Licoarea vărsată împrăștie un miros înțepător.

— Nu tac ! Nu tac ! urlă bufnița. Verișoara bunicii mele a fost încurcată cu un papagal. Nu tac ! Nu tac ! Papagaloaica ! Papagaloaica !

Poolo se plictisește. Stă într-un picior pînă nu-l mai simte, apoi în celălalt. E frig și își pune mantaua de lucru a bătrînului. Agită o sticlă, răsfoiește o carte și miroase un vas. Se așează pe masă, își bălăbănește picioarele în gol și bea lapte. Afară drumul e pustiu cît vezi cu ochii. În cartea pe care o ține pe genunchi scrie : „Ningea cu fulgi mari și oamenii stăteau ascunși în casă. Luaseră înăuntru pînă și dobitoacele, de teamă să nu rămînă fără ele. Era vînt, un vînt năpraznic și nimeni

nu îndrăznea să iasă după lemne, așa că făceau focul cu pămîntul de pe jos, care se încălzea, dar nu ardea. Cînd se deschidea o ușă ieșeau aburii peste fulgii de afară. S-a aprins și o pădure care-i încălzea de departe."

Poolo se întinde peste masă și ia în mînă o sticlă plină cu un lichid verzui. O tencuiește bine cu nămol și rupe cîțiva fulgi din penetul cocoșului. Apoi face un foc mic și încălzește vasul în care toarnă puțin lapte de capră. Cu o foaie agită focul.

Acum stă și se uită la deschizătura mică prin care ies aburi.

E frig. Cocoșul s-a sculat, se întinde și sare înapoi pe speteaza scaunului. Bufnița se oprește din bătutul cratițelor și se uită și ea. Încet, încet, camera se încălzește. Din vas curge un lichid verzui. Cîteva raze de soare intră pe fereastră și Poolo își scoate ciorapii. E cald.

„Ce trebuie făcut mai departe ?" se întreabă Poolo.

Se întinde din nou peste masă, ia volumul gros și o bucată de pîine, dar se împiedică și scapă totul din mîini. Cartea cade cu filele în jos peste lichidul care s-a scurs.

Paginile s-au lipit una de alta și Poolo nu mai poate citi decît sărind peste foi. Un fragment în limba greacă, unul în altă limbă... Băiatul aruncă tomul care cade, cu o bufnitură, pe pămînt.

Lichidul continuă să se scurgă și imaginea casei inundate apare din nou clar pe retina băiatului. Își rotește îngrozit ochii, dar nu vede decît pereții, diploma de doctor a maestrului și bufnița — acum cuviincioasă — privindu-l cu ochi ficși. Asta îi dă curaj și-l măgulește.

— Da, acum lucrez, spune.

Se agită febril prin cameră. Lovește din greșeală cocoșul, calcă unul din șobolanii albi. Apoi deschide ușa și cheamă servitorul gras și bleg, care doarme cu gura deschisă la soare.

— M-ați trezit !

Pronumele de politețe apare firesc.

Poolo se scarpină pe după ceafă.

„Ce să fac acum ?" Mijloace există pentru orice ; lipsește numai scopul. Deocamdată.

Servitorul se mută tîmp de pe un picior pe celălalt ; bufnița îl înjură în codul ei mut.

Scobindu-se în ureche, Poolo îi spune servitorului :

— Oamenii sînt tari și au resurse uriașe. Doar scopurile urmărite de ei sînt de multe ori meschine. Ce ai face tu, dacă ai ști cît ești de puternic, Bidibus Terțius ?

Servitorul se așează pe vine într-un colț, impasibil, cu cămașa ieșită din nădragii care cu greu reușesc să-i cuprindă pîntecul. Bidibus Terțius a găsit pe jos un ochean de operă și-l privește pe Poolo ; îl vede cînd mare, cînd mic.

Distrat, Poolo se joacă, frămîntînd între degete bucata de pîine. O face cînd aur, cînd argint, cînd cal de aur, cînd porc mistreț de argint.

Apoi începe să agite sticlele. Le rînduiește după mărime și le pune pe rînd să se încălzească. Sînt vase mari, pîntecoase și grosolane, înalte și zvelte sau răsucite ; mai mici și de forme bizare ; sînt vase la care nu știi unde este deschizătura, etuve și eprubete, căni și recipiente, poloboace masive cu o parte din metal ; unele cu dopuri mari de plută sau de sticlă, altele închise cu capace ce se înșurubează ; sînt vase scunde și ciunte și altele cu o mulțime de brațe, lungi ca niște păianjeni de sticlă ; sau altele osîndite la blestemul șarpelui, de a se tîrî cu burta pe jos — cînd fierb șuieră și sîsîie perfid ; vase care intră în alte vase și absorb căldura, vase care se agață ca niște lipitori ; sticle colțuroase și îndesate ; altele mlădioase, cu luciri moi și forme feciorelnice ; în sfîrșit, o matahală uriașă, de sticlă murdară.

Poolo lucrează. Aburii prind viață și, înfierbîntați, se încaieră. Sticlele susură și clocotesc ; se ceartă și se împacă ; sporovăiesc și șuieră isteric bîrfindu-se printre vapori, insinuînd și încercînd fiecare să se impună ; fluierînd strident sau gîlgiind monoton ; urlînd.

Cocoșul privește mulțumit. I se pare că sticlele se mișcă singure. Poolo, văzut printr-un vas pîntecos, se umflă și se subțiază neverosimil la fiecare mișcare.

Bidibus Terțius s-a sculat de jos și ațîță focul, suflind cu ochii holbați. Micuț, Poolo se află undeva în depărtare, după sticle. Cu o mînă potrivește un vas pe foc, cu cealaltă agită o eprubetă, iar cu ochii urmărește rîndurile cărții sprijinite de scăfîrlia de pe masă. Aburii și culorile se liniștesc. Se așează cuminți așa cum le-a poruncit și încet-încet Poolo le dă formă și consistență. Mișcările capătă siguranță. Acum Poolo nu mai șovăie și Bidibus Terțius poate vedea fața contractată și ochii scrutători. (Mica față contractată și micuții ochi scrutători ai micuțului și îndepărtatului Poolo.) Dar deodată o ceață deasă acoperă lucrurile. Nu se mai vede murdăria de pe pereți ; păianjenii pier în pînza lor care cuprinde încetul cu încetul toată încăperea. Ceața atenuează contururile, înlocuindu-le cu impresii : mici impresii vagi. Toată încăperea se transformă în impresii despre vase de sticlă, ori despre Poolo, ori despre bufniță. Și în timp ce aburii acoperă tot aerul, impresiile se învăluie și ele în ceață și Bidibus Terțius rămîne cu impresii despre imagini și impresii ale imaginilor imaginilor.

Bidibus Terțius vede ceața mare, atît de aproape, încît nu știe dacă o vede în afara ochilor sau în interiorul lor. Își freacă pleoapele pînă distinge steluțe de toate culorile și printre ele și o rază mică, raza ce face ceața mai deschisă în unele locuri. (Poate mica rază a steluțelor sau poate mica rază a soarelui.) Bidibus Terțius nu are încă

timp să gîndească. Raza există și el se uită la ea, și în ea, și aburii incolori se decolorează și mai tare, pînă ce dispar cu totul în unele porțiuni și apoi și în altele, și încetul cu încetul începe să vadă : o mică pată colorată care devine tot mai mare și tot mai colorată și chiar în fața sa începe să distingă masa maro-cenușie. Pe masă sînt sticle aburinde în care gem lichidele. Aburii pier încetul cu încetul și cedează un scaun și încă unul, cocoșul de pe spetează, craniul de pe masă, șobolanii albi, cărțile, păianjenii, bufnița. Și pe Poolo.

Ghemuit pe jos, Bidius Terțius îl vede pe Poolo mare și aproape. Poolo a terminat de încălzit eprubetele și recipientele și acum stă și se uită la un mic bulgăre de aur. (Micul bulgăre de aur pe care-l ține în mînă.) E cald încă și Poolo se distrează privindu-l cum se rostogolește pe masă după ce i-a dat drumul din mînă. Și rîde și e mulțumit.

În timp ce Poolo se bucură cu bulgărele său de aur, se întoarce și maestrul. A fost după vase și eprubete. (Cel puțin așa pretinde el.)

A mai adus un fluier pentru bufniță, un pieptene pentru cocoș și ciocolată pentru șobolanii albi. Poolo îi arată micuțul bulgăre de aur, maestrul îl privește și dă din umeri. „Ei da, se gîndește servitorul, Poolo e prea mic, e încă prea mic, un copil."

Iar cei doi șobolani albi, care au terminat de mîncat ciocolata, spun într-un glas :

„Mulțumim pentru masă,
A fost bună și gustoasă !"

CUPRINSUL

Jurnal cu Doru 5

Aşteptare cu trompetă 82

Povestiri fantastice

Inelul domnului Silar 123

Marşeul 183

Jocul 191

Umila încercare 196

Ucenicul vrăjitor 205

Lector : FLORIN MUGUR
Tehnoredactor : CONSTANŢA VULCĂNESCU

Apărut 1976. Bun de tipar 12.03.976. Tiraj 3200 ex. Hîrtie tipar înalt A de 80 g/m². Format 16/54×84. Coli editură 9,19. Coli tipar 13,25. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 8 R—32.

Tiparul executat sub cd. nr. 24 la I. P. „Filaret" str. Fabrica de Chibrituri nr. 9—11. Bucureşti. Republica Socialistă România